

forrás

SZÉPIRODALOM, SZOCIográfIA, MŰVÉSZET

Markó Béla, Lövétei Lázár László
György Alida versei

Balázs Attila, Patak Márta,
Zelei Miklós, Tóth Erzsébet,
Pátkai Tivadar prózája

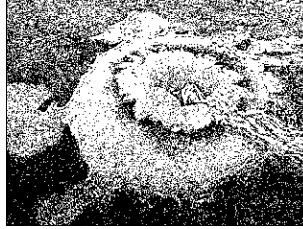
Bagi Zsolt: A város és képe
Babos Pálma porcelánszobrai

2020

MÁJUS

forrás

52. ÉVFOLYAM 2020. 5. SZÁM

Markó Béla	3	Kasszandra ujja <i>(vers)</i>
Balázs Attila	5	Utazás az Ivo Andrić tengeralattjáró vonattal
Lövétei Lázár László	10	„hogy megkísértetnék az ördögötől...” <i>(vers)</i>
Szeifert Natália	12	Látogatásra kijelölt napok
Patak Márta	20	Simon, a boldog pap
György Alida	28	Vasárnap Igorral, Sajtkrém <i>(versek)</i>
Zelei Miklós	30	Háttal a placcnak
Tóth Erzsébet	32	Én lettem volna
Tarcsay Zoltán	39	Mao Tei és a befejezhetetlen
Pátkai Tivadar	46	Stírölés
András László	53	Nincs térerő <i>(vers)</i>

<i>Bombitz Attila</i>	54	Kovács Lajos válogatott műveiről
<i>Kovács Lajos</i>	59	Másodosztályú történelmünk
<i>Bagi Zsolt</i>	78	A város és képe (<i>Babos Pálma porcelánszobrai</i>)
<i>Jódal Rózsa</i>	99	Szavak és eszmék szellemes tűzijátéka (<i>Balázs Attila Magyarfauszt című regényéről</i>)
<i>Varga Réka</i>	102	„Mélyen szívni magamba az éjszakai semmit” (<i>Szeifert Natália: Mi van veletek, semmi?</i>)
<i>Kállai Katalin</i>	106	Hatáshalász szerelmek (<i>Réczei Tamás: Nagyon kell szeretniök!</i>)

Babos Pálma porcelánszobrai
(*Fényképezte: Bozsó András*)

forrás

SZÉPIRODALMI, SZOCIOGRÁFIAI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT •
Megjelenik havonként • **Főszerkesztő: Füzi László** • Kecskemét
Megyei Jogú Város és a Katona József Társaság folyóirata •
Kiadja a Kecskeméti Kortárs Művészeti Műhelyek Nonprofit Kft.;
Felelős kiadó: Füzi László • **A szerkesztőség címe:** 6000 Kecskemét,
Kápolna u. 11.; **Telefonszáma:** 76/482-223; Honlapcím: www.
forrasfolyoirat.hu; E-mail cím: forras@forrasfolyoirat.hu • Tördelés:
VideoPix Bt., Kecskemét; Tel.: 76/508-160; videopix@fibermail.hu •
Nyomdai kivitelezés: Print2000 Nyomda Kft., Kecskemét, Nyomda u. 8.;
Tel.: 501-240; Felelős vezető: Szakálas Tibor

A szerkesztőség tagjai: **Buda Ferenc** (főmunkatárs), **Füzi Péter, Pál-Kovács Sándor Attila**,
(szerkesztő) **Bosznay Ágnes** (szerkesztőségi titkár). A szerkesztésben közreműködnek: **Bahget**
Iskander, Komáromi Attila, Pintér Lajos • Szerkesztőségi órák munkanapokon 10–12 óra között. •
A borítón Benes József Forrás című munkája • A borítót és a tipográfiát tervezte: Zalatnai Pál •
Kéziratot nem őrzünk meg és nem adunk vissza! Terjeszti a Lapker Rt. 1097 Budapest, Táblás u. 2. •
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendel-
hető az ország bármely postáján, és a kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu, telefonon 06-1/767-8262,
levélben a MP Zrt. 1900 Budapest. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-
nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), 1900 Budapest,
06-1/767-8262, hirlapelofizetes@posta.hu. Belföldi előfizetési díj: 4800,- Ft • Index:
25947 • HU ISSN 0133-056X

Markó Béla

Kasszandra ujjja

*Az Égei-tenger a szétnyitott ujjakhoz hasonló
Halkidiki-félsziget Kasszandra-ágán csak
nagy ritkán vet partra egy-egy kagylót,
viszont bent a kövesebb részeken
feketéllnek a repedésekben meghúzódó
tengeri sünök, én néhány évvel ezelőtt
már megjártam egy ilyennel, utána
órákon át szedegette ki a tüskéket
a sarkamból Anna, de azért minden évben
ide járunk azóta is, meleg a víz, jó a homok,
enyhe a hullámverés, mindig napos az idő,
egyébként kagylót, mint mondtam, nem nagyon,
de színes, simára csiszolt kavicsot annál többet
gyűjtünk minden évben, és amikor hazaérünk,
felfrissítjük a kerti asztalon a nagy cseréptálban
az addigi gyűjteményt, az idén pedig
egyszer csak különleges leletre bukkantunk
a part közelében, a térdig érő vízben,
a régi móló összetört, mohos betonlapjain
csupa izgalmas formájú, hosszúkás, göcsörtös,
zöldesbarna tengeri csiga, miniatúr görög
amforák, hüvelykujj nagyságú egyik-másik,
tulajdonképpen már nem csigák, hanem
csupán a házuk, úgy tűnik, lakatlan csigaházak,
némán várakoznak a víz alatti félhomályban,
gyorsan összeszedünk egy tucatnyit, felvisszük
a nyugágyak melletti asztalkára a zsákmányt,
hogy a kavicsokkal együtt majd ezeket is
betesszük egy zacskóba, egyelőre száradnak
a napon a csigaházak, aztán Anna hirtelen
megirtózva mutatja, hogy az egyikből parányi
csápok bújnak elő, nem tudom, melyikünk jön rá,
talán Balázs, hallottunk már erről, remeterákok,
de azért gyorsan megnézzük az okostelefonon,
nyilván elkezdett száradni bent a nedves odú,
ahova mi egyébként sehogy sem látunk be*

az amfora szűk, meghajlított száján, kiszáradt hát,
ezért jött elő a lakója, de már megelevenedik
a második, a harmadik, a negyedik is,
ezeket vissza kell dobni, lemegyek velük a partra,
a markomból a vízbe ürítem, majd figyeljük
a többit is, sorra jönnek elő a remeterákok,
visszük a vízbe, maradt még talán kettő,
hátha azokba már beledöglöttek ezek a
szörnyetegek, reménykedem, kellene nekünk
otthonra néhány szép csigaház, de nem,
feltámadnak ezek is, visszadobjuk, és ismét
elmegyünk a kövekig, válogatunk, van elég,
de most már kívárvuk ott helyben, mi lesz,
letesszük a homokba, ebben is megdöglött,
abban sincs semmi, lelkendezünk, aztán
kiderül, hogy ebben is van remeterák,
abban is van remeterák, őszintén kívánjuk,
hogy döglöttek volna bele a csigaházba, amit
úgyis csak bitorolnak, egyszerű lenne kitenni
őket a napra, kívárni, amíg tényleg beledöglenek,
de hosszú az út a gyűlölettől a tettig, ugyan már,
hiszen a légy, a szúnyog, a hangya, gondolom,
de itt most valamiképpen a cél is számít,
utáljuk a remeterákokat, de szorgalmasan
horádjuk vissza őket a vízbe, elszórakozunk ezzel
valamennyit, végül mégis sikerül egyetlenegy
üres csigát találnunk, de azt sem a vízben,
hanem kint a parton, odatesszük az összegyűjtött
kavicsok mellé, van ebben az egészben valami
furcsa tanulság, nem azért, hogy akadt egy
üres csiga, hanem azért, hogy nem mertük megtenni
még egy remeterákkal sem, amit szerettünk volna,
vagy ki tudja, csak a remeterákkal nem tettük meg,
amit így vagy úgy elkövetünk egymással naponta,
szóval azóta kísér ez a kényelmetlen érzés,
ez a remeterák-gyűlölet, ami máshonnan közelítve
szeretnek is mondható persze, de nem az.

Balázs Attila

Utazás az Ivo Andrić tengeralattjáró vonattal

(A Kutyablúz című opusból)

Mesélik erre az öregebbek, hogy valamikor rég, de nem olyan nagyon, a vajdasági tanya és mesevilág iránt élénk érdeklődést mutató japán kutatók lelkes kis csoportja ereszkedett le a Holt-Tisza mélyére az egykori, mára teljesen elhagyott és lepusztult Gortva-birtoktól meg a sörgyártól nem messze, Becsénél. Előzőleg nagyot szippantva a fenti levegőből merült le egy sárga kis tengeralattjáróval a meleg források mélyére, a kénesen bugyborékoló sötét víz százejtélyű birodalmába, ahol nagy meglepetésükre volt is mit látniuk. Furcsa, hentergő emlőst pillantottak meg járművük küklópszi fényében. Megzavarhatta a fénycsóva e mesebeli lényt, így nem tudott hirtelen kitörni belőle. Mint egy éppen ott lustálkodó vízi tehén, maga lehetett a valamitől éppen gondtalan Délvidéki Magyar Anya(i)ság váratlanul tetten ért, mintegy megtestesült szimbóluma. Az ugyancsak meglepett japáni parancsnoknak nagyokat horkantó japáni felkiáltásokkal a hajónaplóba diktált szavai szerint ez az idegen (nemzetközi szakkifejezéssel: *mammal*), első ijedelmén túltéve magát, mind a hét csecseből erős tejsugárral vette célba elképedt üldözőit, ezzel mintegy függőnyt varázsolván közéjük, hogy végül egy feltehetően könnyed, ám annál határozottabb – és ha több mázsás is, de elegáns, nőies mozdulattal – mindörökre eltűnjön a titokzatos mélységekben. Visszatérve a felszínre újabb meglepetés várt e kis expedíció rettenthetetlen tagjaira. A parton egy a kezét tördelő, ujjait ropogtató, jajongó, a hidegtől egészen fehérré vált, gyér szőrzetű, aprócska idegent vettek észre, aki gyászos mivoltában mintha egy palackot igyekezett volna kihalászni a vízből a szájalmasan vékony, törékeny botocskájával, amely ráadásul még rövidnek is bizonyult. Odamentek hát segíteni neki, *agy'isten!* Az illető lázas, toporzékoló szomjúsággal nyúlt a kiemelt flaskó után, melyből – minden elismerés – egy elmés szerkezetnek köszönhetően érintésre oldalt rejtett fiókocská pattant ki. Abból pedig az idegen magyar anyanyelvűségét bizonyítandó egy papírcédulácska hullott a földre.

Fiam, öltözz föl jól! Én már sajnos soha többé nem mehetek vissza, de Te jegyezd meg: valódi anyád én vagyok és maradok. Ne sírjál utánam, ne gyászolj, mert még életed egyetlen értelmévé válik. Vigyázz apádra, jó ember ő, a joghurt a hűtőben. Hosszú értekezésed a nagyváros és a falu fényeiről figyelmesen elolvastam. Lenne egy-két inkább amolyan anyjai

megjegyzésem, csakhogy azt majd máskor, mert még itt megfázol nekem, drága kincsem. A felfújható ladikot a palackban mellékelem, de oh, édes egyetlen fiam, óvakodj tőlem! Bármerre csónakázol is, sose merészkedj túl közel hozzám, mert örömben súlyos uszonyommal még ízzé-porrá találnálak zúzni, édes fiam. Magammal húználak a mélybe, hogy ott örökké csókolhassalak, mert ez erősebb nálam – vésd agyadba, egyetlenem. Bármi csapást mér is rád a sors, állj emelt fővel! Van tiszta zsebkendőd? Találsz a legfelső rekeszben.

Ősanyád a könnyek tengeréből

Az idegen alig hallhatót sikkantott és összeesett. Egy db ausztrál gyártmányú, már használt gumipelenkán kívül nem volt rajta semmi. Személyit nem találtak nála, így nem tehetek mást, mint lemérték, és ezt is bevezették a naplóba. Részint talán a hidegtől: alig lehetett pár hüvelyknyi. Gondolták, kitömik, aztán hosszadalmasnak találták az eljárást, így inkább a halottnak kijáró tisztelettel gyorsan eltemették a nádas-bugásban, a palackot pedig bevitték a kapitány kajütjébe, majd folytatták új kalandokkal kecsegtető útjukat a Tiszából a Dunába, majd a Fekete-tengerbe. A kapitányi kajüt ablakán át jeges csillámlással beragyogtak a távoli csillagok. Az ablak keretei közt egy pillanatra megjelent a távoli gravitációjával vonzó gigászi csapda is, a NAGY FEKETE LYUK. A kavargó káosz, amely emberi ésszel fel nem fogható mágnesként sok-sok fényévre tőlünk, egy spirálköd távolabbnál távolabbi középpontjában – óriási betonkeverő módjára – csillagközi port, gázfelhőket, sőt: csillagtörmelékét hemperget, hogy kikövezze a hozzá vezető utat.

A fenti darabka egy *Egérút* című, furcsa regényféléből származik, melynek néhány részlete még a múlt évezred 1900-as éveiben jelent meg a kecskeméti *Forrás* folyóiratban. (Személyes közreadásomban – a kissé nagyképűen hangzó megjegyzés B. A. részéről!) A szöveg domborzatilag ugyanannak az alföldi tájnak a folytatásában érte el a Gutenberg-galaxist, amely tájban született, s amely tájról részben szólt, és szól ma is. Persze politikailag némelyest eltérő körülmények között látott napvilágot. Elbeszélője egy betegesen gyenge idegzetű, szívében és elméjében végül valószínűleg maradéktalanul összezavarodott fiatalember, akit városba hurcolkodó felmenői nem tudtak teljes mértékben megóvni a tanyáról való beköltözés sokkhatásától, bár életének egészen korai szakaszában jött el annak az ideje, amit ő később új honfoglalásuknak nevezett. Szóval, egy Ausztráliába távozott rokon, bizonyos Amál néni rájuk hagyta házat próbálnak belakni odabenn. Az ezzel járó nehézségek töltik ki az opus elejét egy kórházban eltengetett hosszabb időszakkal együtt. Az angyalkás ablakú vajdasági tartományi kórházról van szó, ahol a fiú újfent el kényszerül gondolkodni – újonnan szerzett tapasztalatai alapján – a póre testi-lelki kiszolgáltatottság valódi mibenlétén. Aprólékosan nincs értelme elmesélni bizonyos Szép Péter iskoláztatásának, majd a durván egyévnyi katonáskodásának összes eseményét, bár kétségtelen, hogy utóbbi – amelyre még Jugoszlávia széthullása előtt került sor – meglehetősen sok figyelemre méltó profetikus elemet tartalmaz. Ennek ellenére jóval érdekesebb e száguldó világunkban a történetnek arra az ágára összpontosítani, amely hősünk

sikertelen szerelmi afférját mutatja be egy ifjú hölgygel, bizonyos Etivel, és amely fiaskó lelkileg nagyon is megterheli. Mondhatni: túlterheli. Fejében kiveri a biztosítékot, lelkét szétdúlja, összeroppantja, mert tetejébe érkezik mindennek, amit már szinte amúgy is alig tud elviselni.

Ifjú Wertherünk, aki a sűrű napok sorjázásában egyre kevésbé ifjú, legszívesebben az ő kis mizőr albérleti lakásában tölti idejét. Wertheim-záras ajtó mögött, ahol valami titkot sejtven: egyszer csak fejszével szétveri az íróasztalát, hogy egy valaki által odarejtett hosszú írásra bukkanjon. – Itt akár elő is vehetnék Kierkegaard *Vagy-vagy* című kapitális művét, ám elmondható, hogy nem muszáj. Lehet boldogulni nélküle is. Ami a lényeg, az annyi még főbb vonalakban, hogy ugyanabban a szobában létezik egy egérlyuk, ahonnan természetesen egy egérszerű lény mászik elő néha, hogy terepszemlét tartson a szobában. Innentől kezdve a regény egyre nyilvánvalóbban kezd emlékeztetni egy megháborodás fantasztikumokkal teletűzdelt szépirodalmi kórképére, amelyben élénk dialógus alakul ki ember és egere között. Méghozzá olyan mértékben, hogy akár szerepcserére is sor kerülhet.

Nos, bár annak veszélye egyelőre nem fenyeget, hogy ez az *Egérút* című setesuta, helyenként túlírt valami megjelenjen, hadd ne fecsegjük ki végig a történetet. Még úgy se, hogy előre szólánánk: *vigyázat, cselekményleírást tartalmaz!* Elég az hozzá, hogy az egérlyuk másik vége egy szurreális tájra nyílik, amelyik táj mintegy görbe tükre annak, amit mi beidegződéseink alapján valóságnak tekintünk, ám az a regényszint nem eléggé kidolgozott – jelenthetjük ki sajnálattal a hangunkban. Ennél az egyszerű oknál fogva tehát nem is annyira fontos, mint az átjárót képező lyuk innenső oldalán található való világ. Ám ami az egészét tekintve legfontosabb végül is ebben a meglehetősen silányka műben, szűkít-sünk, hogy egyértelműen felhívja a figyelmet arra, ami pl. az Ivo Andrić lasszó nemzetközi járatának ablakából is jól kivehető Újvidéktől legalább Topolyáig. Nevezetesen az, hogy szinte az egész tanyavilágunk eltűnt. Egy egész életforma lett kámforra valamiért. Egy egész világ süllyedt a tudatunk mélyére, amely világot nyilván a legkőrmönfontabb japán technikával sem lehet javító-jóvátevő mértékében és mennyiségében felszínre hozni, rekonstruálni. Hát még az egészen más irányba tartó, erre már kevés hajlandóságot mutató kortárs irodalommal, nemde?

Egész bácskai tanyavilágunkat mintha felrobbantotta volna valaki, akárcsak azt a régi örmény templomot Újvidék központjában, amit – így igaz – konkrétan emberi kéz pusztított el, mert állítólag útjában volt az épülő Tito marsall sugárútnak.

Egyébként ne feledjük, mert tény, és nem áltény, hogy a hely, ahová a víz meg az áram bekötve, tetejébe' aszfaltút vezet oda, a legközelebbi szomszéd pedig nincs egy kilométerre sem, nem tanya a klasszikus értelemben. Mert a tanya az petróleumlámpa, földút és gémeskút, és egyik szomszédodat sem zavarja, ha a megbokrosodott lovadra üvöltöztöl.

Egyértelmű romlás.

Némi romok azért még láthatók itt-ott a tájban: csalit, bodzás, maradék téglából hevenyészett rakás mintegy mementóként, törött cserép, de leginkább csak

egy-egy fogyó földhalom, az is lassan, végleg eltűnik, mert a földet visszaveszi a föld. A fákat kivágják, a kutakat betömjék, a területet utóbb beszántják, hogy az egykori életnek ott nyoma se maradjon. Bár egy japán professzor, meséli a falvakban, ingájával meglehetősen pontosan meg tudta határozni anno a szántóföldön, hogy hol is állt egy-egy tanya valamikor, azonban pontos magyarázattal ő sem tudott szolgálni. Valami energiagócokat emlegetett, amiből senki se értett semmit, és az egész annyiban maradt. Az erről született dolgozata Tokióból sosem érte el példának okáért Becsét vagy Pecellót.

Az újvidéki vasútállomás újságosbódéinak ponyvadömpingje és giccsparádéja kellős közepén leltem rá a minap egy felettébb érdekes kiadványra. Inkább időutazást jelent, mint térbelit, azonban mindenképp vonatra valót, ahonnan időnként ki lehet pislantani az ablakon át a szóban forgó tájra. Egykori Magyarország Délvidékére. Címe: *A pusztába vesztettek*, esetleg: *Eltűntek a pusztaságban* (Izguubljeni u ravnici), szerzője Žikica Milošević tényfeltáró újságíró, aki művének alcímében pontosítja is a témát: *Kevésbé ismert fejezetek Vajdaság népeinek történetéből*. A tudományos igényeknek ugyan kevésbé megfelelő, azonban mindenképp értékes mű bevezetőjében olvasható, miszerint közismert tény, hogy a Vajdaság (Vojvodina) tartomány régi időktől fogva, mind a mai napig, többnemzetiségű vidék, ám kevesen tudják, hányféle nép élt itt, akik közül mára a szerbek mellett túlnyomórészt magyarok, szlovákok, románok és ruszinok, nem utolsósorban horvátok maradtak, míg a németek jó részét száműzték a második világháború után. A többiek eltűntek a szörnyű világégek forgatagában, népi áldozatai lettek, vagy csak egyszerűen kihaltak. Jószerivel beolvadtak a „nagyobbtságba”, közben közülük kevésnek sikerült visszatérnie oda, ahonnan elindult.

Zömük az Osztrák–Magyar Monarchia idején települt erre a megművelésre kínáló síkságra Bécs abbéli elképzeléséből, hogy miután Savoyai apó szétverte Zentánál a török határt, amit az oszmánok kivonulása követett (a tollforgató Ivo Andrić szerint visszahúzódtak, mint egy óriási tenger), benépesítse a mohácsi katasztrófa eredményeként egyébként is elnéptelenedett földet. Utóbbi szétosztásával természetesen, ami mágnesként hatott. Maga Savoyai Jenő írta a bécsi udvarnak, hogy milyen kitűnő, zsíros feketeföld található errefelé, amit tiszta pazarlás lenne parlagon hagyni, s szavai meghallgatásra, sőt egyetértésre találtak. Innentől nehéz lenne összefogni a szerteágazó história összes szálát. Érkeztek a későbbi délszláv tartományba olyan nemzetek képviselői is, akiket ma már legfeljebb csak turistának tudunk ideképezni. (Nota bene! Nem beszélünk itt az újabb idők migrációjáról, amelynek egyáltalán nem célja a mai Szerbiában meglepedni, a Bácskában kapát fogni, közben a zsidóság tragikus pusztulására, ennek keretében ama hírhedt *Hideg napokra* se térünk ki külön, miképp a partizánbosszúra sem bővebben érthető témaválasztási és terjedelmi oknál fogva.)

Jöttek ide elzászi franciák, miként olaszok is szőlőt termesztetni, bort készíteni. Csehek sört főzni, lengyelek mindenfélével foglalkozni. Görögök úgyszintén, hogy jelentős részük aztán a kenderipar fellendítésében vegyen részt. Ők adták az itteni egyik drámaíró is, Alekszisz Parnaszt, aki Buljkes faluban élt és alkotott, idetelepítve Zeust és társait az alföldi rónaságra. Konkrét helyszíne

ennek a mai Maglic (magyar tükörfordításban: Kisködös, valójában Bulkeszi). Ugyanakkor a korai érkezők közül leghányatottabb sorsuk a spanyoloknak volt, zömmel katalánoknak, akik jókora vargabetűvel, Szicília érintésével érkeztek ide, hogy megalapítsák Új-Barcelona városát, a mai Zrenjanin (Beckerek) környékén. Sajnos Bánát a török után egyadta mocsár volt, a katalánok pedig nem bírták ezt, többségükben áldozatul estek a maláriának, így végül Új-Barcelonából nem lett semmi.

A szóban forgó kiadvány egyik legérdekesebb története az, amelyet a szerző végső instanciában Borivoj Mirosavljević fényképész eredeti elmondása alapján írt bele a művébe. Konkrétan arról szól, amit így lehetne kicsit kiszínezve, ezzel együtt tömören előadni, hogy a hatvanas évek elején az újvidéki Duna park egyik padján, háttal a tenispályának – ahonnan majd Szeles Mónikánk indul világhódító útjára – minden nap délelőtt egy furcsa férfi üldögélt, újságot olvasva. A híres fotográfus nem tudott ellenállni, a park hattyúi mellé őt is lekapta. A ma is létező fényképen jól látszik, hogy ez az ember olyasféle, felül gömbölyded kalapot visel, amilyen Mirosavljević szerint leginkább a vadnyugati filmekből ismert. Ősz szakálla alul legyezőként terül szét bő fekete ruháján. A fényképész nem tudta megállapítani, hogy alanya egyáltalán nem veszi észre őt, vagy csak nem mutatja, azonban nem is ez a lényeg. Hanem az, hogy 1963 egyik napján iszonyatos robbanás rázta meg a város központját, ami majdnem lesodorta az akkor is a padon olvasó furcsa szerzet fejfedőjét, szélvészékként lebentve a szakállát. Erre ő csendben felnézett, első ízben rápillantott az ismét ott settenkedő fotósra, alig láthatóan biccentett, összecsuksa az újságot, majd elment. Többé nem lehetett látni Újvidéken Samuel Polikarp atyát, a város utolsó örmény papját. Soha többé nem tért vissza Bécsből, ahová állítólag elment. Vagy Amerikából, ahogy tudni vélték mások.

Lövétei Lázár László

„hogy megkísértetnék az ördögtől...”

– Érzelmes útiterv Boros Melindának –

„El diablo está en casa.
Ayer el diablo vino aquí.
En este lugar huele a azufre.”

(Hugo Chávez az ENSZ Közgyűlésében,
2006. szeptember 20-án)

Csíkszentdomokos, 2019. december 17.

„Jó lenne megnézni az ortodox görögök sziklába vájt Szent
György-kolostorát

Jerikótól három kilométerre azon a hegyen
Ahol negyven napig kísértette Jézust az ördög...” –

És íme

Bőven elég volt elgondolni is a fentieket

Rögtön itt termett az ördög

Természetesen csak most csak nekem:

Máris tele volt a postaládám utazási irodák jobbnál jobb
ajánlataival

S én nemhogy nem tiltakoztam

De hagytam megkísérteni magam:

Mert tényleg el kéne menni egyszer oda

Még akkor is

Ha ott maradt az ördögnek a nyoma.

*

New York City, 2006. szeptember 19.

Liften szálltam alá a „Mount of Temptation”-ról

Vagyis a 42. emeletről

Mikor kiderült hogy az orrom előtt van az ördög:

*Pont velem átellenben az ENSZ Közgyűlésében prédikált
E föld minden országának
Ergó tilos volt kimenni a mólókra az East River partján
Ahol korábban a gyermekét sétáltatta az ember:*

*S én nemhogy nem tiltakoztam
De visszaliftezve a 42. emeletre
Hagytam megkísérteni magam:*

*Mert jó lenne még egyszer visszamenni oda
Még akkor is
Ha ott maradt az ördögnek a nyoma.*

*

*Csíksszentdomokos, 2019. december 17.
Életbiztosítás-ügyben jelentkezett a bankom
Természetesen csak most csak nekem
A világ legjobb pénzügyi konstrukciója*

*Tiltakoznom se kellett
Hagynom se kellett megkísérteni magam
Mindössze válaszolni az apró betűs rész kérdésére
Hogy igen 29 éves koromban műtöttek már rákkal*

*S mint ördög a tömjénfűsttől
Úgy menekült tőlem
Szegény élet-vigéc:*

*Jó lenne hát végre eljutni oda
Hogy ne azt keresssem
Látszik-e még az ördögnek a nyoma.*

Szeifert Natália

Látogatásra kijelölt napok

Úgy terveztem, magam készítem a marcipánvirágokat. De tegnap megláttam a pláza melletti cukrásznál ezt a helyes, előre csomagolt tortadíszet. Ilyesmit akartam én is csinálni. Olyan szép, egyáltalán nem látszik rajta, hogy bolti. Kerek, fehér szirmú virágok, mint anya kézimunkái. A finom csipkeszerű horgolt holmik. És a haja. Mindig olyanak láttam a haját, ahogy berakás után a fejét keretezte, mint a hófehér, kikeményített, horgolt díszek. Mielőtt abbahagyta a horgolást, ezek jöttek divatba. Horgolt virágok, csillagok, angyalkák kikeményítve, mint a habcukordíszek. Karácsonyfára, akármire.

A piskóta megbízhatatlan dolog, ha fontos lenne, hogy jól sikerüljön, mindig összeesik, szalonnás lesz a közepe vagy megég a teteje. Apám fél háromra jön értem a furgonnal. Tízpercenként nézek a nappali felé, az ablakból kilátni a felhajtóra. Tojás, liszt, cukor a pulton. Meg a marcipánvirágok. Dobolok az ujjaimmal, mint-ha valami nagy dologra készülnek. Egyszeri, megismételhetetlen dologra. Egy nyomorult tortát akarok sütni.

Pannit hatra hozza haza az apja. Mondtam neki a telefonba, hogy ma igazán hozhatná egy órával később, de nem. Persze, ilyenkor neki nagyon fontos dolga van. Mi a fasz dolga van vasárnap este, ami nem várhat még egy órát? Olyan kimért tud lenni néha, mintha nem is a saját gyerekéről beszélne. Nem érek rá, legyél itthon. Kész. Kinyitja a kocsiajtót, esetleg a küszöbig elhozza a táskát. Újabban egy kávéra se jön be. Csak hazadobja, ahogy ő szokta mondani. Hatra hazadobom, legyél otthon. Biztos van valakije. Nem akarom tudni. Azt remélem, hogy nem hozta össze Pannival a hétvégén. Nem akarom, hogy a gyerek más nővel lássa. Ezt az egyet kértem. Azt mondtam neki, hogy inkább akkor ne vigye el, ha pont azon a hétvégén nővel akar lenni. Inkább cseréljünk hétvégét. Ne hurcolja magával idétlen randikra. Tavaly mégis bemutatta neki azt a girhes picsát. Fagyizni vitték, nem kellett volna annyira kiakadnom. Panni csak úgy elkottyintotta, hogy azzal a Beával vagy Ritával vagy Zitával vagy ki tudja, hogy hívták, fagyiztak. De se előtte, se azóta nem volt hasonló akciója. Ne is legyen. Akkor majdnem kikapartam a szemét. Persze suttogva a konyhában, amikor legközelebb jött a gyerekért. Panni még pakolászott az emeleten a szobájában. Mindegy. Ma hatra itthon kell lenni. Apám egy óra múlva érkezik. A céges furgonnal jön, nincs másik kocsija. Nem tudom rábeszélni, hogy hagyja abba a furikázást. Nem nagyon merem neki említeni. Hetven múlt januárban. Nem mondom, semmi gond nincs vele, csak az ember már folyton aggódik. Folyton aggódom. Az öregedés nem olyan jópofa, nyugalmas dolog, ahogy régebben képzeltem.

A sárgáját a liszttel külön. Nem is tűnt fel eddig, milyen iszonyú hangos a keverőgép. Zörög, kerreg, szétfúrja a halántékomat. Amíg a másik tálban a fehérjéből kemény habot verek, ki kell bírni. Őrjítő. Begyújtani a sütőt, hadd melegedjen. Most jön a neheze. Nagyon óvatosan összevegyíteni a kétféle anyagot. Összevegyítjük, így írja a szakácskönyv, kívülről tudom. Valahogy mégis csak minden második alkalommal sikerül. A sütéssel van a gond. Vagy a hőfokot, vagy az időtartamot nem találom el. Nem tudom. Mindegy. A fakanállal óvatosan kavaram, nem is kavaram, szinte csak simogatom a folyékony tésztát. Vegyülj már, bazmeg. Ha összetörök a fehérjehab, az egészet önthetem a klotyóba. Tudom, lassan kell csinálni, nem két kavarással jobbra, aztán kettő balra. Tudom. Ezerszer láttam, ahogy anya készítette. Pontosan ugyanúgy írom a széles köröket az edényben a fakanállal, ahogy ő. Régen. Pontosan ugyanott van egy folt a kézfejemem. Két éve kezdett látszani. Ez már a kor. Az öregség. Megbarnulok. Összeaszalódom és megbugyanok. Mint nyirkos helyen a gyümölcs. Penészszagom lesz, és azt sem tudom majd, hogy mit tudom én. Hamu, mamu, mindjárt itt az öregség. Egyébként lehet, hogy nem pontosan ugyanott van az a folt. Majd délután megnézem.

A kerek tortaformát kivajazom. Kilisztezem. Belecsorgatom a tésztát. Szerintem elvegyült, de a franc tudja. Szétterül a sütőformában. Szép sárga. Szép sárga lesz, ha megsül. És ha nem esik össze. Vagy nem ég meg. Nem szabad nyitogatni az ajtaját a sütőnek, anya mondta. Anya sem nyitotta ki, mindig csak akkor, amikor kész volt. Honnan tudta, mikor van kész? Hány éve próbálok tökéletes piskótát sütni? Tizenkettő? Tizenhárom. Panni tízéves, szóval legalább tizenkét éve próbálok. Néha sikerül. Nem jövök rá, mitől.

Betolom a sütőbe. Szép legyél, mondom a tésztának, suttogok. Remélem, ez még nem a megbugyanás. Ott guggolok előtte, figyelem, ahogy nem történik semmi, aztán figyelem, ahogy a tészta emelkedni kezd. Megszólal a mobilom. Apám az. A szívem kiugrik. Mindig kiugrik, ha ő hív. Csak arra tudok gondolni, hogy valami baj van. Iza azt mondja, ne izguljak, ha igazán nagy baj lenne, nem tudna felhívni. Ez aztán a megnyugtató gondolat. Iza nem is tudja, mi az igazán nagy baj. Iza kisebbik lánya egyidős Pannival. Egy osztályba járnak az általánosban. De van egy nagylánya, tavaly érettségizett, és Iza azt mondja, nincs annál jobb, mint amikor felnőtt egy gyerek. Látszik is, hogy mennyire laza azóta. Igaz, előtte is laza volt. Azt mondja, megedzette már a nagyobbik gyerek. A másodikkal sokkal könnyebb. Igaz, hogy a szülés meg nehezebb volt, ezt mindig hozzáteszi. Mintha nem akarná, hogy azt higgyem, csupa könnyedség az élete. Pedig tudja, hogy nem vagyok féltékeny. Nem irigylem a jó házasságát, se a könnyű gyerekét. Tudja, de mégis mondja. Talán nem is nekem. Csak úgy, a világnak. Nehogy túl jónak tűnjön az élete. Mert azért mindig valami árat kell fizetni. Ezt ilyenkorra már mindenki tudja. Még ő is.

Szia, apa, mondom a telefonba. Mi van? Semmi, kicsi, csak annyi, hogy akkor fél háromra megyek. Súlyos mézesbödönök gördülnek le a mellkasomról. Mosolyogva válaszolok, elköszönünk. Olvastam egy önségítő könyvben, hogy mindig mosolyogva telefonáljunk azokkal, akik fontosak nekünk. Ugyan nem látszunk,

de a hangunkon nagyon is érezni a mosolygást. A kedvességet. A mit tudom én mit. Mindegy. Megjegyeztem. Pannival és apámmal mindig mosolyogva telefonálok. Anyával is. Mindegy.

Na, most már ki kell venni, vagy még nem? Nem merem kinyitni a sütő ajtaját. Pedig csak meg kéne szűrni a tésztát, hogy milyen. Túpróba, mondta anya régen. Aki nem gyakorlott háziasszony, az úgy nézi meg, hogy jó-e a süteménye. Én elég gyakorlott vagyok, csak ez a nyomorult piskóta. Ez.

Minden konyhában van egy fiók, amit nem nagyon használnak. Vagy a konyhaszekrényben egy polc. Szürke zóna, tele olyan tárgyakkal, amelyekre nincs igazán szükség, de nem dobjuk ki. Mert értékesek voltak vagy szépek. Ha már megvetjük. Ha már kaptuk. Ha már egyszer azt hittük, hasznosak. Az enyémben főzőóra van. Meg fémspatula. Meg csicsás borbontó készlet. Anyáméban hústűk is voltak. Makulátlanra suvickolt tűk, az egyik végükön kerek kampó. Ezzel szúrta át a göngyölt húsokat régebben. De nem csinálta már jó ideje. Főlsleges macera. Sütött nagydarab húsokat egyben a római vagy a jénai tálban. Csinálta a rántott húsokat a mély serpenyőben. Amióta a telken laktak, apám néha grillen kisütött valamit. Vettek hosszú, sasliknak való tűket, nem is tű az már, inkább pálca. Ezek a régiek meg a fiókban álltak hadrendben. Senki nem használta semmire. Egyszer kiloptam, amikor orvosost játszottam. Ezek voltak az injekciós tűk. Összeszurkáltam a mackókat és babákat. Szegény Kati babát is. A jobb karján apró lyuk maradt utána. Később a golyóstollat illesztettem oda. Annak volt valami műszereszerű hangulata. Az orvosos játékban mindig injekciót kellett kapnia mindenkinek. A baba karján a tűszúrás helye ettől kék lett. A puha műanyagba valahogy beivódott a tinta. Évek múltán kicsit halványult, és olyan lett, mint az öregek kezén azok a furcsa, sötétkékes anyajegyek. Csak ez apró volt és szabályos. Kati baba csecsemő volt. Az arca szép, mint egy babáé. Milyen lehetett volna. Le tudta csukni a szemét. Azonnal lecsukta, ha lefektettem. Kinyitotta, ha felemeltem. A szeme hihetetlenül kék volt. Igazi szemnek gondoltam. Jól meg volt csinálva, a szivárványhártyáján a sugarak, valódinak látszó szempillák. Haja is volt. Rövid, sűrűn tűzött, kissé göndör, szőke. Igényes kis baba volt. Csomagban jött külföldről. Biztos apa testvére küldte Amerikából. Itthon ilyen szép baba akkoriban nem volt. Ha beteg voltam, Kati baba is beteg volt. Anyám levest főzött. Olyankor Katit oda lehetett ültetni az asztalra. Hurkás, görbe lábai pont úgy voltak kialakítva, hogy ha behajlítottam, egy ponton tökéletesen megtámaszkodott. Ült. Nem olyan bénán, nyújtott lábakkal, mint a Zsuzsi baba, amit nagymama adott. A Zsuzsi állóbaba volt. Mereven állt a kemény műanyag lábain. Neki is csukódott a szeme. És gyerekteste volt, neki is, de már nagyobb volt, mint Kati. Sárga, fodros ruhában állt, hosszú haja volt és nem szabadott sokat fésülni, mert kihullik. Ha ő az asztalra ült, a lába szemérmetlen terpeszbe vágódott. Be lehetett látni a szoknya alá. Nem ültettem oda. Lefektettem őket az ágyam végébe, és meséltem nekik. Zsuzsit többször meg is mütöttem. Aztán ültem a kórházi ágya mellett és meséltem neki. Lapoztam a mesekönyvet, amelyikből anya szokott nekem olvasni. Úgy tettem, mintha olvasnék. Nagyon fontos voltam azoknak a babáknak. Meggyógyítottam őket a mesével.

Egy életem, egy halálom, én kiveszem ezt a tortát. A pultra rakom. Eddig jó. Nem merem kicsatolni a kerek tortaforma oldalát. Várom. A körmöm melletti bőrt piszkálom. Anya ilyenkor odalegyintett a kezemre. Ne piszkáld, kisebesedik. És hozta a lakkbőr tokos manikűrkészletet. Azt is ki szoktam lopni a fürdőszobaszekrényből az orvosos játékhoz. Műtéthez kellett. A fémek az orvosos dolgok a játékban mindig. Akkoriban orvos akartam lenni. Később egyszer sem jutott eszembe. Azt sem gondoltam, hogy irodában fogok ülni. De csak a multik fizettek jól. Mihez kezdtem volna a nyelvi diplomával. A nagy cégek úgy gondolkodnak, hogy ha látnak benned valamit, majd kitanítanak maguknak. Jó bármilyen diploma. Ha tudod a nyelvet, még jobb. Csak annyit tudtam, amennyivel felvettek. Azóta felszedtem még egy kis céges konyhanyelvet. Ezzel el lehet lenni itt éveig. Sokáig. Örökké.

Apám egyszer mondta, hogy beszállhatnék a méhészetbe. De csak kötelességből. Az ilyesmit fel kell ajánlanod a gyerekednek. Mindenki meg tudja tanulni, mondta. Bólintottam. Nem beszéltünk róla. Nem próbáltuk ki, hogy én vagyok-e a kivétel, aki mégsem tudja.

Anya megsimogatja a hajam. Lassan, ahogy csak az anyukák tudják, forróság árad a tenyeréből. Büszke rám, akármit csinállok. Diploma, az nagyon jó. Büszke vagyok rád, kislányom. Elmegyek dolgozni, nagyon jó, nagyon ügyes vagyok. A modern nőnek már más az élete, mondja anya. Férjhez megyek, anyám sír. Apám is törölgeti a szeme sarkát a textilzsebkendővel. A bátyámnak gyereke születik. Eladják a benti házat, kiköltöznek a telekre, a méhészetbe. A bátyám házat épít a város másik végétől húsz kilométerre egy faluban. A maradék pénzből anyám és apám kicsit felújítja a házat a telken. Apám most is ott lakik. Hetvenkét éves. Nem költözik be a városba. Nem hagyja a méhészetet. Az alkalmazottja rendes gyerek, de nem bízta rá egészen. Csak egyszer említettem neki, tavaly. De csak kötelességből. Nincs nekem semmi bajom, mondta. Azt, hogy nekem, kicsit hangsúlyosabban ejtette a kelleténél. Bólintottam, hogy hát tényleg nincs.

Anyám végighúzza szép kezét a koponyám ívéen. A hajamat selymesebbnek érzem ilyenkor. Hány tortát megsütött az a kéz. Hány csipkefinomságú terítőt meghorgolt. Aztán jött Gabi néni a nagyhangú férjével, és elvitte mindet. A piacra. Egy hónap múlva újra jöttek, mindig azt mondták, nem tudták mindet eladni, most csak ennyi pénz van. De készleten tartják. És hogy van-e kész új adag. Anyám nem vitatkozott velük. Apám egyszer elküldte őket a picsába. Anyám azután mindig kiküldte a méhekhez, ha látta, hogy Gabi néniék kombija bekanyarodik a telekhez. Takarít, főz, horgol. Nem vitázik. Simogat. Anya.

Muszáj most már felpattintani a csatot a tortaformán. Óvatosan emelem le a fémgyűrűt a tésztaórlól. Eddig jó. Abrakadabra.

Jól mentél férjhez, mondta anya, amikor férjhez mentem. Jól teszed, hogy ott hagyod, mondta, amikor elmondtam, hogy válok. A konyhájában ültem, Panni apámmal az udvaron. Anya megsimogatta a fejem. Azt mondta, nem lehet min-

denki olyan szerencsés, mint ő. Addig eszembe sem jutott, hogy szerencsés. Oldalra nézett az ablak felé. Apám a homokozó mellett guggolt, és úgy tett, mintha megkóstolná a süteményt, amit Panni készített neki. A homokozót az unokáinak ásta évekkal azelőtt. Minden évben hozatott bele egy kis friss homokot. Éjszakára lefedte. A macskák beleszarnak, mondta. Felállt, odahúzta a háromlábú széket. A papa már nem tud annyit guggolni, mondta Panninak. Pannit nem érdekelte, csak adogatta az újabb süteményeket.

Elképzelhetetlen volt, hogy a férjem üljön ott. Attól még nem rossz ember. Sokat dolgozik. Sok pénzt keres. Apám és anyám mindenkinek azt mondta, igazgató a gyárban, ahol én is dolgozom. Főlöszleges lett volna elmagyarázni, hogy a gyárakban ma már sok igazgató van, és mindenféle menedzsernek hívják őket. Anyámékat ezek a részletek nem érdekelték.

Engem sem érdekelték. Az érdekelt, hogy Panni nevetve játszik a homokozóban. Hogy felszedtem pár kilót. Hogy itthon, anyámnál ez nem számít. Hogy megjelent egy ősz tincs a fejem tetején, és hogy olyan fehér lesz-e a hajam, mint anyámé. Befestettem, persze. Panni iskolába ment, amikor elváltunk. A legrosszabb időpont, gondoltam. Ha nem veszekedtek, akkor semmi baj, mondta anyám. A gyerekek nem hülyék. Tudják, mi veszi körül őket. És még a felnőtteknél is okosabban elfogadják. Te csak legyél türelmes.

Sokat jártunk ki akkoriban hozzájuk. Minden hétvégén ott voltunk. Sokszor hét közben is kiugrottunk, ha időben el tudtam jönni. Nem tudom, mikor kezdődhetett.

Emlékszem, ahogy anyám áll a ház előtt, figyel, ahogy behajtok az udvarra. Arcán egy biztonsági mosoly, mint amikor nem vagyunk biztosak benne, hogy ismerősünk közeledik. Ugyanazzal az arckifejezéssel áll ott egészen addig, amíg el nem indulok felé. Amikor kioldom a biztonsági övet, akkor pattan le róla ez a műarc. Helyére a felismerés öröme érkezik. Pont nem látom a pillanatot, mert Pannira figyelek, az ő biztonsági övét kapcsolom ki. Ez a rizs most egy kicsit oda kapott, mondta egy ebédnél. Valóban, barnább szemek is voltak benne. Elfelejtettem kivenni a fagyasztóból a húst, mondta. Várnunk kell az ebédre. A postás ma be akart jönni, mondta. A postás mindig bejött, mióta csak ott laktak. Egy kicsi kávé elfogadok, így ült le az étkezőasztal sarkához, és tizenöt percnél sosem maradt tovább. Anya elindult a fürdőszoba felé, és sokáig nem jött vissza, utánamentem. A lecsukott vécé tetőn ült. Elgondolkodtam, mondta. Talán sírt előtte, nem tudom.

Anyád éjjel kiment a ház mögé, leült a tuskóra. Vagy fél órát kerestem, mire megtaláltam. Nem válaszolt a szólóingatásra se. Mondta apám telefonon. Be kellett mennem dolgozni. Másnap délután kimentünk. Semmit sem láttam rajta. Búcsúzaskor megölelt, és azt mondta, hogy mostanában zavarosak lettek a dolgok. Én úgy értettem, hogy a válás miatt mondja. Tudtam, hogy aggódik miattam. Kicsit elhúzódott a válás. Megegyeztünk, hogy Panni és én maradhatunk a házban. Nem lenne jó a gyereket kimozdítani a jól megszokott kertvárosi környezetből.

Csak valahogy ki kellett fizetni a férjemet. A volt férjemet. Apám adott egy kis pénzt. Azt hiszem, az volt az összes megtakarítása. A többiről megegyeztük, hogy részletekben törlesztsem. A ház fele. Ha tehettem volna, kettévágom, mint egy tortát, hogy vigyed, bazmeg.

Hol volt, hol nem volt, ez a torta egész normálisra sikerült. A közepe talán egy kicsit sületlen, de legalább nem esett össze. Hagyom, hadd hűljön. Addig megfőzöm a vaníliakrémet, ahogy anya szokta.

Most ez csomós vagy buborékos? Mindegy, átszűröm a sűrű szűrőn. A mosogatóba állítok egy edényt. Billeg rajta a szűrő. Ha kiborul az egész, én kiborulok. Most tényleg remeg a kezem? Van egy fél üveg vodka a hűtőben. Szilveszterről maradt. Nem, nem iszom. Nagyon ritkán egy-egy kis kortyot. Nem lenne itt két hónapja, ha innék. Ma végül is apám vezet. Mire ideér, még fogat is tudok mosni. Vagy nem. Még fél óra. Sikerülnie kell ennek a szarnak. Jó, egy korty, nem több. A mozdulat nyugtat meg tulajdonképpen. Az alkohol még le sem ért. Átöntöm a folyadékot. Valami csoda folytán sikerült eltalálnom a szűrő közepét, nem billent félre. Szerintem ez a krém túl híg. Egy nagyobb edénybe hideg vizet folytatok, beleállítom a krémes edényt. Hűlj, mondom neki, mint egy ráolvasást. Ettől aztán biztos jobban hűl.

Kettévágom a tortát. Cérnával, ahogy anya tanította. Egy kis metszés az oldalán, abba illesztem a cérnát. Egy spulni fehér cérna mindig van a konyhaszekrény fiókjában az evőeszközök mellett. Kétoldalt az ujjamra tekerem, lassan húzogatom magam felé. Olyan vagyok, mint a mesebeli favágók a fűrészsel. Egyet jobbra, egyet balra. A közepén érzem, hogy ragacsos lehet. Mindegy. A krém miatt majd nem tűnik fel. Leemelem a tetejét. Tényleg egy kicsit tésztás, de nem vészes. Nem folyik, nem esik össze. Éppen csak fél perccel tovább kellett volna sütni. Legföljebb. Utána már megégett volna a teteje. Anya, hogy csináltad te ezt?

A krém hűlt valamennyit. Rákenem. Elfogadható. Kicsit lefolyik a szélén, majd letörölöm. Rá a teteje. Be a hűtőbe. Nincs ennyi hely a hűtőben. Ki a narancsokat, a doboz tojást, a margarint, és most. Most elfér. Negyed óra, aztán visszapakolok. De ha már itt vagyok, megengedhetek magamnak még egy kis kortyot. Aztán fogat mosok. Kicsit kellemesebb most. Már érzem a melegét az ereimben. Józan vagyok. Csak már nem jéghideg az ujjaim vége. Nem feszül a hasam és a combom. Nem vagyok ideges. Minden rendben lesz. Mindjárt jön apám, meglapogatja a hátam, ahogy szokta. A bátyám szokás szerint kimentette magát. Ketten megyünk. Jó lesz. Apámmal mindig elrendeződnek a dolgok.

Felolvastom a csokoládét. Kiveszem a tortát. Ráöntöm a mázat. Lassan, vékony sugárban, hogy megdermedjen. A közepére állítom a marcipán virágdíszet. A horgolt virág. Anyám horgolt ősz haja. A horgolt terítő az étkezőasztalon, amikor nem használtuk. Horgolt díszpárnák a fotelokban. Kényelmesen megtámasztja a derekat. Horgolt szatyor vastag fonalból. Horgolt mellény nekem gimiben. Fekete fonalból. Laza. Menő vagyok benne a diszkóban. Horgolt babaruha a Kati

babának. Horgolt álom a gyerekszobában. Horgolt világ. Összegabalyodott fonal.

Apám egy rövidet csenget. Mindig egyet, határozottan, aztán vár. Kinyitom az ajtót, belép, meglapogatja a hátam. Hogy vagy, kicsi, kérdezi. Jól, mondom, mint mindig. A torta kész. A hűtőben van. Biccent, nem mond semmit. Leül a nappaliban, amíg elkészülök.

Tavaly még itt ünnepeltünk. Anya már nem igazán volt jelen. Még nagyon úgy akartunk tenni. Utoljára, mielőtt. Hatvanhét, mondta néha maga elé a számot, mint aki nem érti, mit jelent. A tortát akkor is én sütöttem. Mini tűzijátékot tettem a közepére. Nézte, csillogott a szeme, és úgy mosolygott, mint két éve a ház előtt az udvaron. Valami közeledik felé, amiről még nem tudja eldönteni, rokon-e vagy idegen. Jó vagy rossz. Egyáltalán, felé közeledik-e, vagy amint közelebb ér, kikerüli. Elmegy mellette. Illedelmes mosoly. Elé tettem a tortát és láttam, hogy valahova mögém néz. Nem volt ott senki. Nem fásasztottuk a gyertyafújással. Ezért találtam ki a kis tűzijátékot. Amikor Pannit megölelte, úgy nézett rá, ahogy mindig szokott. Kicsikém, gyönyörűt rajzoltál a nagyinak, mondta. Panni hozzábújt, de tudtam, hogy azt várja, hogy az unokanővérevel eltűnhessenek az emeleten. Nem is tartottam vissza. Apám becsülettel végigcsinálta az egész tortás részt, aztán láttam, hogy elvonult a földszinti fürdőszobába. Az egész délutánt ott meg a hátsó teraszon cigizve töltötte. Anyám nem kereste. Mintha tudomást sem vett volna a létezéséről. Mielőtt elmentek, apám kért tőlem egy fogkefét. Mindig van tartalék fogkefe a fürdőszobaszekrényben. Húsz éve titokban dohányzik. Sokáig súrolta a kezét a mosdókagylónál. Az ajtót nyitva hagyta. Akkor láttam, hogy görbe lett és fáradt. Apám nem öregszik, apámnak húsz éve fehér a megmaradt haja. Jó kondiban van. A kert meg a méhek, mondja. A sok idő a szabad levegőn. De megbarnultak a ráncai. Fakóbarna lett az arca, a szeme egyre zártabb. Olyan volt mindig, mintha valamit elejtett volna, és azt keresné a szemével, de nem akarná megszakítani miatta a beszélgetést. Odamentem, megálltam az ajtóban. Fontolóra kell vennünk, amit az orvos javasolt, mondtam neki. Biccentett, elzárta a csapot. Nyárig fontolgattuk.

Eltelt az év. Új születésnap. Új torta. A karácsony nehéz volt. Hazahoztuk, mint egy idegent. Estére visszavittük. Nem javasolták, hogy máshol aludjon.

A tortát műanyag lapra teszem, ráillesztem a kupolaszerű fedőt. Apám mellé ülök az anyósülésre. Anyósülés, milyen hülyeség. Ez anyám helye.

Kigördülünk az útra, befelé a városba, a város szélébe, át a lehangoló vasúti átjárón. Kimérten haladunk a kerület egyformán új és koszlott régi lakótömbjei között. A vasút melletti benzinkútnál apám lassít. Vegyünk virágot? Nem tudom, mondom. Végül továbbhajt. Ötszintes, hosszú épület. Eredetileg irodaház lehetett. Minden adottsága megvolt az átalakításhoz. Teherlift, személylift, tűzlépcső a sugárúttól távolabbi oldalon. Minden a régi, csak a berendezés változott. Ennél jobbat nem tudunk megfizetni. Nem vészes, de nem is kellemes. Semleges, mustárszínű falak. A bejáratnál egy zománcos táblán festett betűkkel az áll, hogy

LÁTOGATÁSRA KIJELÖLT NAPOK: SZERDA, PÉNTEK, SZOMBAT, VASÁRNAP 14–20 óráig. Ez is régről maradhatott itt.

Állok apám mellett a liftben. Ételszag van, a földszinti konyháról szivárog. Apám szenvtelen arccal nézi a bezáródó liftajtót. Felérünk a másodikra. Fertőtlenítőszag és öregszag. Varródobozok vaníliaporából és ráncok mélyéből felszivárgó, eső utáni szag. A liftből kilépve jobbra fordulunk. A tortakülönítmény léptei nyiszognak a sötétkék műpadlón.

Ott, jobbra az utolsó előtti szobában van egy fehér hajú néni, aki ma születésnapos. Ha majd belépünk, én odateszem az asztalra a tortát. Aztán leülök mellé, odahajtom a fejem. Megsimogatom a lehetetlenül selymes haját. Ő mosolyogni fog, azzal a bizonytalan mosollyal, és nem fogja tudni, ki vagyok.

Patak Márta

Simon, a boldog pap

Egy dokumentumfilm előkészületei

(2018. május 23., 20.40, a stúdióban Lívia és Juli, utóbbi előtt több dosszié, amit a SIMON PAP II. feliratú iratlefűzőből vett elő. A gróf kivágja a szőlejét című epizódot tárgyalják meg éppen.)

LÍVIA Nem sokat habozott, nekiment a hegynek. Kivágta a szőlejét. Három álló napig tartott, kupacokba hordta, aztán el is égette a száraz venyigével együtt a tőkéket. Ezer tő a nemes fajtából, annak idején még Moselből vagy Liguriából hozatta. Mellesleg most is szőlő terem a helyén ott a hegyen, persze már nem muskotályos, hanem vörös, borszóló, újabban talán még shirazt is telepítettek. De ez most nem lényeges.

Juli bólint, Lívia folytatja.

Akkor éjjel, amikor a gróf elhatározta, hogy nem várja meg, amíg kommunizálni akarják a birtokát, azt kérte a grófnétól, hogy másnap reggelre készíttessen ki neki az asztalra savanyú uborkát meg vodkát. Nem sokkal éjfél után lehetett, a gróf addigra már annyit forgolódott, hogy a feleségét is fölébresztette. A grófné első döbbenetében megszólalni se tudott, félálomban volt.

Juli hátradől a széken, keresztbe teszi a lábát, berendezkedik a mesélésre.

„Savanyú uborkát meg vodkát? Mi ütött magába? Oroszokkal álmodott? Vagy Dosztojevszkij-regényhősnek képzeled magát?” A gróf hamiskásan összecsipentette a szemét, ráncos homlokán csak úgy ugrált a szemölcs, majdnem pont középben, mint az indiai férjes asszonyoknak. A grófné hitte is, nem is, hogy a kommunistákkal oroszok is jönnének majd foglalni, mindenesetre reggel vodka helyett pálinkát tett ki az asztalra, vodkát ugyanis égre-földre kereshetett volna a házban, akkor sem talál. Mikor később kiment a konyhába, hogy ellenőrizze a cselédet, hogy rendesen előkészített-e mindent a napi étkezésekhez...

JULI Állj, a cselédség sztrájkol. Népgyűlésen vannak, föllázadtak, nem dolgoznak.

LÍVIA (bólint) ...meg se lepődött, hogy a savanyú uborka ott van érintetlenül a tányéron, a pálinkásüvegből viszont jócskán hiányzik. (Juli nem szól közbe, a homlokát ráncolja) Várj, nem is, rosszul mondom, eltűnt az üveg, igen, vitte magával a

(regényrészlet)

hegyre. *(némi gondolkodás után)* Az utolsó előtti harmadik napon járunk, a grófné nem akarja tudomásul venni, hogy itt mostantól más világ következik. Úgy tesz, mint aki nem is hallja, hogy a férje bejön, csodálkozást színelve megfordul, erre a gróf int neki, üljön le, mondani akar valamit. Kényszeredetten leül. „Készülnünk kell a legrosszabbra. Vagy szedjük a sátorfánkat, vagy magunk látunk cselekvéshez. Ezek nem tréfálnak.” Az asszony bólint, magában viszont eltökéli, ő bizony egy tapodtat se mozdul innen. Ha olyan bátrak, hát csak jöjjenek. Ha kell, ő majd fegyverrel kergeti ki őket innen.

JULI Az asszony?

LÍVIA Igen. Miért ne? A grófné elég harcias teremtés, tud bánni a fegyverrel. Ott tartunk tehát, hogy a kommunisták érkezése előtt három nappal a gróf kimegy a pálinkásüvegével a szőlőbe. Eddig stimmel? Apokrif forrásom csak az ezer moseli vagy liguriai tőkét említi, meg hogy a kommunisták érkezése előtt három nappal satöbbi. Meglátjuk, mi lesz a jelenettel, mindenestre én továbbgondolom.

JULI Várj! Kicsodák pontosan ezek a grófék?

LÍVIA Nevük egyelőre nincs, annyit tudunk róluk, hogy a környékbeli grófi családok egyike.

JULI Széchenyi, Hunyady? Vésey? Bogyai? Melyik?

LÍVIA Legyen inkább egy fiktív család, csak a film kedvéért. Nemesbüky Várady Márton és Halvay Elvira. Vagy inkább Nemesbüky Halvay Márton és Várady Elvira.

Juli bólint, várja a folytatást.

Elvira asszony nem egy naiv teremtés, de úgy van vele, ráérnek cselekedni, ha tényleg baj lesz, előre minek falra festeni az ördögöt, jön az ügyis magától, mikor itt az ideje, úgyszólván mindent ugyanúgy csinál, mint előtte. Csak akkor döbben meg, amikor a cselédje kijelenti, hogy mostantól nem főz, nem mos. Azt meg ál-mában sem gondolja, hogy a gróf képes lesz kivágni az egész hold szőlőt, mikor az a mindene, folyton ott tüsténkedik, felügyelet nélkül sose engedi dolgozni a zselléreket, csak a kapálást meg a fattyazást bízza rájuk, hiába a jószágigazgató, ő akkor is ott őrködik felettük. Nem bízik bennük, azzal érvel, ha nem tartja rajtuk a szemét, akkor trehányabbul dolgoznak, ilyen a magyar cselédség, ilyen is volt mindig, igénytelen, lusta, nemtörődöm népség, ostorral kell hajtani őket.

JULI *(némi gúnnnyal)* Éljenek a sztereotípiák.

LÍVIA Juli, ne idegesíts, olvass el egy Móricz-novellát!

JULI *(nevet)* Jó, jó, menjünk tovább. Mit tudunk erről a grófról?

LÍVIA Márton legyen az a gróf, akit szeretnek a környékben. Kultúrkört szervez a faluban, odafigyel rá, hogy a cselédség ne csak tenyészzen a falujában, mint vizes

ház falán a penész, ha már Móriczot emlegeted, úgyhogy a gyerekeiket bezavarja az iskolába. Kártyapartneri, a környékbeli falusi értelmiség képviselői, akikkel rendszeresen összejár, figyelmeztetik, Márton, nem lesz ennek jó vége, meglásd, előbb-utóbb fejedre nőnek ezek a mihasznák. De Márton nem hallgat rájuk, megvonja a vállát, bele se kezd a magyarázatba, úgyszem értenék meg. Ez jár a fejében akkor is, amikor kimegy a szőlőbe.

JULI Kik a környékbeli értelmiség képviselői? Ne felejtse el, hogy a legtöbb tanár, tanító a szociáldemokrácia híve. Ők állnak le a gróffal kártyázni?

LÍVIA Miért ne? Pont az a lényeg benne, hogy Márton haladó szellemű.

JULI Te tudod. Én mindenesetre megválogatnám a kártyapartnerit.

LÍVIA Rendben. Úgyis tiéd a végső szó. *(némi szünet után)* A filmben persze nem fogjuk végigmotogatni, ahogy kivág egy hold szőlőt. Annyit látunk, hogy elindul, hátramegy, és a fészertől elviszi a fejszét. Egyedül indul, a vizslája esetleg elkísérheti, az úgyszem tágít mellőle. *(tűnődve)* Igen. Ez a kép. Márton gróf elindul hátra, fejszével a vállán, futva jön felé a vizsla, a maga bohókás, szertelen mozgásával, ahogy vizslák tudnak szaladni, megáll várakozón a gazdája előtt, aztán látja, hogy mozdul a keze, erre hullámvásba kezd az egész teste, miközben nagy örvendezve csóválja a farkát. Igen. Ezt látjuk. Márton megáll a fészert előtt, vállára veszi a fejszét, Berci néz rá, várakozón csóválja a farkát, aztán ahogy lassan elindul, távolodik, Berci kutya ott üget mellette. A távolodó két alak elé bevágjuk a szőlőt, más-más évszakokban, ahogy tavasszal kizöldell, ahogy kezd virágozni, aztán ahogy megjelennek az első szemek, majd az érett, egészséges termést. Ezer tő nemes moseli, liguriai. Vagy Alto-Adige-i rizlingszilváni, egyenesen Svájc-ból, a nemesítőjétől. Tíz-tizenkét éves tőkék lehetnek. Képzelheted! Gyönyörű látvány.

JULI Nem inkább vörös? Ha már egyszer...

LÍVIA *(kurtán fölnevet)* Lehet, még meggondolhatjuk. Jaj.

Fölszól, odalép az ablakhoz, kinéz, hátraszól Julinak:

Nem kéne innunk egy kávét? *(Juli rázza a fejét, erre Lívia is visszaül)* Ott tartottam, hogy a gróf megy hátra, vállán a fejsze, mellette Berci, a vizsla. Közben, a vágóképek alatt, beszélhet magában. „Mióta az eszemet tudom, azt is tudom, igazságtalan ez a világ, erőhöz mérten én igyekeztem is jobba tenni. Ok nélkül soha senkit nem bántottam, a cselédjeimet sem, ha okot adtak rá, akkor is inkább szóval próbáltam hatni rájuk, mint bottal. Ezt mindenki tudja rólam a faluban. Mindig távolságot tartottam velük, a tekintély fontos. Ugyanúgy kell velük bánni, mint a kutyaival. Szeretettel, de kemény kézzel, határozottan. És akkor olyan lesz, mint a kezes bárány.”

Márton gróf nem a népnúzó fajtából való, csakhogy most minden egy csapásra megváltozott. A cselédség ugyebár föllázadt, harmadik napja nem dolgoznak, a falu központjába járnak a népgyűlés szónokait hallgatni.

JULI Rendben, ezt már megbeszéltük, ott tartottunk, hogy Márton gróf megy hátra a szőlőbe, nyomában Benő.

LÍVIA A fejed lágya benő! Berci a kutya, te ló, nem Benő!

JULI Oké, Berci. Szóval Márton gróf megy hátra a szőlőbe.

LÍVIA A négy évszak vágóképei után csak azt látjuk, ahogy az első tőkét kivágja, aztán a tőkék hült helyét. Fúj a szél, közelít a kamera az egyik tőke csonkjára, egész közel hozza, azon a tőkén még látszik, hogy kihajtana, ha nem ásnák ki gyökerestül. A gróf hangját halljuk, visszahangosítva, mintha a szél hozná valahonnan messzebről. „Ennek a levéből nem isztok!” Hangoosan mondja. Nincs benne gyűlölet, pusztán tényközlésként hangzik a mondata. Aztán közelebről látjuk az arcát. Teljesen érzelemmentes. Nem tudjuk leolvasni róla, hogy bántja-e, amit tennie kellett, vagy inkább elégtételféleséget érez. Minden egyes ráncot, gödröt és pórust látunk az arcán. Aztán a szemét. Nyílt tekintetű, vízkék szemét. És egyszer csak higgadt, nyugodt hangon megszólal. Távoli pontra meredve mesélni kezdi a családja történetét.

(olvassa, közben föl-fölpillantva vizsgálja Juli arcát, vajon mit szól hozzá) „Apám családjában olyan ősokeket tudhatok magaménak, mint Halvay Félix, aki Felice Halvay néven vett részt a lepantói csatában. Sokat nem tudtunk róla, annyit mindenesetre igen, hogy a velenceiekkel harcolt a Szent Liga oldalán, és a győztes csata után jó ideig Velencében élt. Ott volt akkor is, amikor Famaguszta kormányzójának elloptott bőrét Velencébe hozta az egyik hajóstársa, akivel ez a szépapánk a csata után is ápolta a barátságot. Többet nem sikerült kiderítenünk róla, a családunk azonban tartotta a hagyományt, és a lepantói csata évfordulóján, Rózsafüzér Királynéja ünnepén, október 7-én, a család nőtagjai minden áldott esztendőben elzarándokoltak Velencébe, ahol Marcantonio Bragadin kormányzó szent bőrét őrzik a Szent János és Pál-székesegyházban. Nem tudom, mi igaz a történetből, mi nem, mindenesetre mi az októbert régen, még gyerekkoromban is, mindig Velencében töltöttük. Én csak azt sajnáltam, hogy ez a szépapám nem hagyott hátra írásos feljegyzést, ugyanis szerettem volna megtudni, kikkel találkozott, például hogy látta-e Lepantónál Cervantest, amikor még megvolt mind a két karja. Szeretek úgy gondolni rá, hogy látta.”

JULI Na ne szórakozz velem! Ennyire hajmeresztő dolgokat mégsem találhatunk ki!

LÍVIA *(kaján vigyorral)* Miért? Nem bírná el a fikció? *(komolyan, szigorral a hangjában szinte)* Különben is, a tudományok között a genealógia a legnagyobb hamisító. Az etimológia csak utána következik sorban. Miért ne vehetett volna részt a lepantói csatában a mi Halvay Mártonunk egyik őse? Ha Halvay Félix szerinted túlzás, akkor legyen anyai ágon a velencei vonalból valaki, a Bragadin fivérek fegyvertársa, vagy Barbarigo admirális közeli barátja, aki nehezen állt ugyan kötélnek, aztán a végén mégis sikerült meggyőznie az admirálisnak, így otthon hagyta fiatal, éppen várandós feleségét, és velük tartott a csatába. *(egyre jobban nekitüzesedve)* Bármit kitalálhatsz, érted, bármit. A lényeg, hogy elhiggyék, amit mondasz.

JULI Persze. De akkor is. Ne essünk túlzásba.

LÍVIA Nyugodtan lehetett volna így is. Amúgy meg ez az egész egyetlen epizód a történetben, mindössze arra lenne jó, hogy Halvay Márton személyiségét árnyaljam vele. A gróf fontos szereplő, kivágja a szőlejét, nehogy a kommunistáké legyen. Az nem számít, hogy utána elviszik a hegyet, de szőlő ne legyen rajta. A szőlő nemes, hozzáértő, gondos kezet kíván, nem barbárokét, akik csak a levére szomjaznak. A szőlőt dajkálni kell, attól a pillanattól fogva, hogy tavasszal fölébred téli álmából, egészen addig, amíg be nem takarjuk a téli fagyok előtt. Mi lenne belőle, ha ez a haszontalan csócselék bitorolná? Ebek harmincadjára jutna. Márton grófnak megszakadna a szíve, ha látná, mit művelnek vele. Ha elveszik a hegyet, hát vegyék, csináljanak vele, amit akarnak. De szőlő már nem terem nekik rajta.

JULI Na jó, de hogy jön ide a lepantói csata?

LÍVIA (*gúnyosan*) Lásd Fellini hajóján a rinocéroszt. Egy hajón mindig jól jön egy orrszarvú, nem igaz? (*nevet*) Nem várod meg, hogy befejezzem. Márton gróf családjában mindig is megvolt a hajlam a társadalmi igazságoságra. Az apja azt mondta neki, „Fiam, a cselédség tartson tőled, de ne legyen ellenséged. Mit jelent ez? Bánj jól velük. Ne kapasd el őket, de légy velük igazságos. A szegény nép szereti az ellenségeskedést. Az éhes cseléd egy kiskanál vízben megfojtaná a szomszédját, ha látja, hogy annak egy cső kukoricával több jutott. Viszont ha tele a zsákja és jóllakik, akkor csöndben marad, és csak fél szemmel lesi, hogy a másik mennyit kapott. Nem nehéz boldogulni az emberekkel, fiam, de ismereni kell a gyengéjüket. Az eszükkel nem győzhetnek le, esetleg az erejükkel, arra viszont remélhetőleg mindig akad majd embered, aki lefegyverezze neked őket. Mit mondhatnék még, fiam? Ha látsz köztük eszesebbet, azt segítsd, hogy kiemelkedjen közülük.”

JULI (*tamáskodva*) Szerinted mondhatott ilyet? Nem az volt inkább a célja, hogy minél nagyobb tudatlanságban tartsa őket?

LÍVIA Nem. Közhelyek szintjén talán igen, de Halvay Márton apját más fából faragták.

JULI Rendben. És honnan fogok adatot gyűjteni hozzá?

LÍVIA Nem az adat a lényeg. Persze, ami adat föllelhető, azt úgyis összeszedjük, eddig is összeszedtük. Itt most arról van szó, hogy Simon pap környezetét a lehető legpontosabban vagy árnyaltabban megmutassuk.

JULI Nem szeretnék akadékoskodni, de ilyen gróf éppenséggel nem akadt a környezetében. Ha lett volna, akkor nem kellett volna neki az uradalmak ellen prédikálni.

LÍVIA A valóság más. A filmben szükség van rá. Nem mutathatsz feketét-fehéret. A gróf nem okvetlenül csak a rossz képviselője. 19-ben vagyunk, hatalomra jutnak vagy törnek a kommunisták...

JULI ... a bolsevik...

LÍVIA ...mindegy, a lényeg, hogy jönnek, Mártonnak két választása van, vagy elmegy, és itt hagy nekik mindent, vagy marad, és a lehető legkevesebbet adja nekik. A földet akarják? Vigyék. De a szőlőt nem adom. Hogy észszerűtlen, amit csinál? Persze hogy az. Ő is tudja. És mégis megteszi. Nem bírná elviselni, hogy ez a nemes birtok illetéktelen kezekbe kerüljön. Láthattad, hány helyen kárt tettek grófi kastélyokban, birtokokon. Márton tudja, hogy a szőlőre is ez várna. Úgy-hogy kivágja.

JULI Jó, értem, felfogtam, menjünk tovább.

LÍVIA Halvay Márton alakjáról ki kell derülni a filmben, hogy a helyiek mindig jól megvoltak vele. Akik elfogadják a cseléd-úr viszonyt, tisztelik, de nem rettegnek tőle, semmi köze a kommunista dalszövegekben szereplő naplopó burzsoákhoz. A kommunisták persze tüzelnek a grófok ellen, na de kicsodák? A hetedik határtól vagy a Pestről érkező agitátorok. Megjelennek a faluban, és mit látnak? Hopp, egy gróf, aki még nem lóg lámpavason. Lám, lám. Ez így nem egyezik az elveinkkel. Gyorsan kötelet a nyakába. Ilyen egyszerű ez. *(némi szünet után)* Mártonék mehetnének a bécsi rokonokhoz, de nem mennek, Elvira asszony maradni akar, Márton sem erőlködik. Ő is vissza akarja hozni Simon káplánt, ő is azt akarja, hogy Simon legyen a papjuk, mert Simon fiatal, és friss szemmel nézi a világot. Pont úgy, mint ő harminchárom éves korában. Ifjúkori önmagát látja viszont benne. Márton gróf azért kell a filmbe, hogy Simonnak legyen egy párja a másik oldalon. Aki tisztában van vele, bárhogy lesz is ezután, 18 októberében véget ért a feudalizmus Magyarországon.

JULI Vörös kontra fehér?

LÍVIA Azt azért nem mondanám. Márton egyáltalán nem vörös gróf. Lehet, hogy Károlyihoz hasonlóan az utókor őt is annak titulálná, tőle azonban igen távol állnak a kommunista eszmék, ahogy a többi eszme is. Két lábbal a földön járó ember, tisztában van vele, hogy rendszerek jönnek, mennek, egyedül a tisztesség és az emberség lehet komoly megítélési alap, ha egyes emberről beszélünk. Röviden ennyi az életfilozófiája. Tisztességben élni és a másikat élni hagyni. Ennél többet nem is akar. Elvira asszony viszont nem annyira felvilágosult, mint a férje. Ő maradi. De például Simon Józsefet szereti. Akarata ellenére éppenséggel az is közrejátszhat benne, hogy itt ez a jó svádájú fiatal pap, jó kiállású, jól beszél.

JULI A grófné szerelmes a káplánba?

LÍVIA Jaj, Juli, ne idegesíts! Elvira szereti hallgatni, ahogy prédikál, csak hát pont a lényeg nem hatol el a tudatáig abból, amit Simon prédikál. Például amikor a káplán március elején azt kezdi fejtegetni a vasárnapi kismisében, hogy egy pillanatra se gondolják, hogy ők a jók, akik idebent vannak, akik meg kint, azok a rosszak, mert ez nem ennyire egyszerű. A világ nem jókból és rosszakból, vörösökből meg fehérekből áll. Ennél sokkal bonyolultabb ez a kérdés. A beszédét sokan nem

értik, talán nem is akarják megérteni, sokakban nemtetszést vált ki, mert nagyon is értik, például pontosan tudják X. Y.-ról, hogy kicsoda, micsoda egy gonosz hárpia, mégis itt ájtatoskodik a templomban, mint aki kettőig se tud számolni, kint meg kígyót-békát kiabál mindenkire. Vagy Z.-ről is előre meg tudnák mondani, ő lesz a legelső, aki hajbókolni fog az új rend előjáróinak, mégis könnyebb nekik nem tudomást venni róla, hogy micsoda köpönyegforgató, mondván, hogy ő is a mi kutyánk kölyke. Elvira asszony is valahogy így van ezzel. Sejtteni talán sejt, hogy Simon pap mit akar mondani, de nem tudja vagy nem akarja továbbgondolni. Aki sémákban szeret gondolkodni, annak ez roppant bonyolult fejtegetés, annak tényleg könnyebb, ha megmondják, ki a jó és ki a rossz, mi itt benn a jók, azok ott kinn meg a rosszak.

JULI Jó, értem, nekem nem kell magyarázni. És hol találkozok Márton gróf és Simon káplán világlátása?

LÍVIA Simon József helyzete sem egyszerű. Mivel nagy igazságérzettel áldotta meg a Mindenhatót, ő is érzi, azért nem egészen úgy van ám, hogy elveszem onnan, ahol van. Pusztán csak azért, mert ott nekik sok van, nekem meg semmim sincsen. Az a föld így vagy úgy, de valakié, akár mert megdolgozott érte, akár mert örökölte, az elődei dolgoztak meg érte vagy szerezték ősi jusson. Simon József káplán nem a magánvagyon, hanem legfőképpen az aránytalanul nagy egyházi birtokot tartja túlzásnak.

Livia sóhajt, Juli kihasználja az alkalmat, belenéz a dossziéjába, papírt vesz elő.

JULI És nem is ok nélkül teszi. Itt vannak az adatok. Szenyér, Simon szülőfaluja Marcalitól tizenhét kilométerre fekszik. A települést állítólag Bakócz Tamás esztergomi érsek 1519-ben végrendeletileg hagyományozta az esztergomi káptalannak, és ez négyszáz éven keresztül így is marad. Tapsony, Felsőpuszta és Aradpuszta uradalma veszi körbe Szenyért. Harmincezer hold egyházi birtok. *(elhallgat, Líviára néz, mint aki várja a folytatást)*

LÍVIA Gondolj bele. Minek annyi föld az egyháznak? Bőven jutna belőle a szegényeknek.

JULI *(nem reagál, továbblapoz, a jegyzeteibe bele-belepillantva folytatja)* Simon ismeri az 1918 novemberében megalakult Papi Tanács követeléseit. Olvassa a *Somogyi Hírlapot*. Meg a *Somogyvármegyét* is, úgyhogy pontosan emlékszik arra a *bátor, férfias nyílt levélre, amelyet a buzsáki katolikus plébánia káplánja, Horváth Ferenc dr. intézett Somogy vármegye római katolikus papságához*. Az a buzsáki káplán, aki mellest alig egy évre rá el is hagyja a papi pályát, itt a neve az 1919. június 30-i körlevelében, az egyházi szolgálatból kiléptek: *Dr. Horváth Ferenc buzsáki káplán, Egri Jenő volt tábori lelkész, Boros Ferenc igali káplán, Koller Miklós tapolcai káplán, Udvardy Gyula barcsi káplán*. Aztán Horváth nyílt levelére válaszol a *Somogyvármegye* hasábjain az Arad megyei, *szabadon gondolkodó, a kor szellemét megértő katolikus papság* nevében dr. Bodó Pál, szózatát a megye növendékpapságának címezi. Ezt a szózatot is olvassa Simon, tehát nem véletlenül beszél az aránytalanul nagy egyházi birtokról azon a húsvéti szentmisén.

LÍVIA Igaz. Simon valahogy úgy képzeli, józan belátása szerint mindenki juttathatna valamennyit a közösbe. Vagy ha nem is a közösbe, akkor annak, akinek semmije sincsen. Simon József nem kizárólagosan gondolkodik, és ez sokaknak nem tetszik. A nagy eszmék feltétlen hívei mindig kizárólagosságot követelnek az eszmének, amelyre föltették az életüket.

György Alida

Vasárnap Igorral

*„Igor többnyire rövid hajú,
vastag végtagú nőkre szerelmes,
szerintem.”*

(Nagy Hajnal Csilla: Igor)

*Amióta szombat reggel Igor
beletúrt a hajamba és
a szél megsimogatta a tarkóm,
elhatároztam, rövidre vágatom a hajam.*

*Aztán másnap Igor azt mondta,
nem érti a negyvenes nőket.
Mindnek rövid haja van,
pedig az nem is szexi.*

*Így mondta Igor vasárnap reggel,
miközben ismét beletúrt a hajamba
és még azt is hozzátette,
hogy ez az egész becsapás,
mert előbb férjhez mennek,
csak azután csinálják magukkal mind.*

*Szóval nem vágattam le a hajam,
mert közeleg a születésnapom
és akkor én is ilyen negyvenes nő lennék,
persze gyerek meg férj nélkül.
Igor hallotta, amikor felhívtam a fodrászt,
hogy lemondjam az egészet.
Hazug kurva, te is megvárod,
amíg el nem vesznek és csak utána.*

*Így mondta Igor vasárnap reggel,
közben tépni kezdte a hajamat
és még azt is hozzátette,
mindegy, mit csinálok magammal,
úgysem kellenék senkinek.*

*Akkor csókoltam meg először Igor,
aki nem értette, miért nem akarok gyereket.
Ez is csak önbecsapás,
és ezzel csak leselejtezed magad.*

*Így mondta Igor vasárnap reggel,
közvetlenül a csók után,
és még azt is hozzátette,
senki nem akarna így egy nőt.*

Sajtkrém

*Sajtkrém nélkül nem lehet élni, mondta
te nevetni kezdtél
mire kasszák préselődtek közétek és
elnyomták a szavait.*

*A futószalagok ledobták terheiket,
fizetés után már
senki nem néz hátra.*

*Napokig hordoztad magaddal a sajtkrémet.
Nem bírtál enni,
attól rettegtél, hogy
fogaid közé tekintetek szorulnak
és idegenek szavai akadnak torkodon.*

*Hónapok óta az ő szavait használod,
pedig nem is tudsz rendesen franciául.
Csak az emlékek dadogása maradt.
Azóta érteni kezdted a szarvasok nyelvét,
észrevétlen változol gidává.
Üldözöd a fénycsóvákat,
mellékutakat keresel,
fehér kérgű fák tövében húzod meg magad.*

*Egy szerdai pirkadatkor változol vissza,
de már nem mersz emberek közé menni.*

*Tudod, ha megérzik rajtad a verejtékszagot,
rájönnek, hogy nem is létezel,
mert akit egyszer elragadtak a szarvasok,
az soha többé nem tér vissza.*

Zelei Miklós

Háttal a placcnak

Úgy írom le, mint egy színelőadást. Az is volt. Színelőadás, amelyet a tar-kómmal látok. 1994. január, Sarajevói Filmhét, első nap délután a Hunnia mozi-ban, az Erzsébet körúton. Korábban Zrínyi mozi, a Lenin körúton. Szünet van.

A pultnál ülök, a placcnak háttal. Mögöttem két összetolt asztalka körül a Magyar Parancs című toleráns tabloid főszerkesztője, Dolnai, a tuti embere és a teljes szerkesztőség. Vedran Smailović csellójának hangja elhallatszik-e idáig? Hídi József hangját hallom. A szerkesztőséggel szemben foglal helyet. Nem tudom, hogy mit mond, csak a hangját ismerem meg. A beszélgetésre attól kezdve figyelek, amikor Dolnai hangosabb válasza következik:

- Nem személyesen veled van bajom.
- Hanem?
- Hanem az egészszel. Úgyhogy ne nyomulj nálunk, Hídi Józsi, háborús mene-kült Szabadkáról! Mert te ott vagy a Pesti Híreknél.
- Ott.
- Ugyanis ma egyáltalán nem mindegy, hogy ki hol van. Melyik lapnál.
- A külpolitikai rovatnál Jugoszláviáról írok. Ha olvasod, észreveheted, hogy egy kis sziget az, amit a Pesti Híreknél én csinállok.
- Egy kis sziget.
- Az.
- Egy kis zátony.
- Állás.
- Fekvés. Az öncsalásod egyre nagyobb szigete. Jókat napozol a fövényen és hallgatod a hazugságtenger mormolását. A Kádár-korszakban is mindenki azt állította magáról, hogy ő egy kis sziget. És csinálta a genyaságokat. Na, ez a konti-nuitás. Egy átlagolvasótól nem várhatod el, hogy fölfedezze a te kis nüanszaidat. Én elolvasok napi négy napilapot, én észreveszem. De az átlagolvasó nem veszi észre. Azt látja, hogy ott vagy. Ha valaki szépirodalmat ír, az is jelent valamit, hogy az írását hol helyezi el. Melyik folyóiratnál. Ugyanígy nem mindegy, ki melyik napilapba ír.
- Én még tudom tartani magam.
- A Pesti Híreknél? A vad bolsik között? Akik most fölfedezték magukban a nemzetit?
- Ott volt hely, amikor átjöttem.
- És ha a Völkischer Beobachternél van hely, akkor meg odamész.
- Nem ismertem itt a viszonyokat.

(Részlet a *Mandulafecske* című regényből)

- Akkor előbb tájékozódni kell.
- Viszont rögtön meg kellett élnem. Én is azok közé tartozom, akikkel ezen a filmhéten szolidaritást vállalsz. A menekültáradat egy menekültje vagyok. Aminek a filmjeihez döbbenet csápoltok itt, hogy hű, de megrendítő.
- Te egy jobboldali nacionalista vagy. Nem menekült. Veled én nem vállalom szolidaritást. Jössz a szarból és megérkeztél a szarba. Persze! Otthon, a titói kábítás Jugoszláviájában nagy házaitok voltak, nagy autókkal. Rendesen ki voltatok fizetve, hogy tartsátok a pofátokat. Csak semmi vajdasági vérengzés, ugye? A nagy avangárd alku. Itt Budapesten meg szar albérletekben nyúglódtok.
- A rendszerváltás hozta, hogy van jobboldal. Hogy jobboldali lapok is vannak. Az miért ördögtől való?
- Magyarországon a jobboldalnak nincs üzenete.
- Ha majd manipulálni kezdik azt is, amit én csinálok, veszem a kabátom, a kalapom, és eljövök.
- Csak nincs hova.
- És ha akkor adom ezt a kéziratot, amikor átjöttem, akkor is visszaadjátok? A szerkesztőség csöndben van. Öntik a sörüket. Dolnai folytatja:
- Én meg is értelek téged. Átjöttél Suboticáról, és menni kellett valahova. Vajdmagyok tenger nélkül. Megy a kiszorítósdi, aminek a szerbek a haszonélvezői. Itt meg nem tudtál hova beszorulni. Se tenger, se posztó. Igaz?
- A cikkem jó. Nem az számít?
- Nem az számít.
- Hát mi?
- Hogy nem akartok semmit. Már most látszik, hogy a horvátok, a bosnyákok, a szlovének, az albánok, még a macedónok is, mind el fogják érni, amit akarnak. Önállóak lesznek. Csak ti nem fogtok elérni semmit. Nagy üres táskákkal pucoltok át hozzánk. Jöttök sztrájktrőnek. És innen szidjátok az otthon maradt szabadkai meg újvidéki haverokat, akik közé tartoztatok. Hogy megalapoztátok az itteni megélhetést. Van belőled egy tucát, Hídi Józsi. Száztizenkettő! Ezerszáztizenkettő.
- Még tegyél rá.
- Tegyek? Akkor figyelj! Maradsz a Pesti Híreknél. Beszélni tanítod a turulmadarat. Hunnorrrka vaggyok! Maggorrrka vaggyok! Palma de Magorka. Az a te szigeted, ott az őshaza. Oda húzzál el! Idepisálok, eddig tart Magyarország. Láttad itt egy filmben az előbb Radovan Karadžić mellett Eduard Limonovot! Orosz író, very famous, very famous, így mutatta be Karadžić a katonáinak. Akik odaengedték a géppuskához. Úgy kapott rá a híres író a fényes, fekete géppuskára, mint tyúk a takonyra. És nyomta az elsütőbillentyűt. Kapd be, Szarajevó! Megküldte őket rendesen. Nesztek! A te seggedbe is, Subotica. Bocsánat, Szabadka. Nem akartam a nemzeti érzéseidbe taposni. Hát valahogy így kell harcolni, Hídi Józsi. Ahogy a Limonov. Csak ezért mondtam el. Tudsz te angolul?
- Tudok. Vegyetek oda a külpolitikai rovatba.
- A tabloidok némán bámulnak a poharukba.
- Miért? Jó vagyok. Nem?
- Csöngetnek. Az előadás a filmvásznon megy tovább.

Tóth Erzsébet

Én lettem volna

*Már megint a régi kedvenc, a Tegnap:
úgy akarok kihalni, hogy túlادagoljam.*

Pollágh Péter

„édes tóthom

én régen tudom, hogy p. neked nem pszichiátered de nem tudásból tudom, hanem az ösztöneim és az empátiám súgta meg. dehogyis mentegeted magad, nincs ezen mit menteni, inkább csak jeleztem, hogy ha vannak ellenségeid (kinek nincsenek), azoknak a horga beléd akadhat ezzel a verssel. de aki szeret, és aki érti a verset, pontosan tudja, milyen küzdelmet folytatasz, és milyen küzdelem az illet megírni. nekem a jelenkor idej nyitó számának az elején volt egy ilyen versem, sokaknál ki is verte a biztosítékot. elküldöm, ha nem tartod tolakodásnak. amúgy, gondolod, hogy én mással küzdök? mispál pilinszky-filmjében mondja törőcsik, hogy jánost kenyérre lehetett kenni, olyan ember volt, aztán egyszer csak az árokban találtuk (rendszeresen egyszer csak), és olyankor egy-két hétig csak ivott. na, ilyen vagyok én is. r.-rel átbeszéltük ezt többször. nem tudom, mikor és hogy megyek bele – ok nem kell –, csak azt tudom, hogy mikor jövök ki belőle. olyankor nem eszem egyáltalán (van, hogy két hét!), és annyira legyöngülök, hogy napokig nem tudok levést enni, mert mire elér a számhoz a kanál, akkorra nincs benne semmi a kezem rángatózása miatt. akkumulátor-agya van, mondja r., kiséti magát, mielőtt megbolondulna. lehet. most épp nem ilyen periódusom van, hála istennek, ilyenkor egészen olyan vagyok, mint egy ember. úgyhogy, édes tóthom, előttem nem mentegetőztél, és nem is sajnáltalak – tudomásul vettem, amit amúgy is tudtam, hogy te is baszott nehezen élsz, és ez sem az öregedéssel, sem a világ pusztulásával nincs szoros összefüggésben: gyenge az idegrendszerünk, és mindent megtettünk kora ifjúságunk óta, hogy ez így legyen. add ki magad – ahogy mondani szoktam: én már megengedhetem magamnak. te is, édes tóthom. titkotat, amelyet megérzésre tudtam, nem adom ki senkinek, bízatsz bennem – ha eddig nem bíztál volna. emlékezetem szerint soha nem hagytalak cserben!

ölellek nagyon, vigyázz magadra, nem kívánok áldott ünnepeket, mert így legalább váltunk levelet még karácsony előtt!

ölellek

p. s. kérdésre válaszolva, a megértész rövid sz.”

*A levél 2019 végén érkezett, drága barátomtól.
Talán elnézi nekem, hogy idéztem.*

„Kéktiszta barátság” a mienk, lehet, hogy ő nem is vállalja. De ismer annyira, hogy tudja, a szerelem nálam nagyon tág fogalom, alig jut, alig irányul beteljesülésre. Nem tudom miért. Az ilyen barátság majdnem szerelem. Ahogy Pilinszky írta: „Barát, barátság mindörökre. – A mi barátságunk azért lehet majdnem szerelem, mert soha nem készült semmire, csak voltunk egymásnak, két árva kapaszkodó a tajtékozó tengeren, amikor a hajónk már elsüllyedt, és csak egy korhadt deszka maradt. Ki tudja, kiérünk-e egyszer a földig. Valamilyen földig, ahol biztos lesz a talaj lábunk alatt. Ez csak metafora, amikből most lett elegendem. Elkezdtem, mertem nagyon őszinte, merész verseket írni, semmi dísz, szókép, semmi álarc, rím, semmi kitaláció. Vadrealista képeket írok le, majdnem félek, hogy kiadom őket. De másféle versek már nem izgatnak.”

Az amuri partizánok

Most megint meg kellene kérdeznem barátomat: az amuri rövid vagy hosszú u. Inkább megnézem a régi helyesírási szótárban. Rövid.

Ültem Apám mellett, és tudtam, arról az ágyról már nem fog fölkelni. Innen viszik majd a patológiára.

Beszélni régen nem tudott, a beszédközpontja nagyon megsérült, de hogy gondolatai voltak, az biztos. Mert szavakat próbált formálni, mániákusan, és talán azt hitte, értjük, amit mond. Akkor csöndben volt éppen, keze, lába lekötözve, nézett rám szelíd szemével. Tudtam, hogy tudja. Meg fog halni. Talán órák kérdése. Egyszer nagyon nagy erőlködés után a kezemet szájához vitte és megcsókolta. Nem tudom, hogy éltem túl. De tudtam, hogy ez fontos neki. És láttam szemében a megváltoztathatatlant. Búcsúzott. Ő, akinél nem ismertem ateistább embert – bár ebben nem lehetek biztos –, mert talán éppen akkor talált rá Istenre, nemigen kívánt volna papot maga mellé.

Rejtély, hogy jutott eszembe, de gondoltam, eléneklek neki, csöndben, fülébe súgva az Amuri partizánok dalát.

*Völgyvidéken és hegygerincen át,
tör előre a hadsereg,
a fehérek partvidékét,
hogy csatában nyerje meg.*

Itt megtorpantam. Nem voltunk egyedül, bár csupa halálával küzdő ember feküdt a szobában, meg talán nem is mertem volna a *Vörös zászló leng, lengeti a szél-t* emlegetni mások előtt még súgva sem, dúdoltam lassan, aztán a lényegre tértem:

*A csaták bíbor hajnalán,
és a Csendes-óceánnál véget érnek a csaták.*

Most, két év után is azt hiszem, nem énekelhettem volna neki szebb búcsúzóit. Látszólag nem reagált, de talán hallotta, és jó volt neki. Szerette az oroszokat. Tudom, gyerekkoromban mennyit énekelt a gyalupad mellett ilyesmiket. Még

szerencse, hogy nem a Katyusa jutott eszembe, pedig azt is tudtam, rongyosra hallgattuk húgossal a Karády-lemezt.

Mindegy.

Emlékszem még két tiszta mondatára.

Az egyik csak egy szó volt: Tejet.

Tejet kívánt, mindig szerette a tejet, azonnal mentem a nővérkéhez, és véletlenül volt is tej.

A másik mondata váratlanul ért, ott tettem-vettem az ágya körül, szerencsétlenkedtem, igazán nem tudtam kitalálni, mit tehetnék.

Egyszer csak megszólalt: Jól van, kislányom.

Ennyi volt, nem több. De akkor már tényleg hetek óta nem tudott egész mondatokat mondani. Főleg nem ilyen tisztán, érthetően.

Döbbenetes volt. Annyira megörültem, hogy azonnal elkezdtem öltözni, elbúcsúztam tőle, talán még azt is hittem, hátha hallok még tőle ilyen mondatokat, nem tudtam, mi lesz. Beültem a kocsiba, hazafelé belefutottam egy előttem álló kocsiba. Ilyen még nem történt velem, több évtizednyi vezetés után. Össze is törtem a kocsit elejét, jó sokba került helyrehozni. Már nem emlékszem, hogy volt pontosan, de talán még utána bementem hozzá busszal egy párszor, akkor aztán el kellett mennem Lakitelekre, a Filmszemlére. Ott hívott fel Klári, hogy meghalt. Sírtam mindenki vállán, sírtam hazatérve is még jó pár napig, nem tudtam, hogy ennyi könnyem van még.

Aztán a temetés.

Itt, ebben a naplóban még nem akarom eltemetni.

Majd egy másikban.

Csillagjelzések

1983. október 24. hétfő.

Több mint kilenc hónap óta nem írtam semmit. Így visszamenőleg nehéz lenne megmondani, hogy miért. Egyszerűen nem jutott eszembe, hogy naplót írok. S akkor most miért jutott eszembe mégis? Kezembe került ez a füzet, beleolvastam, és elhatároztam, hogy újra írom. Röviden leírom az elmúlt kilenc hónap fontosabb eseményeit, s aztán remélem, nem lesz már ilyen hosszú pótolnivalóm. Van egy kis füzetem, amelybe P.-vel kapcsolatos dolgaimat jegyzem, nem részletezem, csak annyit, hogy én telefonáltam-e, vagy ő, mikor és hol találkoztunk, napra pontosan. A találkozási napok mellett csillagok jeleznek valamit, érdekes, de csak ránézek, és már tudom, mit jelent az öt vékony vagy a kilenc vastagabb, vagy a három alig látható csillag. Most, amikor visszamenőleg írok le kilenc hónapot, ez a csillagjelzés a kiindulópont. Ha így futtában visszanézek, külsőségekben igen sok változás történt. Van egy macskám, Hideg Antitól kaptam, április végén vagy május elején, Klári és Hugó hozta el, a személyi igazolványában az van, hogy március 30-án született, tehát 84 márciusában lesz egyéves. A cica gyönyörű. Időnként Zaratusztrának, máskor Bagolynak, leginkább Cica Cickovicsnak hívom, de az is előfordul, hogy kurvapécérnek. (Ő lett aztán a Mirci. 13 évig élt, remélem, boldogan.) A másik nagy változás, hogy közben festés, mázolás, tapétá-

zás stb. történt a lakásomban, ami nekem és családtagjaimnak, (de főleg az anyu-nak) kisebb ideg-összeroppanást jelentett, amit mégis megúsztunk szerencsésen. A munkában részt vettek az előfordulás gyakorisága szerint: Józsi, Lajos, Apu, Cipy, Holtság, Novák Béla.) Anyuról és a többiekéről majd később.

Tehát a mai napra rendeltetett: február.

Még annyi, hogy a maradék januárból, amiről már nem vezettem naplót, annyi van a kis füzetemben, hogy jan. 19. és 29. mellett sok szép csillagot találtam, ami bizonyára azt jelenti, hogy ezeken a napokon lefeküdtünk egymással P.-vel.

Képtelen vagyok visszaemlékezni, hogyan, miért és egyáltalán történtek a dolgok. Legközelebbi emlékem egy eszméletlen hóesés február 14-én, ill. 15-én, mert ez már akkor volt. Ugyanis elhívtam P.-t egy filmre, illetve kettőre (Ne sápadj!, Kutya éji dala), és amikor már vége lett, már másnap volt, ráadásul félelmetesen esett a hó. Alig találtunk taxit, és nem is nagyon szóltunk egymáshoz, mert tudtam, hogy a gyerekeket a szomszédra bízta, és már régen haza kellett volna mennie, de egyszerűen nem volt ereje kikászálódni. Iszonyú sokan voltak a moziban, Filmszemle volt, és képtelenség volt kimenni. A taxiban a filmekről beszélünk, és mintha egy tökéletlen gimnazista lennék, még a kezét se mertem megfogni. Mindez a hülye gyerekei miatt. Azelőtt még soha nem voltak ilyen nagyon jelen. Illetve közöttünk. Azután már hosszú ideig nem találkoztunk. Február 22-én volt Józsival és Cypivel a műsorunk – elég nagy sikerrel –, amire nem jött el, azt mondta, hogy előtte egy nappal indultak síelni a Tátrába. Anyyira megdöbbsentem ezen, hogy nem is gondolkodtam, igaz-e vagy sem. Az est jól sikerült, legkevésbé izgultam az összes szereplésem közül. Persze hármónk közül még így is én voltam a legidétlenebb. Februárnak így vége.

Még a mai napról kellene írnom valamit, hogy naplóformája legyen a dolognak. Szóval a mai nap,
október 24.

Hosszú megfázás után mentem dolgozni, bent már nagy volt az izgalom, mert örületes pletykálgatások és gyűlölködések tartják össze ezt a kicsike vállalatot. Józsinak megírtam a levelet, hogy meghívjuk egy költői estre, jó lenne, ha eljönne, és nem rúgna be túlságosan. Dolgoztam is, de nem sokat. Klárit és Anyut próbáltam felhívni, amikor P. bejött a vonalba, ezen nagyon csodálkoztam, általában én szoktam hívni, ő ritkábban. Kérdezte, hogy meggyógyultam-e már, mondtam, hogy majdnem, de felőle meg is halhatnék. Nem nagyon hallottam a reagálását, mert sokan voltak a szobában és nyüzsögtek. Mondta még, hogy ő nagyon szereti a csípős őszi reggeleket, mire én nem túl eredetien azt válaszoltam, hogy Marokkó hősége után ezen nem is lehet csodálkozni, s még hogy én nem nagyon élvezem ezt a csípős hideget, mert megfázásom révén nem nagyon jártam kint. Erre fantasztikus módon emlékezett, s azt mondta, érdekes, hogy én nem kaptam el. Mit? Kérdeztem, mert olyan hihetetlen és szokatlan volt, hogy visszaemlékezik egy héttel azelőtti együttlétünkre, s arra, hogy féltem, elkapja tőlem a náthát. Afrikai utazása és egyéb dolgok miatt sokáig nem találkoztunk, s amikor úgy nézett ki, hogy végre találkozhatunk, egy éjszaka alatt úgy megfáztam, hogy csupa köhögés és takony voltam, mire végre szemközt ülhattünk egymással. Még könnyeztem is a náthától. De olyan türelmetlen és magától értetődő vágygal vont

magához, hogy fantasztikus volt, vagy lett volna, ha nem féltem volna, hogy el ne csöpögjön az orrom. Különös, de az első néhány perc után ez az érzés elmúlt. Lehet, hogy csak nekem fura, de így megfázva én még nem szerelmeskedtem. Erre emlékezett ma, amikor azt mondta, hogy nem kapta el. S ezt nem tudtam hirtelen, mikor. Fantasztikus nap volt az, utána még sokáig heverésztünk, fél nyolckor megkérdezte, hogy hány óra van, mert hétkor színházba kell mennie. Szerintem ez kiszámított dolog volt, nem olyannak ismertem meg, mint aki ha el akar menni valahova, nem megy el. Vagy ha úgy hiszi, hogy el kell mennie. Erről is beszélgettünk még egy kicsit. Aztán tényleg elment, s ma azt mondta, hogy nem kapta el a náthámat. Valamint, hogy furcsa a hangom, mintha nem is az enyém lenne. Közben az övé volt furcsa, de ezt nem mondtam neki. Amikor egy hete az a náthás nap volt, odaadtam neki A Dilettánsok Utazását, azóta egyfolytában arra gondolok, hogy tetszett neki. Ma, amikor beszélünk, nem mertem megkérdezni, mert szerintem egy hét alatt még nem is volt ideje elolvasni. Alig várom, hogy visszaadja, és újra elolvassam. De akkor már úgy, hogy minden mondatot az ő szemével is fogok olvasni. Még annyi történt, hogy a mai beszélgetésben megegyeztünk, hogy a hét folyamán fölhív, s ha máshol nem, a kórházban találkozunk. – Tudod, hogy azt nem szeretem – mondtam olyan elképesztő hangon, hogy magam is megrémültem, hogy tudok így hazudni. Szóval hangsúllyal és hangszínnel egyaránt. Mintha nem éppen a múlt éjjel mondtam volna sírva magamban, hogy a kórházba pedig többé nem megyek. Jöjjön ő, és szerezzen időt nekem vagy magának, vagy nekünk.

október 25. kedd

Ma bent voltam dolgozni, mert holnap vezetőségi lesz. Este itt volt egy lány, egyetemista, Szabó Ágnesnek hívják, Apáti Miklós régebben ideadta a verseit, hogy olvassam el, mert szerinte jók. Elolvastam, de nem annyira jók. Ezt nem mondtam a kislánynak, mert nem akartam elvenni a kedvét. Azt mondtam, érdemes írnia. Gyűlölöm magam ilyenkor, de bizonytalan vagyok magamban is, hónapok óta nem írtam egy sort se, s akkor én adjak tanácsot. Mit lehet ilyenkor tenni?

október 27. csütörtök

Tegnap megvolt a vezetőségi. Egyre jobban úgy érzem, hogy nem lenne szabad ezt nekem csinálni. Rosszul vagyok tőle. Kiderült, hogy a határozatot beolvasta a Szabad Európa, s így kevés az esély arra, hogy a választmány pozitív véleményt alkothasson. Valakinek úgy látszik nagyon nagy érdeke, hogy lejárasson bennünket. Az állásfoglalásunk szövegét még a FIJAK tagjai is csak elolvashatják, tagsági igazolvány felmutatása ellenében az Írószövetség könyvtárában. Titkosítva vagyunk önmagunk előtt is! Köztünk, a vezetőség tagjai között is nagy ellentétek vannak. Sz. Á. valami nagy leszámolásra készül Dénessel és a vez. radikálisabb ágával szemben. Nagyon fel kellene készülni a legközelebbi taggyűlésre, és végre megszólalni. Lehet, hogy most jött el az ideje. Cyprián békülni akart, mert oda-jött, megkérdezte, miért hagytuk ki a készülő estünkéből? Azt mondtam, hirtelen

nem jutott eszünkbe. Ezt nem hitte el, de nem akartam részletezni az egészet. Unom. Mégis kellett beszélnünk később, mert a vezetőségi végén Sz. Ákossal és vele egy kicsit még dumáltunk a klubban, azután elkísért, és még itthon szövegettünk hajnali fél háromig. Lehet, hogy pofátlanság volt akkor elküldenem, de elegendő van belőle és az erőszakosságából, valamint azt hiszi, hogy neki mindent szabad. Azt mondtam, mostanában az Apu néha nagyon gyakran korán beállít, valamit dolgozni. Nem nagyon hitte el, de elment. Ez a minimum.

Ma nem voltam egészen használható a DIA-nál. Várom a holnapot, bár nem akarok elmenni P.-hez. De lehet, ha meghallom a hangját, nem tudok ellenállni.

okt. 28. péntek

Nem hallottam meg. Illetve nem akkor, amikor kellett volna.

A gyalázkodás fényűzése

Most megint megszakítom a naplót, hiszen Cs. S. nyilván akkor is ott volt a háttérben, vagy nem is annyira a háttérben, mindig, mindenütt ott volt. Bárkibe szerettem bele, ő ott volt. Egy levelet találtam most, ami arra enged következtetni, hogy valamiért zaklatni akartam, nyilván a Rákosinak írt versét nem tudtam szó nélkül hagyni, amire ezt a levelet kaptam, bár régebben, 80. január 9-én írta.

„Kedves Erzsébet,

a gyöttrődő, a tiszta, a magukat is bántó emberekkel szemben védtelen vagyok. Magával szemben is. Az igazsághoz tartozik, hogy kevesen vannak ilyenek: hárman, vagy négyen. Haragudni csak úgy tudok rájuk, mint a családom tagjaira. Tehát nem is kell megbocsátanom semmit, mert mindenre joguk van. Még a gyalázkodás boldogtalan fényűzésére is. Joguk a számonkérésre, ha világosan akarnak engem látni. Nekem pedig arra van jogom, hogy örüljek nekik, vagy megkínózzam őket az akaratosságommal, ha szükségét érzem.

A hívása után rögtön fölhívtam Tóth Bálintot. A maga neve említése nélkül előadtam neki a történetet, amelynek egyik szereplője ő, a másik én voltam. Az ő börtönévei legalább olyan abszurd hőst faragtak belőle, mint amilyen balek én voltam, amikor egy versben leírtam Rákosi nevét. Bálint akkor épp Mindszenti híve volt. Azé a Mindszentié, akiben dinasztikus érzelmek rekedtek meg. Fonák világ, ugye? De a vele való leszámolás, amikor ez még vérre ment, nem volt könnyebb, mint szentségesen belenyugodni(?) ma, és a körülmények ismerete nélkül Döbrenteinek Soós Zoltános színvonalon moralizálni. Ha neki az én diák-hülyeségem bűn, tiszteletem érte, de erről a nyilvánosság előtt beszéljen vagy írjon, mert akkor én is megszólalhatok a magam nevében és a korszak tanújaként is.

Tudja Erzsébet, a kortársaim közül erről az ügyről is talán én beszéltem egyedül. Rosszul esik, hogy a versről, amit nemigen olvashattak, tudnak, a kendőzetlen emlékemről viszont, amit ismerhetnének, nem beszélnek...

a bánatba az egész marhaságot. A lehiggadás után az mindenképpen jólesett, hogy Maga megkérdezte, ami izgatta, pedig le is nyelhetette volna. Sose mondjon le erről a nyers kíváncsiságról, még ha fél is tőle.

Talán ezért nem aggódom az állapota miatt.

Azt pedig, hogy él, dolgozik, okosan, szépen s gyötrődik ártatlanul, naponta eszembe jut, már-már büntudattal...

Sándor"

1980. január volt. Túl a könyvem megjelenésén, előtte még a szentendrei beszédnek, valamiért bosszantani akartam, nyilván, hogy valami kapcsolatom legyen vele. Nehéz utólag bármit is hozzáfűzni ehhez, de mai ésszel nyilván közrejátszott a Szentendrén elmondott beszédemhez is, hogy bizonyítsam: igenis lehet életveszélyesen őszintének lenni! Szemben az ő és társai – akkor úgy véltem – óvatosságukkal, megalkuvásukkal, mit tudom én mivel, ma már. De valószínűbb, hogy csupán a csalódott szerelmes akarta bosszantani a nagy költőt.

Tarcsay Zoltán

Mao Tei és a befejezhetetlen

kóan

Élt fenn, egy magas hegy tetején, a híres Noru-mafu kolostorban egy Mao Tei nevű ifjú szerzetes. Társai (főleg egy vaskosabb termetű, akit Mao Tei ki nem állhatott) csak Szerzetlennek nevezték, mert bizony elég messze volt a megvilágosodástól. Azt beszéltek, Mao Tei inkább talán a megsötétülést kereshette, annyi bajba keveredett.

Történt egy napon, hogy az apát, aki elég kopasz volt, de hosszú, vékony bajuszt viselt, egy ifjú és bolondos szerzetesről szóló kóant mesélt a hallgatóságának. A történetben szereplő öreg és bölcs apát egy kóant mesélő apátról szóló kóant mesélt a szóban forgó szerzetes társainak egy ősi kolostorban. Hiszen ez Mao Tei, nevetett a sok kis kopasz tanonc, hol van a Szerzetlen, kérdezte valamelyik. Az apát hosszú, kunkori bajszát pödörgetve folytatta a történetet, amely épp ott tartott, hogy a bolondos szerzetest senki sem találta.

Mao Tei mindeközben messze járt, egyre keresett valamit.

– Te meg ki vagy és hova mész? – kiáltott rá egy roppant vonzó és titokzatos lány, aki szembejött vele az úton. Nagyon fekete haja volt és kíváncsi tekintete.

– Mao Teinak hívnak és a megvilágosodást keresem – hadarta Mao Tei, ahogy az ifjú szerzetesek szokták. De aztán gondolt egyet. – Igazából nem is azt. Egy rejtélyes történetet keresek.

– Ezen a béna úton? – vont a szemöldökét a fekete hajú lány, és ettől még kíváncsibb és számonkérőbb lett a tekintete.

– Egy végtelen, saját farkába harapó történetet, aminek semmi értelme, de valami egészen fontos a lényege.

– És mi az a lényeg?

– Azt senki sem tudja, mert el van veszve a sok zavaros értelem között. Meg egyáltalán, az egész el van veszve – tette hozzá Mao Tei.

– Akkor majd együtt megtaláljuk – jelentette ki a fekete hajú lány, és ketten mentek tovább.

Mao Tei kissé rémülten követte a lányt, aki mintha tudta volna, merre mennek és mit keresnek. Mao Teit az apát óva intette mindenfajta bizonyosságtól, kivéve persze a végsőt, de attól még igen messze volt. Az egyszerű tényektől megborzongott, a matematikáról nem is beszélve. Alig várta, hogy visszatérhessen a sejtések, vélemények és balladai homály világába (persze ezzel félreértelmezte a mester tanítását). Csodálta ezt a fekete haját, ami alatt az univerzum ennyi magabiztosságot sűrített össze, mint valami anti-Mao Tei részecskéket sugárzó szingularitás. (A mester azt is megmondta, hogy ne olvasson annyi tudományos fikciót, mert nincs is gonoszabb dolog, mint a tudomány és a fikció, de Mao Tei persze annál többet olvasott.)

Mentek, mendegéltek, Mao Tei úgy érezte, hogy körbe-körbe mennek, és átvitt értelemben igaza is volt, mert nem mentek sehová, csak úgy mentek, de Mao Teinek csak nem jutott eszébe, hogy ez maga a lényeg. Kiderült viszont, hogy a lányt Évának hívják, amit Mao Tei nem tudott kiejteni, csak azt, hogy Hueiwa, és hogy éppen szökésben van otthonról valami családi konfliktus miatt, amelynek részleteit Mao Tei elméje legnagyobb igyekezete ellenére is visszautasította.

– Úgyhogy most már te is szökevény vagy – állapította meg Éva.

– De hisz én eleve az voltam. Én már akkor elszöktem mindenhonnan, amikor még nem is tudtam, miért. Nem is emlékszem olyanra, hogy ne lettem volna szökésben. Olyan előfordult, hogy elfelejtettem, mi elől, de azért kitartóan tovább menekültem.

– Csak a szökés kedvéért – bólintott Éva.

Megálltak néprajzi mintát gyűjteni egy kis faluban egy irdatlan hegy lábánál, ahol kizárólag öreg emberek laktak. A házakban is öregek voltak, az utcákon is, a boltban, az istállóban, a kocsmában. Egytől egyig. Ezen kicsit elcsodálkoztak, főleg Mao Tei, aki titokban irtózott tőlük, de azért kifaggatták őket a saját farkába harapó történetről. Kiderült, hogy ebben a faluban minden történet végtelenül saját magát ismétli, mint valami folklorisztikus nyelvi csiga vagy nukleinsav-féleség, és addig folytatódik egyre mélyebb és árnyaltabb szinteken, amíg a mesélő el nem alszik (ami a mesélők életkorát tekintve aránylag hamar bekövetkezett). Ebből az is adódott, hogy soha egyiknek sem volt vége. Ez a gondolat Évát rendkívül megviselte. Mao Tei ellenben egyre inkább élvezte ezeket a csigameséket. Volt olyan is, amelyik hatvanhatszor kezdődött el egymás után, és emiatt aztán semmiről nem szólt, csupán valaminek a kezdetéről, amiről nem derült ki semmi, csak hogy egy történetnek a kezdetével kapcsolatos, és így tovább.

A szörnyen magas hegy pedig egyre ott hegylett felettük, végtelenbe veszőn és sorszerűen. Ott csókolóztak először, a hegy lábánál, amikor Éva hirtelen megérezte, milyen magas és végtelen az a hegy. Mao Tei pedig most már biztosra vette, hogy ki fogják rúgni a szerzetesrendből, szinte látta az apát rettenetes szemöldökráncolását (az apát ölni tudott a szemöldökével). A megvilágosodástól is búcsút vehetett. A végtelen történetről pedig egészen bizonyosan megállapították, hogy merő közhely (Mao Tei inkább csak sejtette).

– Támadt egy ötletem, tájékoztatta Mao Teit Éva egy délután, amikor egymás karjaiban feküdtek a fűben, ahonnan jól lehetett látni a hegy hatalmas, embertelen sziluettjét és a sziluetten legelésző kecskéket. – Ha annyi történet van, aminek sosincs vége, mert csak csupa eleje van, és a végtelenbe kacskaringózik, bizonyára kell lennie olyan történetnek is, ami egyszer csak előtekerződik a végtelenből, és minden bevezetés nélkül szépen befejeződik. Akár egymás után többször is.

– De annak mi értelme?

– Hát semmi. De ha az ember összerakná egy eleje-történettel, az Elkezdhetetlent Befejezhetetlennel, akkor kijönne a belőle...

– Az Elmesélhetetlen.

Ettől megint csókolózhatnékjuk támadt (vagy csak úgy magától).

Már legalább egy hete a hegyláb menti faluban voltak, és azt hitték, a lakosok sorra kihálnak majd, de azok csak nem akartak, ezért aztán, és főleg mivel senki nem tudott egy végtelenül befejeződő történetet sem, Mao Tei és Éva úgy döntöttek, hogy fölkerelkednek.

– Tudod, hogy meg kell másznunk azt a hegyet – emlékeztette Mao Teit Éva, mint-ha ez valaha is szóba került volna, vagy inkább csak megsejtette, hogy Mao Tei már egy hete ettől retteget, és kicsit kínozni akarta merő szeretetből.

Mao Tei halványan nyöszörgött.

– Minek?

– Mert itt a hegy lábánál találtuk a sok eleje-csigát, és logikus, hogy a hegy tetején lesznek a vége-csigák.

Mao Tei erről nem volt meggyőződve, de mivel nem volt jobb ötlete, vállat vont, és követte Évát fel a hegyre.

A hegy sokkal rosszabb volt, mint amilyennek Mao Tei elképzelte. Meredekebb volt, sziklásabb, havasabb, és a kecskeszar is több volt. Arról nem is beszélve, hogy nem volt vége. Csak mentek, mentek egyre feljebb az egyre ritkuló levegőben, a csillagok alatt aludtak (néha nem), kecsketejet ittak (keserű volt), és még mindig sehhol nem volt a teteje.

– Ennek szerintem nincs teteje – vélekedett Mao Tei.

– Mindennek van teteje.

– De mi van, ha ennek nincs? Ha tényleg nem lenne teteje, mert igazából egyszerre mennénk fölfelé és lefelé valami négydimenziós csigavonalban?

Erre a lehetőségre Éva nem gondolt, de mivel nem tudta elképzelní, milyen egy négydimenziós csiga, nem is aggódott miatta.

– Azért kell felérmünk a hegy tetejére, mert semmi más nincs a világon, csak ez a hegytető.

– Ami vagy van, vagy nincs.

– Vagy van is meg nincs is.

Mentek tovább.

– Hueiwa – szólt félénken Mao Tei.

– Hm?

– Én attól félek, hogy ha el is érjük a csúcst, csak csalódás lesz belőle. Legjobb esetben egy kecske lesz ott. Vagy egy vasorrú bába.

– Vagy valami, amire még ál munkban sem számítottunk. Valami csodálatos, ami mindent megváltoztat.

– Valami katartikus?

– Olyasmi. – Éva szeme most nagyon csillogott.

– Szóval te is olvasod Arisztotelészt!

– Kötelező olvasmány az egyetemen.

– Valahogy ezek a mai görögök szárazak nekem. Csupa körkörös érvelés...

– A második rész mindent új fénybe állít.

– Az is van?

– Nemrég jött ki. A komédiáról szól. Az a lényege, hogy a tragédia komédia és a komédia tragédia, és az az igazi katarzis, amikor nincs katarzis, mert akkor az ember megszabadul a katarziszvágytól, ami a drámai tapasztalat lényege.

– Nekem ez nem úgy hangzik, mintha Arisztotelész írta volna.

– Mert ez már egy kései mű, ilyen poszt-akármikus.

Éva tüzet rakott, megettek egy rizses szendvicset, és nézték, ahogy a felhők lomhán a sziklákra csavarodnak. Mao Tei már alig emlékezett, miért is vannak itt. Talán úgy van, ahogy Éva mondja, és tényleg nem létezik más, mint ez a kitalált cél, valami új és nagyszerű ennek a valóságértlen szerpentinnek a végén. És ha nincs ott semmi?

Éva teát szürcsölt és Mao Teit nézte, aki egyre elveszettebb volt, és úgy érezte magát, mint egy nemrég még gondtalan pillangó, aki lassanként egyre beljebb tekeredik egy pókhálóba, amelynek közepén ott a hatalmas és csodálatos – noha nem túl meglepő – pók.

Ismét úton voltak. Szótlanul baktattak mind feljebb a hegyi ösvényen. Épp egy legyektől hemzsegő döglött kecske mellett haladtak el (ez már ki tudja, hanyadik volt), mikor Mao Tei úgy döntött, hogy neki elege van, hazamegy a kolostorba, és a franc üsse a hegyet meg az egész befejezhetetlenséget. Kicsit lemaradt Évától, mint aki megköti a cipőjét (pedig igazából ilyen régi keleti papucsban volt, aminek nincs is fűzője). És amikor Éva befordult egy sziklánál, Mao Tei tudta, hogy itt az alkalom, és csendben visszafordult.

Volt egy kis lelkiismeret-furdalása, de sejtette, hogy Éva nem értené meg, és főleg sosem engedné szabadon, mert ki tudja, mire készül ott a hegytetőn; mindenestre valamit titkolt, vagy talán mindent, és Mao Teinek egy időre elege volt a titkokból és elérhetetlen célokból, és most főleg egy forró fürdőre és új papucsra vágyott, mert ez a mostani nem hegymászásra volt kitalálva. Próbált másfelé menni, mint ahol jöttek, de itt is egyre-másra kecsketetemek heverték, egyre több, mintha az erre menekülő kecskéket utolérte volna valami szörnyű átok vagy elektrokecskikus impulzus, ami tíz kilométeres körzetben minden kecskét működésképtelenné tett.

Kezdett hozzászokni a dögökhöz és a halálhoz, és ismét látni kezdte mögöttük a himalájai tájat, a havas követ és a nyeszlett fákkal szagगतott sárgászöld, körkörös kopárságot. Felfelé menet mindig csak Évát nézte, ezért csak most jött rá, mennyire unalmas és semmilyen ez a táj. Épp egy fél kecske félig megmaradt beleit tanulmányozta, és azon tanakodott, hogy bomolhatott le csak az egyik fele (konkrétan az elülső), hisz az enyészet elvileg nem válogat, mikor valami neszre lett figyelmes. Nem messze, a hegyoldalban baljósan mocoogtak a fák. Valahonnan ijedt mekegés hallatszott. Majd néma csönd. Egy pillanat múlva pedig ordítva kirobbant a fák közül egy hatalmas mesebeli rém, szőrös mancsaiban két fél kecskével.

– Jaj, a Jeti! – kiáltott rémulten Mao Tei – hát te melyik legendából toppantál elő?
– Majd támadt egy ötlete. – Ne, nekem túlságosan alacsony a tápértékem. – Ezen a Jeti mintha elgondolkozott volna. Mao Tei talált a zsebében valami édességet, és odavetette neki. Ettől az egycsapásra megszeliődött.

– Még kér – hörögte a behemót állati hangon.

Jesszus, ez beszél is.

– Nem tudom, van-e még, de hozok majd otthonról legközelebb.

– Mmm. Megy veled.

– Ez nagyon rossz ötlet. Neked itt a helyed, ahol lehet szabadon morogni és kecskéket szagगतni.

Erre a rettenetes majomfajzat keservesen sírva fakadt, Mao Teinek pedig megesett rajta a szíve. Együtt mentek tovább, a haszontalan hős és a kedves szörnyeteg. Közben esett a sűrű himalájai hó, úgyhogy Mao Tei már hiába is próbált nyomokat olvasni. A levegő is egyre ritkult, időnként meg kellett állniuk pihenni.

A Jetiről kiderült, hogy Pufikának hívják, ami Mao Teinek nem nagyon tetszett, úgyhogy magában inkább Kerberosznak becézte, egy távoli nyugati mesekönyv nyomán. Pufika eredetileg egy óriási könyvtárban élt egy hegy csúcán, és egész nap édességet evett, mígnem egy nap elfogyott az édesség, így hát elindult szerencsét próbálni, csakhogy legnagyobb meglepetésére akármerre járt, megijedtek tőle az emberek, és csokoládé helyett vasvillával kínálgatták. Ezért szörnyű bosszút esküdött az emberiség ellen, és elbújt a hegyekben, ahol főleg kecskéken élt. Pufika utálta a kecskehúst, ezért mérgében általában csak széttépte őket.

– És mondd, hogy lettél ilyen, hogy is mondjam, jetiforma?

Ezen Pufika megsértődött, és nem felelt semmit.

Ahogy mentek lefelé a hegyről, egyre havasabb lett a táj. A kopárságot fehér takaróval borított fenyvesek váltották fel. Ez azért is volt érdekes, mert Mao Tei nem emlékezett rá, hogy felfelé menet ennyi hó lett volna.

– Itt valami nem stimmel – hümmögött, mikor egy ízben kinézett a hegygerinc mögül, és meglátta, hogy alattuk terül el az egész hegység.

– Nem lehet, hogy igazából véletlenül felfelé megyünk? – kockáztatta meg Pufika.

– Az kizárt, hiszen lejt az út. Kétségtelen, hogy lefelé haladunk.

– De nekem olybá tűnik, mégis egyre feljebb jutunk – vitatkozott váratlan választékossággal a fenevad.

– Miféle gonosz tréfa ez? – mérgelődött Mao Tei.

– Olyan, mint az az Escher-metszet a végtelen lépcsővel, ha jól tudom, az a címe, hogy Emelkedő és ereszkedő. – Mao Teit kezdte zavarba hozni Pufika műveltségének hirtelen kibontakozása.

– Nem tudom, az mi fán terem, de ha olyan, mint egy végtelen, négydimenziós csigaház, amiben mi vagyunk a csiga, akkor annak még rossz vége lesz.

Pufikának az a baljós sejtése támadt, hogy egyre távolodnak az édességtől, és ettől kicsit elszontyolodott. – Menjünk inkább amarra – javasolta, így hát mentek tovább amarra, mind lejjebb és lejjebb, de amikor legközelebb felnéztek, Mao Tei már egészen biztosan tudta, hogy baj van.

– A csúcs! – kiáltott elszörnyedve. – Bassza meg – tette hozzá, és kis híján a könnye is kicsordult. – Hogy az istenbe jutottunk a hegy tetejére, amikor végig az ellenkező irányba mentünk?

– A végső megpróbáltatás vár odafönt rád – dörmögte egy ismerős hang valahonnan közélről. – Itt dől majd el, hogy érdemes vagy-e vagy sem. – Az apát ekkor előbukkant egy hóbucka mögül teljes apáti valójában, és noha kissé áttetsző volt és homályos, Mao Tei már túl fáradt és elkeseredett volt ahhoz, hogy meglepődjön.

– Apát – nyögte Mao Tei, és odaugrott, hogy megölelje megmentőjét, aki majd visszavezeti az apátság ismerős melegébe, és minden visszatér a régi kerékvágásba, de az apát szokatlanul légnemű volt, és Mao Tei átesett rajta, arccal a hóba.

– Ne ügyetlenkedj. Eljött az idő. Most megmérettetsz. Közel a vég. És közel a kezdet.

– De nem értek semmit. Haza akarok menni! – szipogott Mao Tei, és köpködte a havat. – És olyan szokatlanok ezek a profetikus tómondatok.

– Most az egyszer komolyan kell vened magad. Hagyd hátra az iróniát és a humort. – Mao Teit kissé felháborították ezek a stilisztikai utasítások. – Majd megérted. Vagy nem. Az értelem lényegtelen. A lényeg értelmetlen. Menni kell előre, mind feljebb, még akkor is, ha lefelé visz az út.

Mao Tei kezdett szédülni ezektől a zen frázisoktól, vagy mert kimerült volt és fázott, és mert Pufika szörnyű erővel a vállát rázta.

– Nincs kedvem semmihez, Pufika – motyogta. Mondd meg az apátnak, hogy... kapja be.

De most, hogy a csúcs, vagy leglábbis valami csúcsos képződmény egyre inkább kibontakozóban volt a körülöttük gomolygó felhő foszlányai közt, és Mao Teiben is derengeni kezdett a megértés az értetlenség sűrű ködében, Pufikáról hirtelen kiderült, hogy nincs, és valószínűleg csak Mao Tei éhséghallucinációja volt, vagy talán kecskefóbiájának manifesztációja, de még az is lehet, hogy az a kövér szerzetes volt, akinek Mao Tei már nem emlékezett a nevére. De nem is ez volt az igazi fordulat (bár az igazi se volt kifejezetten katartikus, Mao Tei tulajdonképpen végig sejtette, hogy ez lesz, de legalább megszabadult a katarziszvágytól), tudniillik, hogy a hegy tetején elősejlő csúcsos szerkezet nem más volt, mint a Noru-mafu kolostor, ahonnan Mao Tei elindult (és amiről eleve tudni lehetett, hogy egy hegy tetején van), és talán el sem indult, vagy csak keringett körülötte egy négydimenziós csavarban, végig egy helyben; és ki tudja, még mi minden nem volt igaz az egész kalandból, de Mao Tei mindennél jobban remélte (és sajnos ez már nem derült ki), hogy Hueiwa valamilyen értelemben valódi volt, és sejtette, hogy a történet, ami már nem is tudta, hanyadszor kezdődött el, még nem ért véget, csak kanyarodott egyet, és hogy a befejezés már közel van, de még nem tudni pontosan hol, valahol a kényelmes lehetetlenségben létezik, de a rohadt életbe, most már jöhetne végre.

Pátkai Tivadar

Stírölés

Naponta kétszer vizsgáltam át udvarunk hátsó traktusában a farakásokat. Egyszer délután, egyszer estefelé. Megnéztem, érkezett-e aznap új üzenet.

A Ságiöcsi legtöbbször ácsceruzával írta üzeneteit kettétépett barna papírstaniclikre, amit mindig fölülről a második sorba dugott be. Azért a másodikba, mert így sohase fújta el a szél. Azért írta barna papírra, mert így nem volt föltűnő, beleolvadt a farakásba. Nem vette észre még apám se, pedig neki olyan sasszeme volt, hogy minden apró változást észrevett a házunk táján. Ha leszarta a fecske a kútkávét, még azt is.

Megfigyeltem a Ságiöcsit, folyton nyalogatta nyelvvel az ácsceruza hegyét, hogy jobban fogjon, ezért a szavak első betűi mindig sötétebbekre és vastagabakra sikeredtek.

Sohase eresztette bő lére mondandóját, most se. Csak annyit írt: *Holnap sötétedés után. A szokott helyen. Hajolajat lopjál apádtól. Megtanítalak stírölni.*

Hogy mit jelent a stírölés, pontosan én sem tudtam. Öregapám még a múlt héten mondta a búcsúban: ne stíróld annyira a céllövöldés leány pucér valagát, amikor lehajol, mert fölláll majd a monyad, aztán mihez kezdesz vele?

Nem hagyott nyugodni ez a stírölés. Hazafelé a búcsúból először csak azt kérdeztem meg tőle, miért hívják a mi falunkban mindkét boltot vegyeskereskedésnek, amikor földműves szövetkezet van föléljük írva. Nevetett rajta, annyit mondott, hogy azér' vegyes, mer' a lószaron kívül még egy kis kutyaszarral is kereskednek benne. Mindent lehet ott venni, amire nincs szükségünk, de semmit se, amire szükségünk lenne! Most ilyen mocskos világot élünk.

Gyorsan szaladt ki a számon:

– Öregapám, hát a stírölés, az mi?

– Haggyad asztat, ráérsz te még azzal foglalkozni, te gyerek! Vinsígedre meg is csömörlöd!

Ezután már nem mertem forszírozni a dolgot. A hangsúlyából éreztem, itt most nem helyénvaló a további tudakolozás.

Nem maradt más, meg kell kérdezni a Ságiöcsit. Ő biztosan ezt is tudja, mert ő majdnem mindent tud. Amit nem, azt is. Legalábbis mindenre van kimerítő válasza. Olyant még fölnöttek se tudnak tőle kérdezni, amire ne adna választ. Más kérdés, hogy igazakat mond-e. Igen sokszor kaptuk hazugságon.

Megígérte, hogy szívesen kitanít a stírölés tudományára. Annál is inkább, mer' ugye a nagyobbik fiú testvére, a Nándi, elvitte őt tavaly Sztálinvárosba, ahol egy hétig munkásszálláson lakhatott a tanoncokkal. Azzal traktált bennünket, miu-

tán onnan visszajött, hogy ő vagy bányász, vagy kohász, vagy életművész lesz. Mindenkinek ezzel a sztálinvárosi bentlakással hengegett.

– Na, ott aztán durva világ volt aranyos kisöcsém! Annyi jampecet egy rakáson még a jóisten se baszott, életemben összesen se láttam annyit! A győri Röcsöge kutyafasza hozzá képest. Csak úgy kapkodtam a fejem. Csörögni meg rázni jártak a csajokkal a Leprába, a Kék Egérbe. Csöves naciba', csillogó, dióolajtól csöpögő hajjal. Jó, hát nappal azért overállban dolgoztak, jelvényes sapkában tanultak, de aztán este bevadultak, mint a izé, a körösztapád bikája szokott. A nőcik se voltak ám különbek. Megálltak nekik. Így mondták. Piszok jól keresett mindenki a vasműben. Még a portás is. Volt ott ereszd el a hajamat. Smár meg minden. Az hagyján, hogy a munkavőrsőnyben, de a tozásban is élen jártak. Akit nyakon csíptek, hogy megcsalta az urát, azt mondjuk izével, fegyelmivel kibaszták, mint macskát szarni, szóval pappiron kizárták a DISZ-bú. De, ha fölcsinálták, akkor megvédték. Akkor egy ujjal se bántották.

Nehezen tudtam a dióolajat ellopni az apám borbélyműhelyéből, mert éppen behívták továbbszolgálatra. Odakészítettem az üvegcsét a kapunk mellé, a sűrű mályvabokor tövébe, hogy csak föl kelljen kapni, ha indulok a Ságiöcsihez.

Üzente ugye, hogy szokásos helyünkön, vagyis az Ervin-kanyarban találkozunk sötétedés után, aztán onnan megyünk, stírólni.

Átadtam a dióolajat. Meg se köszönte, természetesnek vette, hogy ez jár neki. Azonnal öntött egy gyűszűnyit a markába, fölkenete a hajára. Azt mondta, na, így néznek ki az igazi jampecok is, csak hegyesebb a csukájuk, meg nekik valódi csőnacijuk van, nem ilyen ruhacsipesszel leszűkített szar. Közben nagyot szippantott a floderigójából, mélyen letüdőzte, az összes füstöt a szemem közé fújta, ahogyan szokta, és csak annyit mondott sejtelmesen:

– Tudod te azt aranyos kisöcsém, hogy az én amerikai öregapám mekkora cimbalomművész volt? Művész. Érted? I-ga-zi mű-vész. Híres cimbalomművész. Bekötött szemmel, hátrakötött kézzel is tudott játszani. Szájjal, bazmeg. A csikágói meg a párizsi asszonyok aranyat pisáltak utána. Nála jobban szerintem senki se értett a nőkhöz. Na. Hát asszem, tőle örökölhettem az udvarolás meg a stírölés tudományát.

„A lónak a fasza vót az öregaptya, nem cimbalmos. Én aztán igen jól ismertem az öreg Ágostont. Karácsonyig való esze se vót. Az is ilyen fabulálás fajta, mint ez az Öcsigyerek. Mindig vastag bőtüvel beszélt. Annyit ért a beszéde, mint a nyeletlen bicska penge nélkül. Arra vót büszke egy időben, hogy bolhából tetű lett. Megjátszotta a lókupecet, de azt is gyérül. Mer' ugye a jó lókupec fölér egy királysággal. Vótak is, akik megveszekedett gazdagok lettek a lovakból. De a legtöbbjük talajveszejtett lett, mint ez a szerencsétlen.”

Ezt a bizonyítványt meg Csali öregapám állította ki róla, mert valamikor együtt mentek a Rotterdam nevű hajón Amerikába. Azt is hozzátette, mindenél megpróbálkozott ez az Ágoston odakint is, de semmi se volt az ínyére. Se a bánya, se a sínfektetés. Cimbalmot meg szerinte csak a sáskapusztai sátoros búcsúban látott, amikor meghívták a híres Pista cigány bandáját bazseválni. A lókupeckedés se jött be neki. Állítólag elkötött néhány lovat valamelyik rancson. Amikor meg égett a talaj a lába alatt, eltűnt, ahogyan szegény Basáktóni

szamara a susnyákosba'. Csikágóból írt utoljára levelet, hogy elindult haza. Soha nem érkezett meg. Azt híresztelték róla itt a faluban, hazafelé jövet leszúrták valamelyik hollandus kikötőben, aztán a tengerbe lökték.

– Először is, kilested a leányt, aranyos kisöcsém. Jó alaposan. Merre járkál, mi' csinál. Csak nézegeted, mint otthon a képes kalendáriumot az ómáriumon. Vigyázzál, nehogy észrevegyen! Körülbelül egy hónap figyelés után, ha újra meglátod, elszámolsz magadban tízig. Ekkor közelebb mész hozzá. Amilyen közel csak tudsz. Legyen ez a hatókör mondjuk öt méter. De nem szólsz egy szót se. Nehogy mindjárt külföldiül akarjal neki udvarolni, hogy így love, meg úgy love. Na, ez a stírolés legfontosabb lényege. Nem kapkodni! Nem nagyképűsködni! Aztán egészen közel mész, mondjuk, másfél méterre. Kerülgeted. Fölméred. A pillantásaidal megkeresed a szemét. Még ekkor se csinálsz semmit. Ha erőssen visszanez rád, próbálj mosolyogni. Namost, ha visszamosolyog, bátran kacsintsál rá. De ne kirívóan, ne is ugye, olyan mittudomén hogyan, hanem inkább közepes formán. Innen már nem lesz nehéz dolgod. Odalépsz hozzá egészen közel, belelihegsz a fülébe. Ne szólj ám neki semmit még most se, hallgassál. De mondjuk ne úgy hallgassál, mint aki beszart. Hanem csak simán hallgass. Ilyenkor még ne is érijél hozzá. Adj neki időt. Engedd, hogy fölgerjedjen. Na, de ez már a csábítás tudománya, aranyos kisöcsém! Szerintem ez is megérne neked még egy másik kisüveg hajolajat. Nem?

– De meg ám! Aztán, hogyan látom rajta, hogy fölgerjedt? – kérdeztem bátor-talanul.

– Hát úgy, hogy már nem börzenkedik semmin. A füle cimpája cinóbervörös lesz, a csöcse hegye meg fölfelé ágoskodik, majd' kiveszekedik a nejlónblúza alól.

– Mind a kettő, vagy csak az egyik?

– Hát majd meglátod. Azt még ugye én se figyeltem meg annyira. Egyiknek így, másiknak úgy. De itt észnél kell ám lenned, aranyos kisöcsém. Ettől még nem szabad hanyatt esned. Ilyenkor megállj van. Elszámolsz magadban most már húszig! Utána megkérdezed, hogy hazakísérheted-e? Ha beleegyezik, na, akkor megfoghatod a kezét. De először csakis a kezét.

– Aztán később még mijét foghatom meg?

– Várjál az anyád szűzmárjáját aranyos kisöcsém, hát még el se indultatok! Na, jó. Szóval mentek, mendégéltek, aztán ha olyan elhagyott részre értek, ahol senki fia borja nem lát benneteket, próbálhatod megfogni a csöcsét. De egyszerre csak az egyiket.

– Mindegy, hogy melyiket?

– Hát amelyik kézzül esik, te szerencsétlen. Ilyenkor meg arra köll igen odafigyelni, hogy ne túl erőssen, meg ne is túl gyöngén. Olyan közepessen. Ne aztat érezze, hogy csiklandozod, érted? Ez fontos, mert akkor kinevet, azután iszkiri. Megcseszheted.

Hú, de földalta nekem a leckét a Ságiöcsi. El nem tudtam képzelni, most akkor milyen erővel kell megszorítani azt a csöcsöt. Hát, majd még megkérdezem a Csambali Csabit is, mert a Csabit már két szememmel láttam smárolni a templomkertben egyik este. Ő biztosan tudja, mert a templom falának döntötte a nőjét.

Nem sokáig kellett rajta gondolkodnom, mert közben a Ságiöcsi leszakított két szem szép hamvas ringlót Ervin bácsiék fájáról, és az egyiket a kezembe nyomta, a másikon ő mutogatta el, hogyan is kell majd megmarkolászni a leány csöcsét. Aztán amikor meg szétnyomta a markában, azt mondta, hogy na, látod, aranyos kisöcsém, így, ilyen erőssen, ilyen durván soha nem szabad.

– Most idefigyelj aranyöcsém, ha ellopod nekem öregapád gíppuskatöltényes öngyújtóját, akkor azt is elmondom tenéked, hogyan köll rendessen megtoszigálni a leányokat. Kivéve a szűz leányokat, mert azokhoz te még lófaszjancsi se vagy.

Hát én az öngyújtóját biztosan nem fogom ellopni, mert agyonütne érte az öregapám, ha megtudná. De a toszásról még senki sem beszélt nekem részletebben. Mindig csak egy-egy szófoszlányt sikerült elkapnom az apám borbélyműhelyében. A kártyázó kuncaftok részegségükben sokszor az otthoni titkaikról hóbörögtek, jó nagyokat röhögve rajtuk. A Boldi bácsi például azt mesélte egyszer, hogy Janka néni toszása közben úgy, de úgy elkapta a gépszíj, hogy az örökölt bídermájér szekrényük tetejére szép sorjában kirakott birsalmák közül minden löketnél leesett egy-egy a döngölt padlóra. Azóta se nyúlok az asszonypajtáshoz – mondta –, mer’ mi lesz, ha valamelyik gyerek fölébred, oszt’ megneszeli a pitykézést, ne adj’ isten, megeszi az éretlen birsalmát, aztán verhasban pusztul el. Hát, én sohase gondoltam volna, hogy ilyen sok köze van a birsalmáknak a toszáshoz.

Az öngyújtó helyett inkább beígértem neki azt a vastag képeskönyvet, amit öreganyám padlásán találtunk az unokaöcsémmel. Amit azután jól eldugtunk a pajtaszínben, soha senki meg ne találja, rajtunk kívül. Teli voltak rajzolva szebbnél szebb meztelen nőkkel. Szilveszter öregapám féltestvére hozta vagy küldte Pestről, amíg élt, amíg le nem vágta mindkét lábát tőben egy zsólás hajlon a villamos. Igen híres pest-budai kávéházakban pincérkedett egész életében. Sok érdekes könyvet kapott ott, majdnem mindegyikbe volt neki írva valamilyen jókívánság. A legtöbbjét hazaküldte postán ide Sáskapusztára. Amikor már alig fértek el ezek a könyvek a padláson, öreganyám hugyér-szarér’ odaadta őket egy zsbárus cigány kompániának, akik minden évben kétszer járták végig a falut. Volt, amikor pénzt adtak érte, volt, amikor csak égetett csetreszeket. Egyik alkalommal én is ott lábatlankodtam. Akkor folyton azt kérdezgette az egyik arany nyakláncos cigány, hogy a Gyula úrtól és a Dezső úrtól van-e még aláírt könyv a padláson, mert azokért háromszor annyit tudna adni most, mint tavaly.

Azt hazudtam a Ságiöcsinek, hogy öregapám öngyújtója fölmondta a szolgálatot, de helyette ezt az igen nagy ritkaságot tudom adni. Valamilyen Mihály rajzolta. Megmutattam neki. Ennek jobban megörült, mint gondoltam. Belecsapott a tenyerembe, mondta, áll az alku.

Most nem az Ervin kanyarban találkoztunk, hanem a Szípasszony háza mögötti kiserdőben.

– Hát, a toszigálás egy kicsit bonyolultabb ám aranyöcsém, mint a csöcsörészés, de még a smárolásnál is kacifántosabb. Ráadásul olyan is van, amikor a kettőt együtt köll csinálni, mert a leány úgy kívánja. Úgy akarózik nekije. Az ám az igaz, amikor fölül smárolsz, alul meg bevágsz!

– Hová vágok be?

– Hát nem is a gyomorszájába, te szerencsétlen kis hülye! Hanem a meleg dzsembujba. De várjunk még ezzel. Kezdjük az elején. Legelőször is, egyik kezeddal jó erőssen megfogod a farát. A másikkal óvatosan belenyúlsz a bugyogójába. Kicsit megpiszkálsz neki. Nem ám ügyetlenül, hanem ügyessen. Keresse az ujjad a szőrök között az utat. Azt valahogyan szét köll gubancolnod, mert olyan erős a pinnaszőr, mint a szentmártoni drótostót gyökérkeféje. Itt is vigyázni köll ám, nehogy csiklandozzad neki előszörre, mer’ megfuthat. Aztán, ha már liheg a leány, akkor ledöntöd, mint ahogyan a kártyaváradat szoktam. Csak úgy mondom neked, nem az árokparton legjobb a toszás, inkább a kukoricásban, de legeslegjobb a szalmakazalban. Állva is lehet a ház falánál, a kerti budiban. Az veszélyes, meg aszongyák, az nem esik olyan jól a leánynak. Mondjuk, ezen lehetne vitatkozni. Mer’ az én nőimnek mindig, mindenhol jólesett.

Rágyújtott. Szokása szerint a szemem közé fújta a füstöt, miközben tétovázva vakarta a feje búbját. Valahogyan kezdett nekem gyanús lenni ez az egész. Egyre jobban kételkedtem benne. Eszembe jutott, amikor kihallgattam őket. A Csambali Csabinak éppen azt mesélte, hogy neki még nem volt szerencséje nőhöz, úgy istenigazából, „olyan szempontból”. Smaciczni már smaciczott, de toszni még nem sikerült. Mit nem adna érte, ha ehhez hozzásegítené a Csabi. Mert a Csabinak vannak női. Mindenki tudta a faluban. Azt nem értik, kire ütött ez a jóképű gyerek, igen sármos, ezt mondják róla. Olyat is hallottam egyszer a borbélyműhelyünkben, hogy „biztosan balkézrül gyűtt ez a Csabi gyerek, mer’ az anyyánál és az aptyánál keresve sem találának rusnyább embert”.

A litánia után a Ságiöcsi megkérte a Csabit, egyik nőjét beszélje már rá, hogy vele is izéljen. Még a pénzt sem sajnálná rá. Pedig a Ságiöcsi soha senkinek sem adott pénzt semmiért sem. Nemcsak a perselypénzt lopkodta, még az anyja bukszáját is ki szokta üríteni. Hogy mire költötte, azt nem tudtuk, mert ahogy öregapám mondta, tényleg lófaszat se lehetett venni.

Úgy emlékszem, akkor azt mondta neki a Csambali, majd meglátja, de ez nem lesz olyan egyszerű, mert a leányoknak lelkük is van, nem csak viszkető pinnájuk. Azt köll legelőször megvenni, a lelküket.

Én hallgattam tovább a Ságiöcsit, hátha tud valami újat is mondani, mert ugye megkapta pluszba a hajolajat. Akkor már szolgálja meg valahogyan.

– Amikor jól be van döntve a leány, el köll határozni aranyos kisöcsém azt is, hogy bugyogóban vagy anélkül csináljátok. Szerintem legjobb anélkül, de az meg veszélyes, mer’ ugye, ha futni köll, akkor jobb, ha rajtatok van az alsóság. Na, most gyün a legeslegfontosabb. Kétféle mindzsó van fazonjára kinézést. A húsos meg a homlokos. De vigyázzál, ha húsos, ha homlokos, az a fontos, hogy te a fölső lukat válasszad, ne az alsót! Érted? – kérdezte fellengzősen.

Na, itt besokalltam. Azt mondtam a Ságiöcsinek, hogy ne haragudjon, én ezt már nem hallgatom tovább. Én ennél már többet is láttam a Testi szerelem című színes könyvben. Ott egyáltalán nem ilyen marhaságokról írnak, mint amilyenekről ő mesél. Erre megsértődött.

– Hát akkor ennyi volt a mai stírolés, húzunk haza a piczába, aranyos kisöcsém. Pedig még meg akartam mutatni neked a Szípasszonyt. Ahogyan mosa-

kodik pucéran a lavórban. Ahogyan lötyköli magára a hipermangános vizet izelés után, miközben még viháncol is. Ha nem, hát nem. Mindegy, de az a szaros rajzos könyv ott legyen nekem a nyúlketrec mögött legkésőbb holnap estig!

Két hét múltán éppen misére készülődtem. Az ünneplős nyári ruhámat vette elő az anyám. A rövidnadrágos, kantáros sötétkéket és a vadonatúj, rövid ujjú fehér nejloninget adta rám. Igen meleg lesz majd az úrnapi körmenetben, vigyázzak, el ne ájuljak. Az inget pünkösöd előtt kaptuk az amerikai csomagban, Lízi néném küldte ezt is, Kaliforniából.

Még azért is vigyázzak magamra, mert ő nem tud eljönni velem a misére, őneki el kell mennie a gichathalmi vasútállomásra. Hazajöhet az apám eltávozásra, akit egy hónapja behívtak tartalékos katonának valahová az egyik Balaton parti laktanyába. Öregapám szerint azért hívják be a katonaviselt embereket, mert ez a kis kopasz be van szarva a Titótól, ezért hizlalja a níphadsereget, pedig nem a Titótól kéne neki filnie, hanem a saját nípítú.

Gichathalomig jön majd apám a vonattal, onnan pedig szekérral, a Zsömlével meg a Kajlával hozza haza anyám. Megkérdezte még, mit üzenek az apámnak. Mondtam, üzenem neki, hogy minél előbb szereljen le véglegesen.

Most kivételesen annak örültem, hogy az Epervölgyi plébános úr nem válogatott be a ministránsok közé. Olyan meleg volt már délelőtt, hogy disznót lehetett volna pörzsölni a tűző napon. De nem azért örültem, hogy nem kell megfőnyöm a vastag ministráns ruhában, hanem azért, mert a Ságiöcsi beígért nekünk egy igazi, stíröléssel egybekötött meglepetést a körmenetre.

Azt mondta, tákol búvóhelyet hármunknak – amolyan stírölőpontot – az öreg Szakács borospincéje fölött. Közvetlenül az egyik úrnapi virágos sátor mögött. Mindenki a sátorra figyel majd, minket biztosan nem vesznek észre, mert takarásban leszünk. Nekünk semmi dolgunk nem lesz, csak stírölni kell a lányokat meg az asszonyokat. Kívülről óvatosan széthúzzuk a virágos sátor leveleit, és fölülről jól belátunk mindenhová. A Ságiöcsi szerint a leányok és az asszonyok, akik egyesével lépnek be a sátorba, ott igazgatják meg a blúzukat a szentkép előtt. Tavaly is így volt. Ott fognak szellőzködni, mert melegük lesz. Szerencsés esetben még a csöcseiket is megláthatjuk. A többit bizzuk rá.

Beharangozáskor már ott ficeregtünk a sátor tető mögé tákol rejték helyen. Elég meredeknek tűnt ez a pince rézsútos oldalára eszkábált stírölőpont.

Jó fél óra múlva közeledett is a körmenet, a templomi zászlókkal. Elöl a füstölő a Ságiöcsi lóbálta bőszen. Messziről látszott az ezüstsínű füstölő, elvakított bennünket, ha éppen úgy esett rá a napsugár.

Mögöttük az éneklő öregasszonyok, a sánta Zsubricili vezényletével. Ő mindenhol ott volt, ő volt a főénekes. Annyira bele szokott feledkezni az éneklésbe, hogy a csatka búcsújáráskor is csak rázta, rázta a csengettyút egy lépéssel a plébános úr mögött, se látott, se hallott. A másik kezében elmaradhatatlan vadrózsafa kampósbotja a vállán. Azon himbálódzott a három napra odakészített batyuja. Rozália öreganyám hiába szólt neki, hogy te Cili, csöpög a tejed a batyuból. Rá se rántott, úgy énekelt, mint a valagadútt veréb. Amikor már nem bírta nézni az átázott batyut öreganyám, odalépett hozzá, meghúzta a fejkendőjét és belekiáltotta a fülébe, hogy elfolyik az összes tejed te, Cili! De a Cili még akkor

se hederített rá, csak énekelt tovább: *neeem folyik az, be van duuugva, booldogságos szűzmáriaaaa...*

Most is úgy énekelt a Zsubricili, olyan odaadóan, önfeledten. Egyházközségünk sáskapusztai előljárói egyenes derékkal, büszkén, fölemelt fejjel hozták a plébános úr feje fölé tartott umbellátumot. Előttük kisleányok és nagyleányok hintették fonott kosarukból a virágszirmokat.

Azért is szerettem az úrnapi ünnepi körmeneteket a jó illatokon és a nyüzsgésen túl, mert amikor az Epervölgyi plébános kivette a tabernákulumból az aranyozott oltáriszentséget, és miután körbehordozta mind a négy sátorban, lehetett választani a sátor megszentelt virágaiból. Azokat haza lehetett vinni. Rohangáltunk, egyik sátólól a másikig.

Én mindig a labdarózsákat választottam, mert nekünk ilyen nem volt a kertünkben. Meg is szidott érte Julianna öreganyám. Azt mondta rá, hogy az nem virág, az rosszabbra se való gizgaz. Bezzeg ő minden fajtából begyűjtött egy nyalábra valót.

A díszítéshez hársfavirágot is szokott szedetni velünk a templomkertben az Epervölgyi plébános azért, hogy minél illatosabb legyen az úrnapi sátor. A Ságiöcsi minden évben prűszkölt ettől, soha nem is szakajtott le egy árva hársfavirágot se. Sőt, egyszer kijelentette a plébános úr füle hallatára, hogy ministrálni sem fog többé, ölöge van már az ingyenbohóckodásból. Különben meg Krisztus koporsóját se őrizték ingyen. Fizessen érte valamit a plébános úr. Futná bőven a pörsópénzből. Nem is hívta többé ministrálni. Most is csak azért vihette a füstölőt, mert Halász bácsi, a templomszolgánk éppen Úrnapijára betegedett le.

Odaért végre a körmenet. Megállt az eleje a sátor előtt. Ekkor azt vettem észre, hogy hirtelen imbolyogni kezd velünk a tákolmány. Azt még láttam, hogy a virágsátor is megrázkódik, földrengésre gondoltam hirtelenjében. Az umbellátum meg úgy csuklott össze, mint a colstok. Nagy jajgatás volt és futkosás.

Arra eszméltem, hogy Julianna öreganyáméknál, akik közvetlen a paplak mellett laktak, a hátsó szobában fekszem a priccsen. Percenként fordul egyet öreganyám a vizes zsebkendővel, simogatja az arcomat. Az amerikai nejloningem csurom véres és szakadt. Az egyik térdemen és mindkét könyökömön vastag kötés van. Csak zsibbadtságot éreztem.

Kintről a konyhából beszédfoszlányok jutottak el hozzám. Megérkezhetett az apám meg az anyám az állomásról. Az ő hangjukat egymillió hang közül is fölismerném.

– Ezek már fölkurblyták a mentőt vagy a rendőrséget. Azt beszélnek, hogy az a böszme Ságiöcsi gyerek csinálta az egész kalamajkát. Ő fűrészelte be a sátorrudakat meg a zumbellátum egyik tartóját is. Szegény plébános urunk! Annak is csak úgy ömlött a fejéből a vér, pillanatok alatt elájult. Aszongyák.

– Majd adok én ennek stírölés! Csak gyógyújjon meg. Szíjat hasítok a hátából, ha mégeccer ezzel a Sági gyerekkel bandázik! Ezt a balatoni vitorlás izét, makettet vagy mi a francot, amit fabrikátam neki, ezt meg sürgősen dobgyátok el a piczába, meg ne lássa, soha!

András László

Nincs térerő

*Valóságos személyeknek
tekintettem a nőket,
akik a barátaimmal voltak.
A gyerekkor veszteségei után,
végül magát a gyerekkort is elveszítve,
ilyenkor úgy éreztem, újraépülhet a világ.*

*De mindez csupán az én fejemben zajlott,
– azt hiszem, kissé hülyének is néztek ezért
ezek a nők és a barátaim is.
Ők csak összejöttek, szétváltak, mentek tovább,
eltűntek. Sokan úgy, hogy alkalmam se volt
megszeretni őket.*

*Pedig én abban bíztam, hogy mind együtt
maradunk, és egyre többen
csatlakoznak hozzánk, barátok, nők,
és végül annyian leszünk,
hogy békében közlekedhetek
a szeretet által lefedett nagy területen.*

*De nem így alakult, és most hiába
járok összevissza, nincs térerő.*

Bombitz Attila

Kovács Lajos válogatott műveiről

Kovács Lajos (1949–2017) író, költő, szerkesztő, helytörténész, tanár. Verseit a Komárom-Esztergom Megyei *Dolgozók Lapjában* publikálta, majd bemutatták és közölték országos folyóiratok, többek között az *Életünk*, a *Jelenkor*, a *Napjaink*, az *Új Forrás*. Elbeszélései az *Életünkben*, a *Mozgó Világban*, az *Új Forrásban* jelentek meg. A tatabányai *Új Forrás* szerzőjeként, majd szerkesztőjeként évtizedeken át közölte a lapban esszéit, műbírálatait, riportjait. Megjelent az *Art Limesben*, a *Forrásban*, a *Honismeretben*, az *Irodalmi Szemlében*, a *Művészeti Műhelyben* és az *Új Könyvpiacban*.

Ifjúsági és meseregényei a Móra Kiadó és az *Új Forrás* Könyvek gondozásában jelentek meg: *Nyolcadikba járnai áprilisi tréfa* (1981), *Megmarad a meseház* (1984), *Ez mind az én kutya-bajom* (1987), *Anyák napján szeretettel apának* (1990), *Ráadásnap a szupersztárok cirkuszában* (1994), *Fülbemászó mesék* (1998). Szerkesztője és állandó szerzője volt a Szegeden megjelenő *Kincskereső* gyermekirodalmi folyóiratnak. A gyerekekkel együtt alkotó irodalmi szakcsoportvezetőként szervezte az országos szegedi és kecskeméti, a megyei esztergomi és a dorogi-pilismaróti *Kincskereső-táborokat*.

Dorog városi művészetbarát mecenatúrája és iskolateremtő, pedagógiai munkássága felbecsülhetetlen értékű. Helytörténeti sorozatában, a *Dorogi Füzetekben* társszerzőivel feldolgozta Dorog és közvetlen környéke kultúrtörténetét. Legfontosabb helytörténeti publikációi: *Tanulmányok a XX. század dorogi művelődéstörténetéből* (Dankó Józseffel, 1996), *A miniszter író. Dorog szülötte: Drasche-Lázár Alfréd* (1999), *Dorogi lexikon* (Solymár Judittal, 2000; 2008), *Belépő. Dorogi irodalmi almanach* (2009), *Jubiláló bányász muzsikuskok és zenekarok Dorogon 1889–2014* (Molnár Villóvel, 2014), *A Zrínyi Ilona Általános Iskola és jogelődjének 300 éve* (2016).

2019-ben, hetvenedik születésnapja alkalmából barátai, kollégái, író- és szerkesztőtársai, tanítványai emlékkönyvben tisztelegtek előtte. A *Forrás*, a *Kortárs*, a *Székelyföld* és az *Új Forrás* folyóiratok irodalmi hagyatékából közölt versekkel, mesékkal, regényrészlettel emlékeztek rá. A Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karán megkezdődött irodalmi hagyatékának feldolgozása. A JATEPress kiadó gondozásában a közeljövőben jelenik meg válogatott műveinek háromkötetes gyűjteménye.

A *Versek és elbeszélések* alcímű első kötet verseit, elbeszéléseit és töredékben maradt családragényét tartalmazza.

Kovács Lajos az ezerkilencszázhetvenes évektől verseit a Komárom-Esztergom Megyei *Dolgozók Lapjában* publikálja, majd bemutatják és közlik országos folyóiratok (*Életünk*, *Jelenkor*, *Napjaink*, *Új Forrás*). Költészetének természeti és gondolati-közéleti képalkotására hatással vannak a korszak meghatározó élő és klasszikus szerzői, József Attila, Juhász Ferenc, Nagy László, később Buda Ferenc, Nagy Gáspár, Oravecz Imre és Utassy József. Két költőbarát, Vaderna József és Baka István versírásával folyamatosan párbeszédet folytat. A kilencvenes évektől verset ritkán publikál, legtöbbször kéziratban

és elektronikus formában maradt ránk. Két költőbarátjának, Vadernának, majd Bakának egyazon évben, 1995-ben bekövetkezett halála újra versírásra készíti: a Klára lányának ajánlott és saját kézzel írott verses füzet a *Kézíratos új versek, 1995–96* címet viseli. Későbbi lírai ihletforrása egy görögországi családi út, melyből egy háromsorosokból álló versciklus születik (*Görög utószezon*, 2003). Jász Attila válogatásában megjelenik néhány darabja az *Új Forrásban* (2003. 10. sz.). Ugyancsak ihletforrása az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc, melynek ötvenedik évfordulója alkalmából Dorog városi pályaművet ír (*Sírfeliratok egy kisváros virtuális temetőjéből*, 2006). Utolsó verseit tudatosan összeszerkeszti: a 2006–2008, illetve a 2013–2015 cikluscímekkel ellátott számítógépes fájl betegségének és halálközelségének dokumentumait és pszeudofilozofikus megfogalmazásait tartalmazzák, a költészetére jellemző, hol sötét és súlyos, hol játékos és ironikus stílusregiszterben.

Korszakjellemező kispromójának két fontos erőssége a szociális érzékenység és a nyelvi játékoság. A *Szimes fotó egy tízéves találkozásról* (1977), a *Magunknak ajánlom* (1978), a *Tini hója Postagalambot* (1980), a *Babéri Gáspár gusztusa* (1980), az *Érintetlenek* (1985) és a *Felfüggesztve életre ítéltetünk* (1989) című elbeszélések ironikus, néha groteszk láttelepet nyújtanak a hetvenes és nyolcvanas évek magyarországi vidéki valóságáról, a periférikus és központosított társadalmi rétegzettségéről, a lázongó szubkultúrákról és a szürke eminenciás belesimulásról, valamint e szegregációk nyelvi állapotairól. Prózaí stílusgyakorlatait később is folytatja, ezek közül kiemelkedik Örkény egypercesének abszurdjaira hajazó magyar történelmi álgesztagyűjteménye, a *Geszta Hungarikum*, valamint a dorogi születésű, Rauscher György festő életét megelevenítő, múlt század eleji hangulatot teremtő *...és kilépnek a platánok árnyékából* című novellája.

Az ezerkilencszázkilencvenes évek elején a regény műfajához fordul, folyamatosan dolgozik a nagyregényén, mely az ezerkilencszáznegyvenes évek csehszlovák–magyar lakossági cseréjének háttéréből meséli el a nagyszülők és a szülők történetét, piliscsabai gyerekkorát és dorogi fiatalságát, főiskolás és katonaviselt kalandjait szimultán, időváltó elbeszélői módszerrel, melynek segítségével kirajzolódik az emlékező – az eseményekhez distanciával forduló – reflektált fejlődéstörténete. Előmunkának tekinthető az *Apánk meséli rólunk* című monológ, melyet a *Limes* folyóirat számára készít (1992. 1. sz.). Az évtizedeken át hordott családregényből életében egy fejezet jelenik meg *Megteremtjük a nagyapám-képet* címmel az Ács Margit és Szakolczay Lajos által szerkesztett *Hőfűvés szagát* (1993) antológiában. A töredékben maradt regény két munkafájlban létezik: külön-külön fejezetenként, a kéziratok címével megegyező fájlneven, illetve hét fejezet egybeszerkesztve „nagyregény” fájlneven. A *Hosszúra nyúlt árnyékaink* című önállóan is megálló elbeszélés szintén két elektronikus változatban létezik. Egy rövidebb, lekerekített a tervezett regény formázásának felel meg, míg egy hosszabb verzió más formázástípussal rendelkezik, és nyitott végű. Virág Jenő közlése szerint a kérdéses elbeszélés 1990 körül az *Esztergomi Helikon* számára készült. A hosszabbik feltehetően a tovább írt és retorikailag megalapozott, szándékosan nyitva hagyott változat, amely a regény további, időben későbbi részét képezheti. A válogatott művek kiadásában a „nagyregény” munkafájl hét fejezete ezzel a virtuális, nyolcadik fejezettel kiegészítve kerül publikálásra.

A *Gyermekmesék és kamasztörténetek* alcímet viselő második kötet gyermekirodalmi műfajainak legjelentősebb darabjait fogja össze: gyermekverseket, meséket, mesejátékokat, kamasztörténeteket, irodalmi paródiákat. Kovács Lajos a magyar gyermek- és ifjúsági irodalom egyik vitathatatlanul modern szerzője. Nagyobbaknak szóló könyveiben beleérzéssel és kellő iróniával ábrázolja a kamaszkor családi, iskolai és társas krízishelyzeteit. Kisebkeknek írott könyveiben a gyermeki, mesés nézőpont és a hétköznapok valósága között fantáziadús humorral teremt átjárást. Nyelvi játékoságának és a valóságot

meseien átítató látásmódjának köszönhetően az ezerkilencszáznyolcvanas évek gyermek- és ifjúsági irodalmában újító erővel és szándékkal lép fel Bálint Ágnes, Békés Pál, Csukás István, Janikovszky Éva, Lázár Ervin, Marék Veronika, Nagy Katalin, Nógrádi Gábor, Simai Mihály mellett.

A gyermekirodalmi válogatás, benne az egyes művek elrendezése a kötetnek antológiai jelleget kíván biztosítani. Ez a válogató és válogató szerkesztési elv igazolja az életmű igen gazdag és sokszínű voltát, a műfajok átjárhatóságát, a különböző – kisgyermeki és kamaszkori – életkori sajátosságoknak megfelelő esztétikai beszédmód és nyelvi játékoság együttállását. Egyes fejezeteken belül, mint például a gyermekversek vagy a kamasztörténetek esetében természetesen érvényesülnek a hagyományos kiadási elvek. Válogatásról lévén szó, ha töredékesen is, de a kötet egészéből kiolvasható az az immáron alkotásfolyamatában is dokumentálható beszédmód, ami a gyermekirodalom műfajainak modern megújításán alapszik. Ez az új beszédmód egyszerre érvényesül a svéd gyermekvers meghonosításában, a gyermeknyelv irodalmi hasznosításában, a mese újraértelmezésében, a családi és iskolai problémacentrikus kamasztörténeteket illetően pedig a társadalomkritikai potenciál kihasználásában.

A kötet anyaga újságokban, folyóiratokban, antológiákban megjelent közléseken, valamint kéziratokon és számítógépen talált munkafájlokban alapszik. Teljes egészében kéziratból történik a valószínűleg az ezerkilencszáznyolcvanas évek elején íródott *Naplóversek* közlése – hasonló darabok ugyanekkor megjelentek a *Kincskereső* folyóiratban, gyermekirodalmi antológiákban –, valamint a *Kézírtos, új versek 1995–96* füzetből az *Új újj*gyakorlatok (gyereknyersek)* címmel ellátott két versciklusé is (*Mondókák a legkisebb verseiből, Meseháló a középső verseire*). Kéziratból, illetve számítógépes fájlból kerül közlésre három mesekönyv, az *Egymesében három*, a *Villómesék a nyáriszünetről* és a *Két hétig most én mesélek*. Az *Egymesében három* az ezerkilencszázkilencvenes évek közepén keletkezett. Több változatban is létezik, közülük a szó szerint mesekönyvvé szerkesztett munkafájl tekinthető végső műnek – ezt közölte a *Forrás* folyóirat a 2019. novemberi számában. A *Villómesék a nyáriszünetről* a kétezres években íródott, és szintén kész mesekönyvvé formátált (és ugyancsak gyerekrajzokkal illusztrált) változatban került elő. A *Két hétig most én mesélek* tizennégy meséjéből kilenc 1987 és 1989 között megjelent az *Új Tükör* című hetilapban, *Egy hétig most én mesélek* címmel pedig hét mese a *Te milyen majom vagy?* gyermekirodalmi antológiában (*Új Forrás Könyvek* 10, Tatabánya, 1992. 37–72.). Az eredeti közlések az ezerkilencszázkilencvenes évek végén egészültek ki további mesékkal. A kötetbe ez a teljes értékű, meseciklusként megkomponált változat került. A mesejátékok az ezerkilencszázkilencvenes évek közepén keletkeztek, a *?Nincs több mese!* drámaírói pályázatra, az *Évi rendes szabadság* a Komáromi Jókai Színház számára. Hivatalos színházi bemutatója egyik darabnak sem volt. Ugyanakkor Gajdó András az előszállási általános iskola tanulóival színre vitte az *Évi rendes szabadság*ot 2002. január 22-én, a magyar kultúra napja alkalmából. Nyugdíjba vonulása és búcsúztatása alkalmából, 2011 decemberében pedig a dorogi Zrínyi Ilona Általános Iskola alsó tagozatos tanulói mutatták be a *?Nincs több mese!*-t. Mindkét mesejáték számítógépes fájlból kerül közlésre a kötetkiadásban.

A gyermekirodalmi válogatás természetesen nem lehet része egy válogatott kiadásnak, hiszen az ifjúsági regény műfaja terjedelmi oknál fogva nem képezheti részét jelen kiadásnak. Az egyik mintegy 240 oldalas gépirat az *Idétlen szép históriánk* címet viseli és az ezerkilencszáznyolcvanas évek közepén íródhatott. A másik a mesejátékkal azonos *Évi rendes szabadság* címet kapta; ez az elektronikus kézirat négy munkafájlból került elő, ennek megfelelően egy négy részből álló, 600 oldalt is meghaladó – befejezetlen – könyvsorozatot tesz ki, amely 2009 és 2012 között készült.

A *Kritikák, töprengések, diagnózisok* alcímű harmadik kötet Kovács Lajos legfontosabb írásait tartalmazza Dorog város hely- és művészettörténetéről, Komárom-Esztergom megye kultúrtörténetéről, a kortárs magyar irodalomról, valamint a hazai és nemzetközi gyermekirodalomról. Rendkívül széles körű az a tanulmányírói és kritikusi munkásság, amit Kovács Lajos életműve részeként megteremtett. Ha a pályáivét követjük, az ezerkilencszázhetvenes években induló költő és prózaíró nem csupán saját munkáit közli napilapokban és folyóiratokban, hanem nyitott és érzékeny kritikusként párhuzamosan pályatársai alkotásait is figyelemmel kíséri. Legnagyobb számú irodalmi kritikája az *Új Forrásban* és a *Komárom-Esztergom Megyei Művészeti Műhelyben* jelenik meg, s bennük ugyanazon intenzitással és rendszerességgel követi a már elismert nevet szerzett kollégák megjelenéseit, mint a kezdő szerzőkéit. Szemléletében közös horizonton értékeli az országos, megyei, vagy éppen lokálpatrióta irodalmi kezdeményezéseket. Foglalkozik többek között Kalász Márton, Vámos Miklós, Hatvani Dániel, Csaplár Vilmos, Dobai Péter, Kiss Benedek, Nagy Gáspár, Pálos Rozita, Pintér Lajos, Onagy Zoltán, Holló András, Vaderna József, Balla Zsófia, Sziveri János, Papp András, Wehner Tibor, Sárándi József és Peer Krisztián műveivel.

Gyakorló gyermekversköltőként, kamasztörténetek szerzőjeként, ifjúsági regényíróként érthetően nagyon érdeklik a gyermekirodalmi műfajok esztétikai kérdései, egyáltalán a gyermekirodalom maga. Gyermekirodalmi esszéit és tanulmányait – hasonlóan irodalmi kritikáihoz – rendszeresen írja az *Art Limes*, a *Forrás*, az *Irodalmi Szemle*, az *Új Forrás* és az *Új Könyvpiac* számára. Értékeli és védi a hagyományos, értékközpontú, leíró és tanító jellegű elemzői módszereket, miközben óvatos kritikával támogatja az értékdevalváló, tudományos zsargonnal érkező újabb törekvéseket. Szerző és szerkesztő nézőpontjából visszatekintő tanulmányokat ír a legendás *Kincskereső* irodalmi és művészeti folyóirat kulturaközvetítő szerepéről, a *Kincskereső* olvasómozgalom múltjáról és jelenéről. Az *Új Könyvpiac* folyóirat gyermekkönyv-kritikai rovatának munkatársaként 2008 és 2013 között havi rendszerességgel közöl könyvajánlókat a számára értékes és kreatív, klasszikus és modern, világirodalmi és magyar gyermekirodalmi megjelenésekről – a Grimm testvérek újrafordításától kezdve Móricz Zsigmond örök érvényű versmeséin át a legfrissebb hazai antológiákig. Könnyed, stílusos nyelvezetével, érdeklődő nyitottságával folyamatosan példát mutat, hogyan lehet a jó szándékú és élményközpontú műbírálat segítségével áthidalni a magyar gyermekirodalom több évtizedes generációs és szakmai szakadékait.

Az *Új Forrás* „valóság” rovatának vezetőjeként felfedezi és feltárja közvetlen és tágabb életvilágának kultúrtörténetét. Saját városáról, Dorogról írott és a lapban közölt tanulmányaiból nő ki helytörténeti munkássága, mely majd a *Dorogi Füzetek* sorozat megalapításában, szerkesztésében és kiadásában csúcsondik ki. A dorogi bányásztelepülés múltját és e múltat jövővé alakító egykori reprezentatív figurák életútját nagyesszéekben írja meg. Többek között Drasche-Lázár Alfréd diplomata és regényíró, Schmidt Sándor bányaigazgató, Gáthy Zoltán építész mérnök, Harangy Jenő festőművész a főszereplői ennek a jó értelemben vett, patrióta szellemű kutatásnak. Ahogyan a teremtő múltat, úgy a hatékony jelent is folyamatosan vizsgálja: terjedelmes és díjnyertes tanulmányban foglalja össze városa negyedszázados művészeti életét (*Huszonöt év Dorog művészeti életében, 1984–2009*). Írásaival, maga szerkesztette kiadványaival, kiállításmegnyitóival segíti, támogatja a körülötte élő alkotókat, kutatókat, tudósokat, fotósokat, képzőművészeket, a népművészet mestereit. Folyóirat-szerkesztőként és -szerzőként ugyanilyen intenzív figyelemmel kíséri a Komárom-Esztergom megyével kapcsolatos helytörténeti munkákat, kiadványokat, legyen szó 1956 emlékezetéről, a csehszlovák–magyar lakosságcsereéről, Tatabánya, Tata, Kömnye, Kesztléc, vagy éppen Esztergom politikatörténeti eseményeinek feldolgozásáról, helytörténetéről, kultúrtörténetéről, vagy akár csak statisztikáról. A megyét és Dorogot

folyamatosan dialógusban tartja írásaiban, az egyik legnagyobb példány erre a két nagy futballistalegenda, Buzánszky Jenő és Grosics Gyula életregényeiről készített dolgozat.

IRODALOM

- Kovács Lajos Emlékkönyv.* Szerkesztette Bombitz Attila és Dankó József, Dorog, Dorog Város Önkormányzata, 2019.
- Bombitz Attila: *A látható és a láthatatlan. Kovács Lajos pályaképe és irodalmi hagyatéka,* Forrás, 2019. 11. sz. 40–43.
- Dankó József: *Kovács Lajos pedagógiai, szépirodalmi és tudományos pályafutása,* Új Forrás, 2019. 9. sz. 80–89.
- Monostori Imre: *Dorogi műhelyünkben Kovács Lajos dolgozik.* In: *Uő: Levélhozta és más történetek,* Budapest – Tata, Kortárs Kiadó – Új Forrás Könyvek, 2019, 281–289.

Kovács Lajos

Másodosztályú történelmünk*

Az utcában mindenki a Nehéz Bandiékrol beszélt. Még mi is úgy csináltunk, mintha a játszótársunk lenne a Bandi, pedig már katona volt. Most is csak Csikónak hívtuk, gyerekként folyton lovazott, a BELSPED udvarba járt hajnalban befogni a telivéreket. Csutakolta, etette is őket, a lerészegedett kocsisok lovait ő tette rendbe. A katonaságnál is jó helyre került, valószínűleg ő kérte magát a lovas határőrökhöz.

Az öreg Nehéz akkor már nagyon beteg volt, apáéktól hallottam, hogy nem éri meg Bandi leszerelését, pedig a tél végén hazajön a fiú, ha egyáltalán tovább nem szolgál. Az öreg betegsége miatt előre kellett hozni a fiatalok eljegyzését. Bandin nem múltott a dolog, bár nem volt sietős fiú, viszont elmaradt az utolsó üzenete, pedig megígérte, hogy pontosan megírja, mikor érkezik. Még az is benne volt a levélben, hogy a lagzit is megcsinálhatják, rajta nem múlik, hadd táncoljon kedvére az apja. Mintha tudott volna táncolni az a beteg, öreg ember.

(A főutca közelében laktunk, még csak három hete költöztünk ide, de apánk már évek óta itt volt telefonszerelő, mindenki ismerte. A nagy keresztveződéstől száz méterre volt a házunk, egy meredek, égbe futó szerpentinutca kisebb keresztveződésében. Dömperek keserítették később az életünket, mészkövet hordtak a Kálvária-hegy mögül, ahol az üzem fehér, kegyetlen pora még az erdők zöld erejét is összemorzsolta. Meszes galagonyabokrok, mésztől hamvas, halványkék kökénycserjék bogyóit ettük hasfájós kora őszi csavargásaink során. Túlkoros elsős voltam, akit az új fiú titokzatossága miatt fogadtak barátjukká a nagyobbak, s magukkal vittek mindenhová. Befogadott a Botos Jóska is, a Németh Pista is, ők ötödikesek voltak, akik az egész utcának fazont szabtak. Nagyon fiatal utca voltunk. Én is elviseltem a Berberich Nácit, pedig ő úgy volt elsős, hogy nem késett az őszi születése miatt. De náluk laktak albérletben a Botosék, és ezt nem lehetett figyelmen kívül hagyni.

Egy egész csomag rajzszeget szórtunk szét a Kálvária utcában, hogy szétverjük minden dömperek kerekét, így majd nem csúsznak bele éjszakánként a házunk előtt tátongó árokba, nem is bőgetik egész éjjel a motrot, egymást rángatva a csapdából, ahová úgy beszorultak, hogy képtelenség volt megpörgetni a betonoldalak közé ékelte méteres hátsó kerekeket. Sorra tönkretették apánk minden kéziszerszámát, és folyton azzal fenyegetőztek, hogy lebetonoztatják ezt a rohadt

* Kovács Lajos tervezett regényének itt közölt részletét irodalmi hagyatékából Bombitz Attila irodalomtörténész állította össze.

árkot. Apánk bejárt a tanácsra, könyörgött, fenyegetőzött. Amíg dömperek járták a Kálvária utcát, sosem fedték be az árkot. Ez mentett meg bennünket az összedőléstől, állapította meg apánk elégedetten. Jó az, ha sokféle van ismerőse az embernek.

A Rozsos Sanyi nem volt velünk, nem engedte el az apja, nagy veszekedést hallottam náluk, de ezt nem meséltem el senkinek. A Sanyi bácsi elrohant otthonról, azt kiabálta, hogy elég volt ebből, nem láttok többet ebben a kurva albérleti kuplerájban. Ilyet sosem mondtam a Berberich Náci előtt, a Náci így is folyton azt beszélte, hogy kirúgatja az apjával a Rozsos Sanyi bácsit a mézsműtől, mint annak a rendje. A Berberich bácsi is minden mondatot úgy fejezett be, hogy annak a rendje.

Mikor estefelé hazaértünk, a Rozsos bácsi a Berberich bácsival együtt szaladgált a nagy kertben, és a Berberich nagymutert kurjongatták volna elő a föld alól is, ha a nagymuter a közelben lett volna. De csak a Berberich néni szaggatta a kendőjét a kertkapuban, és túrte, hogy káromkodjon a Náci bácsi, mert megint nyitva felejtették azt a kurva lakásajtót, aztán folyton világgá megy az öregasszony. Nincs a nyomorultnak egy csöpp esze, minek az ilyen élet, venné már el tőlük az Isten, mint annak a rendje.

Aztán a Berberich bácsi lerohant a bányászkolóniába – mint annak a rendje –, mert a nagymuter ott nőtt fel, de előbb megkérte a Rozsos bácsit, hogy ő meg fussa körül a Szutni-telepet, mert a nagymuter oda ment férjhez annak idején, és nem lehet tudni, melyik mániája jött elő, hetvennel vagy hatvannal érzi-e magát fiatalabbnak? Mi csak bámultunk szédülve, a Rozsos Sanyi alig mert közénk oldalogni, a Náci pedig azonnal azt sziszegte, most betelik a pohár, innen is ki lesztek rúgva meg a mézszüemtől is. Az anyjától kapott mindjárt egy hatalmas tacsnit, telefutotta a szemét a könny, mi a Németh Pistával igyekeztünk haza, ilyenkor nem jó, ha magyarok és svábok együtt kezdenek vitatkozni. Ezt a Németh bácsi szokta mondani, Pista pedig mindig tudta, hogy mikor van itt az idő. A Németh bácsi ör- meg szakaszvezető volt a háborúban, a németek oldalán, de ki nem állhatta a helyi svábokat, mert azok mindig széthúztak, az egyik beállt SS-nek, a másik meg aláírta, hogy ő magyar katona akar csak lenni. A szocdemekről nem is beszélve! Akik most mind komcsik lettek.

Később mégis a Németh bácsi és a Náci apja vezette haza a nagymutert, mert a vasút mellett kódorgott, és a Németh bácsi ott dolgozott a karbantartó műhelyben, telefonált [itt csak nekünk volt telefonunk, és mi nem is laktunk albérletben], a Náci bácsi pedig hálálkodott a Németh úrnak, aki a szomszédban volt albérlő, nem ónála. Szegény nagymuternál volt egy hatalmas pincekulcs, nem tudni, hol szerezte, azzal nyitogatta maga előtt a levegőt. Pukkadoztunk a röhögéstől, ezért mindenkinek megígértek egy jókora verést, apa engem félig fültövön is kapott, túl közléről akartam látni az eszelős tekintetet. Rosszabb ütés volt, mintha telibe találtak volna, mégsem nyüsztítettem, mert láttam, hogy most megúsztam ennyivel.

Viszont kiállítottak az utcára, mert a Berberich bácsi elment keresni a Rozsos bácsit, aminek sosem volt jó vége. Most is elkerülték egymást, a Rozsos apja már régen otthon veszekedett a családdal, én pedig figyeltem, hogy a Berberich

Náci apja melyik kocsmába fordul be keresni az albérlőjét, akivel feltűnően jól megvoltak. Csak rám lehetett bízni a dolgot, Nácinak tudnia sem volt szabad semmiről, mert folyton a Rozsosék ellen tüzelte az apját. Mikor a sarokra ért a Náci bácsi, nyugodtan bemehettem szólni apánknak, mert ott volt a Hoffmann kocsmá, és oda biztosan betért a Náci bácsi. Apa elment érte, elég sokáig győzködte, és mire hazajött, anyánk szó nélkül megágyazott. Ilyenkor mindig korán feküdtünk.)

Akkor reggel elaludtunk. Apa kapkodva elrohant, anya nem értette, miért nem jött be értem a Berberich Náci, persze lehet, hogy direkt kopogott halkán, szerette, ha nincsenek rendben a dolgok. A fiúiskola messze volt tőlünk, másfél kilométer futás, ha késik az ember, ijesztő, hogy már senkit sem lehet látni, ennyit csak egyedül fogok késni. De a folyosón futkostak a nagyobbak, csapódtak a tanterem ajtóit, a tanáriból percenként ordibált ki a hivatalsegéd, hogy kuss legyen, de sosem jött elő. Igazgatónk sem volt.

A teremben a Náci ott hasalt a padunkon, akartam mondani, hogy bedörömbölhetett volna, de egészen elfoglalta az olvasókönyve. Nyálazgatta a mutatóujját és dörzsölte az egyik képet. Ahogy meglátott, rögtön rám parancsolt, hogy csináljak úgy én is a cé betűnél. Még nem tanultuk, de megismertem, mert ott volt mellette a címer, azt kellett nyálazni. Nem érvényes, mondta valaki a másik padból, ott is mindenki nyálazott. Sietnem kellett, hogy utolérjem őket, papírmorzskákat ráztunk az ujjunkról, sajnos az én lemaradt lapom kilyukadt, de mondták, hogy nem számít, a könyv se lesz érvényes. Ebben biztosan volt valami igazság, mert a tanítónő sem bánta, hogy ezt csináltuk, el kellett rakni mindent, és mehettünk haza. Kár volt korán kelni, mérgelődött az úton Náci, én nem keltem korán, de igaza volt. Az igazgatót láttuk egy teherautón, elég sokan álltak körülötte, és verset mondott, Petőfi Sándort. De Náci sietett, nem hallgattuk meg.

(Ha el akartam menni otthonról, csak fogtam a gombfocit, úgyis tudták, hová megyek. Apánktól tanultam, az ő postás zubbonyán nagy, nehéz, tapadós gombok voltak, a kedvemért kicserélték könnyű műanyagra, azt sem lehetett ugyan szerezni sehol, apa mégis hozott belőle eleget. A kapukat gyűjtősből fabrikálta, nálunk csak vasszerszámok voltak, asztalost pedig nem ismertünk a közelben. A maszek asztalosok telefont sosem mertek kérni, azért nem ismerték apát. Háló nem volt a kapun, rongyot terítettünk rá, később oda is szögeltek U szeggel, amit apa elspórolt a szerelésnél. A tintatartóról lecsavartuk a kupakot, megtöltöttük faggyúval, attól jó nehéz lett, nem öklelték föl a gombok a kapusokat. Volt utcabajnokság, eleinte én nyertem, mert mindenki kezdő volt, de az ötödikesek hamar megtanulták a technikát, és sokkal jobbakat szereztek a zubbonygomboknál. Néhány év alatt sikerült falubajnokságot hirdetni, akkor már negyedikes voltam, a barátaim pedig nyolcadikosok, Németh Pista verhetetlen csapatot állított össze, folyton üzletelt, cserélt, mindig előbb fogott szagot, képes volt fél napra eltűnni a kolóniában, aztán egy egészen új csapattal lépett pályára, csupa kúppal, azok úgy emelték a gombfocit a felső sarokba, hogy a tintatartókupakok teljesen értéküket veszítették. Egy méreten aluli kúpot én is szereztem, azzal visszahódítottam a második helyemet, de napokig tartott, amíg beletanultam. Az első meccsemen

mindent kapu fölé emeltem vele. Németh Pista ilyet sosem csinált. Neki elsőre a pipába vágódtak a lövései.

A Terveket is a bajnoki forduló után szívták el a prэшázban vagy a pincében. Ha nem volt hideg, csak a prэшázig oldalagtunk, annak nem volt teteje, könnyen szabadultunk a füsttől. Hidegben muszáj volt leszökni a pincébe. Én nem szív-
tam, anyánk a mások füstjét is kiszagolta rajtam. Engem állítottak őrnek. A két szellőzőnyílás alá gyülekeztek, adogatták körbe a Tervet, sose volt annyi, hogy mindenkinek jusson. Aki köhögött, kihagyták egy körből. Próbáltak karikákat fújni, hamar megtanulták, ezt nagyon irigyeltem tőlük. A Németh néni sosem értette, miért kértünk minden meccs végén befőttes. Neki egyáltalán nem volt orra a füstre, ő csak a faforgácsot érezte meg a Németh bácsi siktes ruháján. Én is szerettem a befőttes, de el kellett osztanom a többiek között. Hosszan rágták a cseresznyét, szopták a magokat, a lével fogat áztattak. Otthon anyánknak így is mindig gyanús voltam. Valahol mindig belegabalyodtam a mások füstszagába.)

Anya nem engedett sehová, apánk telefonált, azt mondta, ne menjünk el ott-honról, majd siet haza, de vidéken van. Reméltem, hogy értem jönnek a fiúk, gombfocizni mindig elengedett anyánk, most hazafelé megbeszéltük, hogy kimegyünk a betonbunkerhez, még a háborúban csinálták a németek. Rozsos Sanyi azt mondta, talált egy egész doboz Tervet. De csak Berberich néni jött, megint a nagymutert kereste, nagyon félt, hogy most végleg agyonveri a Berberich bácsi, pedig tényleg csak egy pillanatra hagyta magára az öregmutert, az ember nem is gondolná, mire képes, ha meglát egy rést az ajtón. Most anya sem akart segíteni, engem bezavart a szobába, mert beleütöttem az orrom a felnőttek dolgába.

A Németh néni pánikba esett, már a kapuból azt kiabálta, hogy háború lesz, az oroszok nem fogják hagyni, az ura ismeri őket, szakaszvezető volt a németeknél. Anyánk mogorva lett, nem szerette, ha a férfiak a háborút hozták elő. Minden este odáig csúrték-csavarták. Németh bácsi nagyon utálta az oroszokat, apánk utált belebeszélni a csúrés-csavarásba, az asszonyok a másik sarokba menekültek, mi gombfociztunk a szoba közepén. Apánk szerelni járt az oroszok telefonját is, az egyenruha mindig megtette a hatását, nemcsak a közkatonák, de a tisztek is nagyokat tisztelegtek neki, még vasárnap is, ha elsétáltunk köztük a főutcán. Látja, hülyék ezek mind, állapította meg róluk Németh bácsi, az ilyen történetek mindig megnyugtatták, elég is volt arra az estére az oroszokból.

Apa csak tolt a kerékpárját, kísérte a Rozsos bácsit, aki erősen fogta a nagymuter karját, mert a vasúti aluljáróban összefutott vele, és a nagymuter hevesen köpködte a rabtartóját. Apánk mesélte, hogy a nagymuter eltévedt az alagútban, föl-le szédelgett majd egy órán át, a vasutasok mesélték, de nem ismerték még a nagymutert, hát csak szemmel tartották. A Rozsos bácsi elment megnézni a Hoffmann kocsmában, nem keresi-e őt a Berberich bácsi. Apa ezen is nevetett, de idegesen, mint amikor hirtelen pofon akar vágni valamiért. Vissza sem ment a postára, ebéd után ugyan szundított húsz percet, ahogyan szokta, de csak szerelte a biciklijét egész délután. A telefonközpontba beszólt, hogy itthon van, rossz a bicikli, ide szóljanak, ha baj van. A Németh bácsi is korábban ért haza, ebéd után rögtön beszólt a Berberich Náci apjának, aztán apánk rádiója köré ültek, de mi

anyáékkal a szobába szorultunk. Ott gombfocizni sem lehetett a kerek asztalon, kiszaladgáltunk mindenféle ürügyekkel, a két vendég már elég hangosan vitatkozott, apánk azzal a tudattal dőlt hátra a támlás széken, hogy nincs mit tenni. A Németh bácsi éppen azt firtatta, kinek engedték meg itt a Rákosiék, hogy albérlőket tartsanak. Mikor minden nagy házat államosítottak, csak a magukét nem! A Berberich bácsi azt nem értette, milyen örvezető volt az olyan, aki utálja a svábokat. A Németh bácsi fölugrott, ő szakaszvezető volt, és azok igazi német emberek voltak. Közben összeverte a bokáját, meghajolt, ahogy illik, be sem szólt a szobába, úgyis szaladt utána a Németh néni. Ezt jól megcsinálják mindig, mondta apa a Berberich bácsinak, de akkor már neki is mennie kellett.

A Náci füttyörészve többször is elsétált előttünk, de nem kopogott be. A Németh Pistával végre elfoglaltuk a konyhaasztalt, de jött a Németh néni, Pistának még dolga van otthon. Apánk megint szétszedte a biciklit, még volt fél óra a munkaidőből. Öt perccel öt előtt készen volt a jármű, addig senki sem telefonált érte. Sietve elkerekedett a postára, mikor tíz perc múlva megjött, hallottam, amint anyánknak azt mondja: senki sincs Pesten az igazgatóságon. A biciklit meg úgy lökte a falhoz, mintha el akarná újra rontani.

Egész este egyedül rádiózott, korán elküldött aludni, anyánk is lefeküdt, egyikünk szemére sem jött álom, reggel megint elaludtam, senki sem volt otthon rajtam kívül. Gyere, tüntetünk, kiabálta a kapuban Rozsos Sanyi és Németh Pista. A főutcán értem őket utol, mindenfelé emberek, nagy torlaszként hömpölyögtünk a kereszteződésben. Elöl egy magas férfi sétabotot lóbált a feje felett, ez egy tamburmajor, röhögött fel Jóska, aki már tagja volt a fúvószenekarnak. Egy ismeretlen nyakon legyintette, közben kiabálta a bot ritmusára: Rákosira kötelet, Gerőre se egyebet. Körbefutottuk őket, de nagyon hosszú volt a sor, pedig a járdán senki sem állt. A Királyváros felé vezető úton az erőműig leszaladtunk, a kanyarból se láttuk a sor végét. Mikor visszaértünk a tanácsházához, már kötelekkel rángatták a csillagot a falon, recsegett-ropogott a pirosra festett pléhdarab, nehezen engedte el, össze is karmolta a vakolatot. A merészebbek üvöltve menekültek a fal tövéből, a csillag a lépcsőre zuhant, sikongva tapsoltunk, valaki ráállt és csendet intett. Szavalni kezdte az Isten áldd meg a magyart, de inkább énekelni akarták, ehhez a botot sem lengette senki, az erőműnél majdnem egy sorral lemaradtak az éneklők. Állj vigyázzban, bökte oldalba Rozsos Sanyit a Németh Pista, lekaptuk a sapkánkat is, a Berberich Nácit kinevették, mert úgy akart tisztelegni, mint egy rendőr a lépcsőről. A rendőrt föl is dobálták a levegőbe később. Megint azt kiabálták, hogy Rákosira kötelet, most nagyon félelmetes volt, ahogy a bot táncolt a fejünk felett. Megfordultak, hullámzott a széles sor, a Királyváros felé indultak. Eléjük szaladtunk, de csak a buszgarázsig merészkedtünk, a váróterem tetejéről néztük, ahogy vonultak. Rozsos Sanyi kiszámolta, hogy a nyolc kilométert két óra alatt fogják legyalogolni, és ha ott is leszednek egy csillagot a falról, akkor legalább öt óra kell, mire visszajönnek. A Németh Pista szerint nem jönnek vissza, mert onnan jöttek, tehát oda mennek vissza. Különben is, sötét lesz öt óra múlva.

Anyánk a kereszteződésnél forgolódott, megragadta a kezemet, ki engedett el, kérdezte, és életemben először fejen vágott. Apánk állandóan hazabiciklizett,

elszaladt valahová, anyánk kötözte az ágyneműt, próbálgatta, hogyan fér a hátára, a párnákat nekem szánta. Bőröndbe gyömködté a ruháinkat, este nem öltöztünk pizsamába, csak úgy ruhástól akartunk aludni. Ruhástól nem lehet. Apánk végre mondott valamit. Előfordulhat, hogy éjjel föl kell költözni a Berberichék pincéjébe, ott biztonságosabb, mint itt, a főutca közelében. Most még erősebben füleltem, biztos voltam benne, hogy a tüntetők miatt van így, visszajönnek mégis, azért nem biztonságos itthon lenni. A csillag még többször rázuhant az álmomra, olyankor fölültem, megláttam apánkat, cigizett a konyhában. Kinn csend volt, a dömperek sem jártak.

(A pincék lassan mind elpusztulnak. Először csak azokat hagyták bedőlni, amelyek a beépített házak udvarán álltak. Beszakadtak a préházak, elrohadtak a nagy német prések, mikor már életveszélyesen korhadoztak, szétfűrészelték őket és tűzre kerültek. A pinceajtók a lecsorgó esőktől kezdtek foszladozni, rozsdá formátlanította el a vasakat, mállani kezdett a faragott, barokkos kőkeret. Benn elmarjultak a téglalobtívek, csöpögött az esővíz, hódítva szétfutott a salétromtérképen az elhanyagoló hadműveletek fehér frontvonala.

Kiürültek a hordók, a dongák robbanva szétfröccsentek, borszagú meleget árasztottak a kályhából a téli begyújtás után. Lomhegyek gyülekeztek a legbelső sarkokban, később már a rend látszatára sem ügyelt senki, eltömődtek a falak szellőzőrései, a csöves nyílások is eldugultak. Aki nem hordta tele a pincét szemetével és rejtegetnivalóival, az beszakította, teherautónyi földek töltötték be a hajdan lapáttal kiásott, talicskával elhordott mélyedéseket. Kisajátított utcák feltöltött kertjeivé változtak a pincehátak, vagy ólakat fabrikált föléljük a szükség kapirgáló tyúkoknak, szapora nyulaknak, patkányok ellen védő kutyáknak.

Nekünk sosem volt a közös udvarban másunk, mint közös udvari vécénk, budink, a többieknek szénkamrával, egyetlen közös disznóóllal. Disznónk egyszer volt benne, este hoztuk, hajnalban meg is öltük, apánk egész éjjel nem aludt, el ne emeljék a szegénységünk százhusz kilóját valahogyan. Mi csak akkor mehettünk pincébe, préházba, ha megengedték az utcabeliek, ha lopakodva cigarettáztunk, ha a magasra rúgott foci a tető nélküli öreg falak közé esett. Ha a Kálvária-dombon csavarogtunk, már pontosan tudtam, mikor emeltünk el egy kis barackot a Berberichék államosított szőlőjéből, mikor a Biharira magyarsított Bartliék sietve eladott telkéről. A panasszal is hamar felhagytak a legmakacsabbak, mint ahogy a kapálással, a permetezéssel, mikor senkinél védelmet nem találtak a nálunk céltudatosabb, tökéletesebb munkát végző tolvajok ellen. Mindenből kifosztottuk magunkat, kölcsönösen és hiánytalanul. Mindenünket ebek harmincadjára adtuk, ha nekem, neked is, ha nekem nem, neked se. Harag sem volt már ebben, egymás sajnálatában éltünk, a másikénál kisebb veszteség már éltető forrásunk volt. Végül házaink falát mállasztotta, barátságunkat kop-tatta, szerelmünket untatta el a bénító életösztön, a csigaeffektus. Beleültünk foteljeinkbe, képernyős szobasarkaink felé fordultunk, ingerültek lettünk, ha kopogtattak, folyton elkéstünk, ha valahol találkozoznunk kellett. Új ablakokat vág-tunk a házakra, oda nem illőt, tetőtereket ácsoltunk magunk fölé, amiben senki sem lakik, eltüzeltük végül az ólakat is, pázsitra cseréltük az egész udvart, kertet,

locsoljuk és nyírjuk a tenyérnyi alföldünket, meztelenül napozunk rajtuk, a fák helyén műanyag kerti bútorok világítanak a szemünkbe. Próbálunk emlékezni egymásra, de nincsenek itt a tárgyak, az élőlények, eltűnt a tér, kitágult, semmit sem találunk benne. Az sincs a helyén, ami még megvan.)

Valamelyik délután aztán tényleg fölcipeltünk minden csomagot. Mindenki a Botosék földszinti albérletében szorongott, pedig csak egy szobájuk volt, de a Berberich bácsi azt mondta, ilyenkor innen van a legközelebb a pince, az emelet pedig a belövések miatt sem biztonságos. De akkor már a Rozsos bácsi két napja nem került elő, a nagymutert pedig csak az emeleten lehetett bezárni, ő senkitől sem kért biztonságot. A Rozsos néni egyfolytában sírt, ha csak ránézett valakire, nem tudott egyedül otthon maradni a félelemtől, ezért folyton a Botoséknál ténfergett. Rábízták a főzést, de mindent elrontott, akkor a sparhelt mellé ültették. Két nap után már senki sem bizonygatta, hogy a Rozsos bácsi nem lehet ilyen meggondolatlan ember. Ha semmit sem mondtak, legalább halkabban sírdogált.

Németh bácsiék is erre jártak, még üres kézzel, de mikor Berberich bácsi kiszólt az ajtón, hogy maguknak is jobb lenne itt, percek alatt megfordultak az összekészített csomagokkal. Hálából Németh bácsi elmesélte a tüntetést, meglepődtünk, hogy az iskolaigazgató kezdte el énekelni az Isten áldd meg a magyart. Pedig az is sváb, jegyezte meg gúnyosan a Berberich bácsi, de most nem veszték össze. Németh Pista nekem megsúgta, hogy az igazgató nem lehet sváb, mert Kádasinak hívják, de Berberich bácsi meghallotta, és elárulta, hogy ez is magyarosított név, eredetileg Krémer volt. Németh bácsi ígért egy fülest Pistának, ami még sosem fordult elő, mióta Berberichékkal vitatkoztak. Pedig mindig vitatkoztak, kivéve ezt az estét, most tele volt dunnával és bőrdönddel a Botosék egyetlen szobája, a pincebajárat előtt pedig nagy halom homokzsákot láttunk. A Botos bácsi viszont megjegyezte, hogy szép akasztása lesz az igazgató úrnak, amin a Berberich Náci apja nagyon felháborodott, milyen magyar emberek maguk, kiabálta, már a Himnuszért is akasztgatni akarnak? A Botos bácsi kicsit a felesége mögé húzódott, a Jóska mondta nekem, hogy albérletben nem lehet ugrálni, de a Berberich bácsinak nagyon megerősödött a hallása, mert mindjárt rávágta, hogy nem kell a gyereket ilyenekre tanítani. Jóska kapta az első nyakast, elég sokáig csendben maradt mindenki.

Akkor belépett a Rozsos bácsi, legalább háromnapos sarat hozott a bakancsán, de még az előbbinél is nagyobb csöndet, amit aztán a Rozsos néni sikoltozása fölszaggatott. A Náci szusszanva ébredt az ágyneműmön, a Rozsos bácsi elmesélte, hogy a Királyvárosban belelőttek a buszba ágyúval, de senki se tud pontosat mondani, olyan pánik tört ki, órákig tartott, amíg a sebesülteket kiszabadították, biztos, hogy van halott is, nem járnak a buszok, gyalog kellett hazajönni.

Két napig? A Botos bácsi megint rosszul kérdezett, most a Botos néni nyomkodta a háta mögé, hogy hallgasson. A Németh néni megállapította, hogy igaza van a Németh bácsinak, kitört a harmadik világháború, ha már lőnek az oroszok, az nagyon rosszat jelent. És tényleg nem hagyják annyiban. A Rozsos néni erősen ölelgette a Sanyi bácsit, mindenki bólogatott, nem mertem elaludni, félttem, hogy lemaradok valamiről. Berberich bácsi kiment ellenőrizni, hogy jól

besötétítették-e a Botosék az ablakokat. Nehéz ágytakarót akasztottak az ajtóra, kívülről indigókék csomagolópapírt rajzszögeztek rá, a kicsi ablakon egy öreg posztó télikabát lógott, kétszer betakarta a tenyérnyi üveget. Azért így is igazítani kellett rajta.

Nagy csend volt kinn, a férfiak cigarettáztak, de a markukba burkolták a paraszat, az is csak árulkodó fény az ellenségnek. Tanakodtak, az asszonyokkal szerettük volna kihallgatni őket. Mikor visszajöttek, kézbe kapták a bőröndöket. Álmosan szaladtam mögöttük a rám aggatott párnákkal, vaksötét volt, de már úgy ismertük a terepet, mintha mindig itt éltünk volna. Ahogy hazaértünk, ruhástól elvágódtunk a vetetlen ágyakon.

Apa idejében ébredt, s mikor elment, iszkoltam a sarokra a főutcán. Tankok csikorogtak a keramitkockákon, ahogy a Királyváros felől Pestnek vették az irányt. Derékgig mosolygós katonákat láttam, az egyik közénk hajított egy marék jelvényt, persze az egész utca itt tátotta már a száját, alig jutott valami a kitűzőkből. Kossuth-címer, magyarázta a Németh Pista, de nekem csak tankos aranyjelvény jutott, senki se akarta Kossuth-címerért elcserélni. Pista azt is tudta a rádióból, hogy a Pilisliget fölött szorongatják egymást az oroszokkal, most ott van a háborús frontvonal, csak nekünk sokkal kevesebb tankunk van, éppen ideje lenne, ha megjönne a segítség. Arra mutatott, amerre a közlekedési tábla, Wien 220 kilométer, ezt a Botos Jóskától tanultam meg elolvasni, csak a Németh Pista szerint vinnek kellett mondani.

Estefelé apánk nem tiltotta meg, hogy a Rozsos Sanyival meglessük a tankokat. Csak meg kellett figyelni, hogy milyen címer van rájuk festve, és azt messziről felismertük. Mondtuk lelkesen, hogy Kossuth-címer, minden férfi ott ült a rádiónk körül, a Botos bácsi pedig vigyorgott, elmarad a háború, Németh úr! A háború most is tart, suttogta idegesen Németh bácsi, a zúgó rádió felé bökődött, itt mindent pontosan megmondanak. Inkább közelebb kellene jönniük, hátha nem is azt látták, amit mondanak! Ezt a veszekedést sokkal megnyugtatóbb volt hallgatni, így szoktuk meg, oda se figyeltünk gombozás közben. Már nem mindig én voltam a győztes, Németh Pistának akkor jutott először az eszébe, hogy bajnokságot kellene rendezni az utcában.

Belekiabáltam a rádiós üzenetbe, gól, a fejemre csaptak, csönd legyen, de már lekéstünk valamiről, elkiabáltam valamit, csak azt hallottam, adjatok életjelet magatokról, aki hallja, adja át...

(Éveken át hallgattuk a *Szívküldi* adásait. Eleinte azzal a biztos tudattal ültünk a rádió elé minden vasárnap, hogy valaki bemondja a nevünket. JóskaPistaAkárki küldi szeretettel a *Párizsban szép a nyár* kezdetű dalt vagy a *Bárhogy lesz, úgy lesz* névnapra-születésnapra-házassági évforduló alkalmából a határon túlról-a messzi távolból-Amerikából... Éveken át szerettük volna még annál is jobban ezeket az örülten primitív szimbólumokat, ha egyszer nekünk, értünk szóltak volna. Nem kívántunk lehetlent. Körülöttünk csapkodtak az éter hullámai, ismerősök, távoli rokonok voltak az üzenetek célpontjai, néha a feladói is.

Bozai bácsi volt az első, ágyra járt nálunk, apánk mellett dolgozott, utálta az egészet, folyton a rozsdát kaparászta az ujjairól. Mindjárt eltűnt, ahogy a tankok

kezdték Pest felé navigálni, apánk soha nem volt olyan biztos a dolgában, mint a Bozai esetében. Londonból jött a képeslap, csak annyi volt rajta, hogy boldog új életet kíván Roboz. Apánk zenés üzenetet remélt tőle hetekig, de hálátlan alak volt mindig a zavarelhárító fiatalúr, évek múlva már egy újabb képeslap is megtette volna. Persze címet sem hagyott, visszaüzenni meg ennyi pénzért túl nagy kockázat lett volna.

Az utca a Rozsos bácsira vadászott az éterben, hozzá nagyon illett volna a *Bárhogy lesz, úgy lesz*, és ennyit megérdemeltünk volna tőle külön-külön, nemhogy együtt. Képtelenségnek tartottuk, hogy vette a bátorságot, hogy merészelt, kérdés és bejelentés nélkül, egyszerűen és pimaszul eltűnni. Egy Kóthay az udvarból, aki téháipszilon, és akit az éjjeli őrségig megaláztak, az nem tett volna ilyet, pedig semmibe vette az egész utcát, akkora múltja volt, ha egyáltalán volt neki. De Kóthay maradt a seggén, a kisujját nem mozdította az oroszok ellen, csak visszaült volna a nemesi birtokba annak rendje és módja szerint, mondta Berberich bácsi legyintgetve, ha egyáltalán a Duna másik felén is lőtték volna az oroszokat, aminek semmi jelét sem tapasztaltuk. Egy Kóthay kimehetett volna, neki találták ki a disszidálást, kapott volna kárpótlást, folyton a rádiókban szerepelne, emlegetné az utcát, mikor küldené a *Szívüldiben*, hogy *Párizsban szép a nyár*.

Mondani sem mertük, hogy mi sokkal közelebről várjuk a magunk üzenetét, csak innen a határon túlról, ahol a Kóthay birtokai lehettek, bár mi sose hallottuk a nevét se azelőtt, viszont ezek szerint majdnem földiek voltunk vele, most pedig közös udvarban élünk, ennél többet nem is lehet mondani a kapcsolatunkról. A szépasszony feleségéről már többet mesélhetnénk, de jobb a békesség. Az üzenet azonban nem jött, egyik nagyapánk se küldött nótát vagy operettet, sorra elmúltak és ismétlődtek a névnapok, a házassági évfordulók eredmény nélkül. Mások se mondták, hogy hallottuk-e, hiszen nekünk muzsikáltak, apátok vagy testvéretek?

Meguntuk, apánk nemes bosszút állt, elszánta magát, karácsony előtt nagyanyánknak, nagyapáinknak, testvéreknek és sógoroknak egyszerre elküldte, hogy *Édesanyám, kössön kendőt*.

A faluban többen is hallották, csak a címzettek nem értek rá rádióztatni. Más dolguk volt. Attól kezdve már mi sem hallgattuk rendszeresen a *Szívüldit*.)

Apánk ingerült lett, föl pattant, micsoda világ ez, kiabálta, az ember harminc kilométerre lakik az apjától, de rádión kell üzengetnünk egymásnak, egy senki postásnak, egy nagy nullának, aki még visszaüzenni se tud. Rohant föl-alá a tenyérnyi helyen, húztuk magunk alá a lábunkat, folyton belénk botlott, de csak Németh bácsi kért elnézést.

Anyánk szerint nem is biztos, hogy a nagyapánk volt, nem hallották tőlem, mert belerikkantottam az örömet, vezettem Németh Pista ellen, a kis kúppal beemeltam a sarokba a gólokat, senkit sem érdekelt, korholtak, még Németh néni is. Apánk teátrálisan, égnek emelt két tenyérrel bizonygatta az igazát, az ő apja üzent, adjatok életjelet magatokról, mindenki hallhatta. Anyánk inkább nem szólt ellene, a Botos bácsi is csak annyit jegyzett meg, hogy mondja csendesebben, egyszer még valaki vissza ne emlékezzen, miket beszélünk mi itt össze... Németh

bácsi krákgott, mint akit megsértettek, én nem szoktam senki ellen emlékezni, morogta maga elé. Botos bácsi csak nevetgélt, az ő szájának most is parancsolt az asszonyi tekintet. Az asszonyok megkönnyezték nagyapa kétségbeesett üzenetét, amit hallottunk is meg nem is, hiszen apáék is beszélgettek közben, miért éppen miattam nem hallottuk a Duna másik feléről a kiáltást? Németh bácsiban gyülekeztek az indulatok, nem lehetett ezt ennyiben hagyni, milyen magyar emberek maguk, még kérdezni is csak ellenségesen tudnak! Botos bácsi csitítani akarta, félreértés, mondta volna, de Németh bácsi nem értett félre semmit, nem lehet az ilyesmit megmagyarázni, besúgóvilág lettünk, nem bírunk mi már soha kikecmeregni ebből, meglátják.

Mert maga különb magyar ember mindenkinél? A Botos bácsi eltolta a felesége karját maga elől, még oda is hajolt a többiek közé, majdnem eltolta az orrával a gombfocikapumat. A Németh bácsi föl pattant, idegesen túrt a zsebében, aztán kicsit földes lett a pályánk, mikor odatenyerezt a középkedésre, és három jelvényt hagyott az asztalon. Ez csak jó valamire, húzta ki magát, az ember elásva őrzí a kertben, mert beszélni sem lehet arról, ami igenis megtörtént. És fölkapta a kereszt formájú jelvényt, himbálta, ilyen biztos senkinek nincs az utcában, gondoltam, ez miért nem az enyém, pedig kaphatnék érte tíz Kossuth-címereset.

Volt, volt, régen volt, hümmögte a Botos bácsi, aki a sántasága miatt katonának sem mehetett, még vészhelyzetben sem, emlékeztette a Németh bácsi mérgesen, ez rosszul esett a Botos Jóska apjának, visszadőlt a székben, hagyta, hogy újra elnyomja az asszonyi óvatosság. Csak Németh bácsit nem fékezte soha senki, régen volt, kérdezgette, és visszagyúrta a kitüntetéseit a zsebébe. Most is itt vagyok, és most is az vagyok, aki voltam. Megértette, Botos úr?

Mégse kért puskát az egyetemistáktól, ugye? A Botos néni sem volt elég erős akkor este, a kérdés már csak elhangzott, Németh bácsi beharapta a szája szélét, le nem vette a szemét a Botos bácsi bicskájáról, azzal pucolta a körmét, ha ideges volt.

Én dolgozok ilyenkor is, a vasútnak menni kell, nem egyetemistázni, fuldokolta a Németh bácsi, és a fejébe húzta a vasutas sapkáját, mint aki menni készül. De inkább visszaült, úgy folytatta. Engem kell még most is háborúba küldeni? Óreg, beteg embert? Én már megcsináltam a magamét, Botos úr, talán a fiatalabbakon lehetne a sor, kérem szépen, és még egyszer megcsörrentek a jelvények a zsebében.

A Pista szerint nem volt érvényes a meccs, mert földes lett az asztal, sajnós, és úgysem tudjuk pontosan helyreállítani a rendet, úgy pedig műhiba történe. Ez most egy félbeszakadt meccs, de majd lejátsszuk legközelebb. Újrajátszás, majd legyek itthon délelőtt. Ha nem talál, övé a két pont, ez a szabály. Fölszólítás nélkül öltözködni kezdtek, a gombokat itt hagyták, úgyis újra játszunk. A Botos Jóska csak az ajtócsukódás után kezdett el vigyorogni, miért hagytad magad, semmi műhiba nem volt itt, csak kapott gól nélkül akart győzni a haverod! Sírni szerettem volna, Jósának igaza volt, hiszen középkedésre kellett volna felállni, ahhoz megvolt a rend. Az újrameccsnek mindig megvan a rendje.

De akkor már a Botos bácsiékkal arról folyt a szó, hogy megint eltűnt a Rozsos Sanyi apja, többen látták, hogy puskát kért az egyetemistáktól a Templom téren. A Rozsos meg a puska, hümmögte apa, inkább elhinném, hogy Nyugatra szökik. Kire lövöldöznek a gyáva emberek? Ezen mindenki nevetett.

Akkor hirtelen ránk nyitott a Berberich bácsi, kopogtatni is elfelejtett. Belóttek a bátyám ablakán, kiabálta izgatottan, majd megfulladt, úgy meglehegtette a tíz lépcsőnk az udvarról. Volt náluk egy szomszéd, azt eltalálták, de a kórházba nem lehet telefonálni, hogy mi van szegénnyel... Kicsit zavarosan összekapkodta a híreit, a másik golyó a kályhacsövet fúrta át, most fűteni se tudnak, úgy jön a lyukból a füst. Kapkodni kezdtük magunkra a megszokott csomagokat, a Botosék szaladtak elöl ajtót nyitni, becsinálni minden ablaknyílást, csak gyertyafény mellett fektettek le bennünket. Már aludtam, mikor apánk rázni kezdte a karomat, gyere, hazamegyünk. Kétszer is elestem a sötétben, a Botos bácsi pizsamában állt az ajtóban, esküdözött, hogy minden szó igaz, a bátyja Pesten lakik, a mézsműnél működött a telefon, ott mesélte neki, de sajnos megszakadt a vonal...

Apánk csak nekünk morogta: a Botos úr máskor ne a Hoffmannból jöjjön a rémhíreit kicifrázni. Akkora volt a sötétség, hogy beleestem az árokba a házunk előtt. Könnyezni sem mertem, pedig a góloomat meg kellett volna siratni. Mikor lefeküdtünk, folyton az ablakot figyeltem meg a kályhacsövet. A réseken át gyöngé fény villogott a kályhából, amíg apa dühében jól meg nem rakta. Most vörösen izzott minden vasdarab, és éppen úgy dübörgött a tűz, mintha tankok jönnének Pest felől késő délután.

(Nyomasztó és édeskés ízekre emlékszem. A fiúkkal folyton a kereszteződésben ácsorogtunk, kicsit nagyobb lett a forgalom, sosem látott nagy fekete személyautók száguldoztak Bécs felől és Bécs felé. Néha lefékeztek, kidobtak vagy a kezünkbe nyomtak néhány csomagot, szaladtunk vele haza. Anyánk szagolgatta, engem is bevont a döntésbe, ez tejpör lehet, ez meg kakaó. Csokoládét fogunk főzni. Cukrot már ő szerzett valahonnan, addig megint kiálltam a sarokra koldusnak. Mikor üres kézzel hazakullogtam, nagy tepsikben húlt a csokoládé, nehéz volt kivárni, hogy ehessünk belőle. Apánk vidékről érkezett, mindig vidéken voltak szakadások, oszlopkidöntések. Azelőtt vele ment a zavarelhárító, de Roboz úrnak akkor már nyoma veszett, nem jött este aludni a díványra, anyánk arra gondolt, hogy megjavult a Roboz úr, és visszament a családjához. Elvált ember nem megy vissza sehová, józanította volna ki apánk, egész biztosan meglépett Nyugatra. Anyánk nem akarta elhinni, van két gyereke, ennyire nem lehet felelőtlen.

Közben fölvtágták anyánkkal a csokoládétáblát, ez volt a vacsora, mindenki gyomrát megfeküdte, hiányzott is valami belőle, egyáltalán nem olyan íze volt, mint a boltinak. Délelőtt azért megint lopkodtam belőle, anyánk a pincében rejtegette, a szerszámos dobozok között, a legjobb konyharuhájával bugyolálta be, könnyű volt megtalálni. Akartam adni a fiúknak, de mindenkinek volt a zsebében egy darab, az egész utca csokoládét főzött.)

Délben Berberich bácsi megjött a mézsműtől, leállt a munka, most már biztos történni fog itt is valami, megcsináltam a pincebejárót, jöjjön, nézze meg maga is, hívta apánkat izgatottan. Bombabiztos pince az, a háborúban is kibírt két találatot, pedig itt voltak a német állások.

Németh Pista szaladt legelől, hiába kezdtük el az újrajátszott meccset, nem időre játszunk, mondta, hatos a meccs, különben is ő vezetett egy nullra. Fönt én értem utol elsőnek, húzogatta a száját, ez bombabiztos? Csupa homokzsák meg gerenda. Nekem nagyon tetszett, most két sorban voltak szépen egymásra rakva a zsákok, nem úgy, mint eddig. Eléjük támasztottak egy kidöntött fát, még volt az ágain levél, egész jó álcázás, állapította meg apánk, mikor megérkeztek. Egészen kis rés maradt a bebújásra. Mikor a felnőttek elmentek, összekiabáltunk mindenkit, a Rozsoséknak is nagyon tetszett a bejárat, de azt nem hitték el, hogy a Berberich bácsi meg a Botos néni is beférnek rajta. Kipróbálták a szellőzőnyílást, jól működött, volt egy egész doboz cigink, a Rozsos Sanyi hozta, az apukája hagyta otthon, aki már majdnem egy hete eltűnt a faluból. Utána bejártuk az egész Kálvária-dombot, de ilyen szép homokzsákokat sehol sem láttunk. Ennyi ágyú úgyszincs a közelben, állapította meg a Németh Pista, és hazamentünk befejezni a hatos meccset.

Ebéd előtt még kinéztünk a főutcára, megállt egy busz a járda szélén, azt kibálták ki belőle, hogy Bécsbe megyünk. A trafik lépcsőjén ültem, átláttam a busz alatt, sok bőrdöngőt emelgettek, bakancs volt a lábakon az ősz ellen. A lépcső is hideg volt.

Este meghívtuk a Rozsos nénit egy kis csokira, neki nem szerzett egyedül a Sanyi tejpört, meg is siratta a jó szívünket a Rozsos néni. A Rozsos bácsit pedig nem tudta elfelejteni egy pillanatra sem. Anyánk is ideges volt, apánkat sötétedés után riasztották, a vasút mellett történt valami, ott nincs idő reggelig várni. A Rozsos bácsi elment a busszal Bécsbe, szaladt ki a számon, fulladtam volna inkább bele a tudásomba, hiszen éreztem, hogy ezt sohasem mondhattam volna el. A Rozsos néni térdre esett előttem, ölelt is meg rángatott is egyszerre, most már mindent meg kellett mondani. A Rozsos néni száján kifolyt a csoki leve, az ajtóban nekiszaladt apánknak, előbb megölelte, aztán őt is ellökte magától, és szaladt világga, telesikongatta az egész utcát. Sanyi ártatlanul és rémülten kacszótt a nyomában, nem értett semmit, éppen tejpört szerzett valakitől, hogy kiengesztelje az anyját.

Attól kezdve sorra érkezett megint mindenki, ahogy esténként szokás volt, előbb a Némethék, aztán a Berberichék a Botosékkal, gondoltam, lesz nagy gombfocicsata, talán elkezdhetnénk az utcabajnokságot végre. De mindenkinek a Rozsos bácsiról kellett mesélni, hogyan lépett föl a buszra, mi volt nála, köszöntem-e neki, vagy észre sem vette, hogy kilestem? Hallgattuk a rádió üzeneteit, szó sem lehetett gombfociról, a Németh Pista jó hangosan leintett, csak nem képzelem, hogy éppen most fogunk játszodozni, mikor a Rozsos bácsi... A Botos Jóska rábólintott, a Berberich Náci lecsúszott az asztal alá, és inkább egyedül vonatozott apánk öngyújtójával. Úgy csináltunk, mintha figyelnék, mit mondanak a rádióban, de mindig ugyanazt hallottuk. Mindenki jól volt, szerencsésen megérkezett, várta a többieket, vagy adjatok életjelet magatokról. Egyik sem a nagypapa volt, a Rozsos bácsi sem üzent semmit. A Rozsos néni csak másnap nyugodott meg, mikor megdicsértük a csokoládéját. Az övéből is hiányzott valami, de ezt csak a Sanyinak mondtuk meg. A Berberich Náci szerint az ő apukája építette a legbombabiztosabb pincét az egész Kálvária-hegyen.

Mikor ezt elmondta, megállt mellettünk a Kóthay bácsi az udvarból, és ránk förmedt: ti mindig csak harcolni akartok? Tudjátok ti, mi az a háború? Kifelé innen!

Mind a két fiát eltiltotta az egész utcától, pedig Tamás volt köztünk a legöregebb, rá még a Németh Pista is azt mondta, hogy nagy festő lesz belőle. Folyton úton voltak, mindenféle rokonokkal tárgyaltak, hogy hol fognak aludni, ha ideérnek az oroszok. De minden éjjel hazajöttek, és itthon aludtak. Csak nappal volt tilos az utcában lakniuk.

(Kóthay Tamásra akkor is ámulva néztünk, amikor kudarcot kudarca halmozott. Gyönyörűen festett, minden falat telerajzolt később az udvarban az amerikai tévés rajzfilmek figuráival. Maga készítette a festékeit, állandóan régi könyveket bújt, porokat tört, köveket olvasztott, tejet és tojásokat kevert, bűdös volt tőle az egész füledt, pállott udvar. Az ecseteket is ő készítette, szőröket, bundákat és bőröket vakarászott naphosszat. Azonnal festett, sosem rajzolt elő semmit, mégis tökéletesen dolgozott. Szinte megszólaltak a figurái. Hamar ráunt, mi még bámultuk volna, ő már átkente a képeit. Ahol gyerek volt, mindenhová hívták, az egész utca az ő nagy képtárává változott. Egyszer leesett egy kettős létráról, mert lépkedni akart vele egy magas folyosón, azt a képét sosem fejezte be, összetörte magát, hetekig nem akart a szemünk elé kerülni. Senki sem értette, mit szégyell ennyire.

Később síelni mentünk, a két Kóthayval együtt kaptam én is a léceimet, a Szutni lejtőin addig csak szánkósokat láttunk, most kinéztünk magunknak egy alkalmas pályát. Az öccse csak a lejtő alján bukfencezett föl, én fenéken csúsztam már félútról, Tamás azonban nekirohant egy telefonoszlopnak, eltörtek a lécei, agyrázkódást kapott, hetekig került ismét bennünket.

A következő tél nagy örülete a vasazás volt. A Kálvária út mellett még ősszel ledobálták a hosszú, gömbölyű betonvasakat, ott is hagyták örökre. Mikor jött a tél, kicsúszkáltuk a szánkókkal az utat, a dömperek a jeges havon kifaroltak, árokba csúsztak, néha föl is borultak. Egészen elvadult a tél, a mészüzem is kényszerszabadságot adott az embereknek, szénzünet volt az iskolában, reggeltől estig szánkóztunk. Akinek nem volt, megtalálta a megoldást: megvágták a vasakat, meg is hajlították, aztán ráálltak, mint a korcsolyára, s a fölhajtott vasba kapaszkodva, kézi irányítással száguldottak le a Kálvária úton, át a Bécsi úton, tovább a Királyváros útján, egészen a vasúti aluljáróig.

Kóthay Tamás abban az árokban zúzta össze magát a próbaútján, amelyben azelőtt a dömperek szorultak meg a házunk előtt. Szánkón vittük a kórházig, nyílt törése volt, nem engedte, hogy bárki is meglátogassa, életében először imádkozott, készült a halálra, papot is hívtak hozzá.

Egy év múlva, nyolcadikban, szopogatta a műanyag vonalzóját. Kiszaladt alóla a szék billegés közben, beverte az állát az iskolapadba, a megszorult plexivonalzó eltörött, s a szerencsétlen mozdulatsor végén Tamás egy kisebb darabot le is nyelt. Három nap múlva vakbélműtéten esett át, akkor az öccsével meglátogathattuk, karácsony volt, betlehemeztünk a kórtermekben, Tamás szájátva hallgatta a játékunkat, már új pap volt a plébánián, folyton cserélgették

őket, azzal hosszasan beszélgettek, s akkor jelentkezett ministránsnak. Az öreg Kóthay semmibe sem szólt bele soha, de amikor Tamás megkérdezte tőle, milyen vallás szerint keresztelték meg, azt morogta: kérdezd meg az anyádat. A szépasszony katolikus volt, az öregember lutheránus. Ezzel megkezdődött apa és fia haláláig tartó háborúja.)

A Rozsos Sanyi a cukrászda elől integetett kézzel-lábbal, csak a rendőrségnél értük utol, futott előttünk, odafigyeljete, kiabálta messziről, és a vasboltig meg sem álltunk. Nagy tülekedés volt a kétszárnyú ajtó előtt, bejutni sem volt könnyebb, mint kitolakodni az erőszakosan tekergőző testek között. Egy teherautóra sorra földobálták a vaskályhákat, közben szerszámokkal, dobozokkal és tekercsekkel iszkolt a tömeg szanaszét, mindenki vitte, amit csak talált, amihez hozzáfért, gyönyörűséggel ölelkeztek össze szerzeményeikkel. Rendőrnek nyoma sem volt, pedig ide láthattak volna, ha látni akart volna még valaki. A Berberich nagymuter egy vastragacsot tolt ki a hátsó kapun, ahogy ezt fölfedezték a kívül rekedtek, megrohanták a váron esett újabb részt. A nagymuter a kolónia felé nyekergett az olajozatlan szerzeménnyel, szegény Náci és Botos Jóska minden igyekezete hiábavalónak bizonyult a helyes útra térítés kísérletében. A nagymuter őket is megköpködté, akkor inkább hazaszaladtunk segítséget hozni. A Berberich néni a Rozsos Sanyi anyját kérte, hogy menjen vele a kolóniába, ő még tudja, merre lakott a nagymuter gyerekkorában, mert már csak erre a srófra jár az esze, szörnyű betegség ez az agyér-elmeszesedés. A Rozsos néni legalább nem sírt egy fél napig, a nagymuterrel kemény közelharcot vívtak, azt hitte, elveszik tőle a talicskát. Mikor kimerült, felváltva tolták haza az asszonyok, közben azon imádkozott a Náci anyja, hogy a Náci bácsi haza ne tévedjen, mert most már biztosan kettéhasítja a feleségét a baltával. Már kiabálni is mertek az öregasszony-nyal, aki a tragacson kicsit összeszedte az erejét, a saját lábán ment be a lakásba, ott fölkapott egy söprűt, hadonászni kezdett, és folyékonyan beszélt percekén át. Már csak svábul tud karattyolni, mesélte később a Náci a pincében, aki segített levetkőztetni és lefektetni a nénit. Azt nem vette észre, hogy a nyakán ott ragadt a nagymuter egyik köpése.

A Botos Jóska egy fapisztolyt mutatott, akkor faragta, mikor mi a vasboltnál báméskodtunk. Két nagy gombomért nekem is csinálna ilyen, de apánk ünneplő télikabátjáról nem szedhettem le, a csapatból pedig pótolhatatlan volt minden darab.

A kicsiket nem visszük ki a bunkerhez, fújta a képembe a füstöt Botos Jóska, amivel a Rozsos Sanyi azonnal egyetértett. A Németh Pista egyelőre nem nyilvánított véleményt. Náci két tintatartó kupakot ígért, meg is vannak faggyúzva, mondta, csak ki kell hoznia a házból. De aztán kiderült, hogy a nagymuter eltűntette mind a kettőt. Akkor hazaszaladtam a gombokért. Már a nagy verésre is elszántam magam.

Botos Jóska két nap alatt mindenkinek faragott egy pisztolyt, csak a Német Pista nem kért belőle, ő éppen a gombfocikapuk megreformálásán törte a fejét. Botosnak bombacsapata lett, három kúpos gombot is összeszedett a pisztolyaival, még szerencse, hogy egyelőre mindent fölé rugott velük. Persze mindenki előbb

kapta meg a maga fegyverét, és az enyém volt a legócskább, de mikor megmondtam nekik, vissza akarta venni. Most legalább a Németh Pista megvédett, hagyjátok már ezt a gyerekességet, mordult ránk, és elindult a bunker felé. Átbaktattunk a Szutnin, ide jártunk ki focizni az első héten, mikor beköltöztünk az utcába. Mondták, hogy télen jól lehet szánkózni, van két ugrató is a domb oldalán, majd meglátom. A salakhegy mögött forrást is találtunk, lejjebb gémeskút, itatóvájú. A fogam megrepedt, olyan hideg volt a víz, elég lett belőle egyetlen korty. A bunkerhez út vezet, mondta Botos Jóska, de nem találta, pedig ő már járt itt egyszer. Biztosan tudta, hogy hol kell lennie, mégsem volt ott. Már le akartunk ülni egy galagonyabokor mögé cigizni, mikor belecsúsztam egy gödörbe. Ez a bunker, állapította meg a Németh Pista, és a Botos rögtön elismerte, hogy igaza van. Le kellett csúszni, de nem véletlenül, ahogyan én tettem. Hárman se fértünk el benne, sötét volt és bűdös, jó szemetes. Azért nem találtam meg mindjárt, mondta a Botos, mert mi nem a bunker miatt voltunk itt a faterral, hanem fációzozni.

Ez csak géppuskafészek, bújt ki a másik oldalon Németh Pista, és csupa pókháló volt a haja. De azért igazi. A németek lóhatték innen a Bécsi utat. Kicsit sok benne a föld, ki kéne tisztítani. Majd hozunk szerszámot.

A lórésen én fértem ki a legkönnyebben, de a szemem majd kiszúrta a kökénybokor, ami egészen a nyílás elé terpeszkedett. Föülünk a betontetőre, most kaptam először egy fél cigit a Rozsos dobozából, még mindig volt elég benne. A Nácit a pincében már felavatták, most egészet kapott, mint a nagyok. Közben a Rozsos mesélte, hogy Pesten benzines palackot dobálnak az ilyen srácok, mint mi vagyunk, az oroszok tankjai alá. Utána pedig agyonlövetik magukat.

Figyeltük a Bécsi út gyér forgalmát, ha autó gurult el a völgyben, szitává lőttük a fapisztolyainkkal. A sofőr mindig a Németh Pista dolga volt, a ruhája alatt ott viselte az apukája vaskeresztjét. Nekünk a Kossuth-címeres jelvény volt kötelező, a kis kúpos gombomért nagy nehezen adott egyet a Botos. Ezért volt olyan jó csapata.

Már sötétedett, mikor hazaértünk. Apánk a Hoffmann kocsmá előtt toporgott, tudtam, hogy mi fog történni, behunytam a szemem, úgy kaptam a fülem tövére a pofont. Nem járt se autó, se tank a közelben.

Már villanygyújtás nélkül készültünk minden lefekvésre. Jött értünk a Náci, az apukája üzente, jobban tennénk, ha mi is mennénk a pincébe, csak ránk várnak a torlasszal. Apánk nem akart menni. Inkább eloltotta tüzet, ne árulkodjon rólunk a kémény. Éjjel úgy fáztam, hogy bebújtam közéjük. Cigiztél, kérdezte suttogva anyánk. Csak a fiúk, hebegtem, magam alá fújva a leheletemet. Majd meggyuladt az arcom a megszágyenüléstől, szerencsére minden vereségemet elmorzsolta az éjszaka nagy, sötét malomköve.

(A Kóthayékkal kellett volna sülvé-főve együtt lenni, nem a többiekkel. Nekünk közös udvarunk volt, köhinenti nem tudtunk anélkül, hogy a másik lakásban meg ne hallották volna. Ha senki sem keresett az utcából, odaálltam az ablakhoz, és órákig képes voltam várni rájuk. Biztosan tudtam, hogy ők az igazi barátaim. Tamás komoly nagyfiú, hatodikos, Jóska pedig eggyel jár előttem. Szép nevük van, Kóthay Tamás és József, az apjuk Géza, és az is megborzongtatott, hogy az anyjukat szépasszonynak nevezte az egész utca. Apánk mindjárt az első

napon bemutatkozott Kóthay úrnak, az kérdezte, honnan jöttünk, apánk őszintén megmondta, hogy Pilis... de tulajdonképpen a másik oldalról. Kitelepítés, állapította meg a nagyon barna arcú, szőfukar öregember. Neki is ott volt mindene, nagy uradalom, néhány falu. Jobb nem beszélni róla. Apánk már este hallotta a Németh bácsitól, hogy téháipszilon az öreg Kóthay, de különben senki se tud róla semmit, senkivel sem barátkozik, kicsit gógös fajta, mintha nagy valakik lennének. De csak a túl fiatal felesége van, már bocsánat, ebben a cselédlakásban.

Apánk megtartotta a köszönőviszonyt, a szépasszony hamar bejáratos lett ugyan hozzánk, de apánktól tartott egy kicsit, amint hazajött, kotródott ő is az udvar végére. Gyorsan megtanulta, mikor jár haza, olyankor véletlenül sem fordult meg nálunk.

Az öregember csak akkor lett kicsit mozgékonyabb, mikor beelődtek a világba, de ez a nyüzsgés csak messzebbre vitte tőlem a fiúkat. Már nem is álltam az ablak elé, nappal úgysem jöttek haza. Hajnalban mentek, és késő éjjel érkeztek. Nagyon nagy csend vette körül minden neszezésüket, az én fülem, szemem, agyam nem szokott ilyen mély rejtelmekhez.)

Megbénult az utca, mikor megállt a katonai dzsip a kapunk előtt. Apánk ola-jozta a biciklijét, a Kálvária utcában hirtelen megállt egy dömper, mint aki nem tudja kikerülni az orosz terepjárót. Németh bácsi megtorpant a házunk sarkánál, megvárta, kinek szól a kocsiajtó csapódása, aztán fordult is vissza, hazafelé. A tiszt mellett álldogált egy kölyökképzű tolmács, a királyvárosi laktanyából jöttek, minden vonalat elszaggattak Győr felé, meg kell csinálni azonnal. Anyánkkal a lépcsőre tapadtunk, ellentmondani itt úgysem lehetett, csak remegett a térdünk, mint egy rossz mesekönyvben remegnek az inak. Apánk a biciklikormányra emelte a mászóvasakat, intettek neki, hogy a dzsipbe kell beszállnia. Elsétált mellettünk, felöltözött, vitte az összes szerszámát, úgy beszállt az oroszok közé, hogy ránk se nézett. Rohantam a dzsip után a sarokra, még láttam, hogy a Szutni előtti bukkanó mögött elsüllyed a rohanó terepjáró. Nemsokára sötétedni kezdett, anyánk hozott egy melegebb kabátot, csak álltam és néztem mozdulatlanul az utat. Anyánk ugyanígy állt följebb a kapunkban, ahonnan sehová sem láthatott, csak hozzám, a Hoffmann kocsmához.

Rossz felől vártam, megkerülték közben a fél világot, apánk mesélte, hogy autóvilágítás mellett élesztgette a telefonvonalakat, lassan összebogozta a világ-tájakat, nem sűrgették, nem is biztatták semmivel. A háború jutott folyton az eszé-be, meg a jugoszláv határ, ahol – nincs öt éve – rájuk lóttek ilyen éjszakai drótkö-tőzés közben. Most a pesti oldalról hallottam meg a dzsip erőszakos kerregését, pördültem, onnan szoktak érkezni a Kossuth-címeres tankok, már napok óta nem jött egy sem, ebből tudtuk, hogy vége a háborúnak. A dzsip elrohant Királyváros felé, apát a postánál tették ki, onnan botorkált ismerős léptekkel hazafelé, minde-nét a vállán cipelte, mégsem mondta, hogy elege van mindenből. A fejemre tette nagy tenyerét, éppen ott, ahol a legutóbb fültövön csapott. Másnap a Botos Jóska megkérdezte, hogy tényleg megöszült-e a haja. A Németh Pista elmosolyodott, ő tudta, hogy eddig is ősz volt a halántékán. Én csak biccentgettem mindenre.

Elkezdtek az utcabajnokságot, Németh Pista a Rozsos Sanyival kezdett, percek alatt megverte, közben elmesélte, hogy elásták a kitüntéseket a kertben, de ez titok. A Botos Jóskával csak akkor akart játszani, ha a saját csapatával áll ki. A Botos közölte, hogy éppen vissza akarja adni a gombjaimat, különben sem olyan nagy csapat ez, mindent kapu fölé emelnek. A fapisztolyt viszont nem fogadta vissza, nem kisgyerek ő már, hogy ilyesmikkel játsszon.

A Berberich Náci viszont lekészte a meccsét, megint a nagymutert keresték, de már második napja nem került elő, pedig az egész kolóniát tűvé tették érte.

A pince körül játszottunk, mikor a Náci azzal a hírrrel jött a kolóniából, hogy még mindig nem lesz tanítás. Botos Jóska elmagyarázta, hogy nem erről van szó. Eddig tényleg elmaradt a tanítás, de most szénzünet van, és az egészen más. De a szénzünet mégis elmaradt, a cé betűvel folytattuk az olvasásórákat, kaptunk egy macskarajzot, nagy cé betűs farka volt, cicafarok, oda kellett ragasztani a címer helyére. Legalább a lukat is eltüntettem vele a könyvemből. Mindenki tudott mondani a cével egy szót, csak én nem jelentkeztem, nekem semmi más nem jutott eszembe, csak a címer.

Délután csak ketten mehettünk a pincebejáróhoz, a nagyokat komoly tanulásra fogták otthon. Ültünk a ledöntött homokzsákok tetején, lövöldöztünk a fapisztolyainkkal a madarakra. Nagyon kevés cinkénk volt abban az évben.

A kert felső végén szögesdrót védte a termést a tolvajoktól. Három idegen férfi sétálgatott a felső úton, a Kálvária stációi felől érkeztek. A kerítéstől lekibáltak hozzánk, nem láttunk-e egy kockás kabátos embert. A Náci bácsi mindig ilyenben járt, nem is mertük megmondani. Átbújtak a drótok között, a Berberich nénihez is bekopogtak, sokáig magyaráztak neki. Akkor odahívtak az ajtóba, és megint el kellett mesélnem, hogy mit tudok a Rozsos Sanyi bácsiról. Mondtam, hogy neki nincs kockás kabátja. Nevettek. A buszt nem hitték el, mérgesen legyintettek, elsiettek a házunk felé. Berberich néni tovább siratta a nagymutert, mi visszaszaladtunk a pincéhez, valaki futott fölfelé a kertben, átpréselte magát a drótokon, csak álltunk kővé dermedve, már nem láttunk mást, mint a himbálózó szögesdrótokat, mikor Náci rémülten lekushadt az egyik zsákra. Bepisált. De én csak azt hallottam, hogy a hegyen, a drótok mögött, a földúton egy busz motorja berreg, és föllép rá a Rozsos bácsi, mégiscsak igaz, a füstje át is csap a hegy gerincén, zúg a motor, távolodik, este bemondja a rádió, hogy szerencsésen megérkeztem, ne aggódjatok értem, jól vagyok.

A Berberich bácsi veszekedése nyomta csak el a motorhangot, micsoda szégyent kell még megélnünk, ekkora kölyök, és bepisál. Náci bizonygatni kezdte, hogy valaki bujkált a pincében, attól ijedt meg ennyire, akkor bevallottam, hogy én is majdnem úgy jártam, mint a Náci, de olyan szőrös volt az az ember, hogy nem tudom, ki lehetett. És kockás kabátja volt, tette hozzá a Náci határozottan.

A pince, az úristenit, a pince, kapott a fejéhez a Berberich bácsi, fölkapta a zsákokat, fújtatva szórta belőlük a homokot, összesárgította az egész környéket. Teljesen kimerült, mire befejezte, a zsákokat közénk dobálta, vittük le a házhoz, ő csak később jött utánunk csámpázva, azt hittük, részeg, de csak a nagymutert hozta a karjaiban, olyan élettelenül lígett-lógott mindenfelé, mint egy rongyba. Szalajtottak, hogy telefonáljunk mentőért, a néni el volt gémberevedve, kihűl

az istenadta, ki tudja, mióta nem evett-ivott. De a Berberich bácsi már meg sem tudott vele állni, csak vitte lefelé a Kálvária utca szerpentinjén, mire a mentő elindult értük, már a kórházkapuban kísértük őket nagy csapatban. Ez a maguké, nyomta a nagymutert az elképedt mentősök kezébe, és dübörögve indult a Hoffmann felé, pedig már napok óta nem akartak senkinek szeszt adni, tiltották a rendőrök nagyon. A Berberich bácsi akkor énekelt a legszebben, ha nem ivott semmit. Most is szépen, szomorúan lihegett hazafelé, rajta kívül talán nem is hallotta más a nótát.

Reggel az új igazgató sorra hívatott bennünket. Velem kezdte, mit tudok a Rozsos bácsiról. Megint elmondtam a bécsi buszt, de ő sem hitte el, akkor az a busz visszafordult, mondta bosszúsan. Megmondtam neki, hogy a Nácit ne kérdezze, úgysem tud semmit, viszont képes lesz megint bevizelni. A szünetben a Németh Pista behúzott egy sarokba, és meg akart esketni, hogy nem beszélék a jelvényekről, de megmondtam neki, hogy már voltam az igazgatónál, és csak a Rozsosról kérdeztek. Ezért délután játszhattunk egy barátságos visszavágót, kölcsönadta a tartalék kúpos gombját, azzal két álomszép pipát akasztottam a kapujába.

Már csak a Németh bácsi járt hozzánk rádiózni esténként. Akkor hallottuk a Bozai Béla zavarelhárító üzenetét Londonból. Üdvözölte a vonalfelvigyázó urat, akit soha nem fog elfelejteni. Apánk nagyot csapott a levegőbe: ez a gyere kenyér megeszlek mit akar ott kint? Hát még arra se volt jó, hogy itt rontsa a levegőt!

Szerencse, hogy nem mondtak nevet, vizsgáltatta apánkat Németh bácsi. Aztán hallgatták a zenét, ilyen nóta soha nem volt, állapították meg, mikor befejeződött. Ez még nótát se tud küldeni.

(Ministrálni a rorátékra, hajnalban, soha senki se járt, csak mi ketten a Kóthay Tamással. A legcsikorgóbb fagyokban is mentünk, többnyire én keltem előbb, anyánk mindig pontosan rázott föl. Bekopogtam Tamásnak, kapkodva öltözött, szeretett aludni, de jött hűségeseen, zokszó nélkül évekig. Kettőnkön kívül a többiek mind megbízhatatlanok voltak. A többség egyszer-kétszer vette csak a fáradságot, elment hamar a kedvük. Franci bácsi, az atya nagyon elégedett volt velünk. Tamásnak nagybátyja, engem testvéreként szeret.)

Ha temetésre kell ministráns, nagy a sorban állás. A plébános úr igazságos ember, sorra vesz mindenkit. Aztán holnap a hajnali misére is elgyere, mondta, mikor valamelyiket kiválasztotta helyettünk. Ránk került a legritkábban a sor. Ti nem a pénzért csináljátok, mondta. Pedig az ünnepi ajándékhoz nagyon kellett volna még az a húszas, amit a Gróf Öcsi kapott helyettem. Reggel ágyban maradtam, anyánk sem erőltetett. Hat előtt három perccel bekopogott Kóthay Tamás: mi van, elaludtál? El, mondtam neki sietve, és hatra már a sekrestyében voltunk. A Gróf Öcsi persze sehol.)

Azt gondoltuk, mi fogunk ministrálni a Nácival a nagymuter temetésén, de az új káplán megkérdezte a nagyobbakat, mi a szokás. Németh Pista volt a szószóló, a temetés mindig a nagyfiúké, mondta. Először a Botos Jóskát akarta maga mellé ajánlani, de a Jóska már reggel megmondta az iskolában, hogy ő befejezte a templomba járást, különben pedig sose szerette. Így a Gróf Öcsire került a sor.

Sokan jöttek a temetőbe, a Náci alig fért a fakereszthez, amit neki kellett a sírhoz vinnie. Az egész osztállyal ott voltunk a tanítónő körül, de csak leghátul, hogy ne zavarjunk. A Botos nem jött el, csak a szülei, Berberich Náci hazafelé megsúgta, hogy már biztos, hogy kirúgja őket az apja, mint annak a rendje.

A tanítónő másnap összeírta, ki nem lehet kisdobos az év végén, de csak a Magas Géza nem volt alkalmas, neki a bátyja szállt fel a bécsi buszra. Hazafelé a Botos Jóska elmondta, hogy az úttörők között próbaidőre tették a Rozsost, de lehet, hogy a Németh és a Gróf Öcsi is úgy járnak.

A gyászmisén egyedül ministráltam, az új káplán úr elégedett volt velem. Másnap mégis megkaptam a húsz forintomat a Nehéz bácsi temetésén, megvehettem az ajándékot anyáéknak az ünnepre. Vártam, hogy próbaidőre tesznek, de semmi sem történt. Az udvaron a temetés után elástam a fapisztolyt, mert a Botos Jóska azt mondta, dutyiba kerül, akinél fegyvert találnak. Ő is beledobta a kútba a magáét, most ott úszkál a víz tetején, ha abba valaki belenéz!

(Bandit a Nehéz bácsi temetésén sem láttuk, de a menyasszonyát se. És csak a nyár végén jött meg a Csikó. A kapujuk mindig zárva volt, mintha látogatóktól félnének. Ha elszaladtunk az ablakuk alatt, jó nagyokat ordítottunk: Csikó! Sosem nézett utánunk senki.

Már tél volt, jöttünk haza Tamással a hajnali miséről, Csikó ült az ablak előtt, el volt húzva a függöny. Elnézett fölöttünk a Kálvária-domb felé, ecsettel mérgette az arányokat, össze is húzta a szemét, de mikor benéztünk, akkor ágyúkat festett. Füstös, port kavaró, gyönyörű ágyúk voltak. Tamás még füttyentett is hozzá. Mikor elkészült a kép, Csikó begyömöszölte a stokedli fiókjába. Az mind tele volt ilyen festményekkel.

Hiába álltunk előtte, csak a hegyre figyelt és az újabb képére. Ez nagyon tud, mondta Tamás, egyáltalán nem irigykedett, pedig itt mindenki őt tartotta csak művészpálántának. Nincs egy rendes ecsetje, állapítottuk meg, mert szinte szőr sem volt már a fémcsonk végén. Talán ezért lett egyre füstösebb-foltosabb az újabb ágyú.

Délelőtt vittünk neki néhány ecsetet. Nehéz néni zavarban volt, beengedett bennünket, de megnézte a kapuban, ki jár az utcán. Csikó gépiesen elfogadta az ajándékot, nyöszörögve esett neki az újabb képnek, tankot kezdett festeni, robogó, zöld, lendületes, erős és büszke tank volt. Mikor készen lett, csak nézett a semmibe. Kellene rá egy Kossuth-címer, okoskodtam egy kicsit, de nem reagált. Ezt nektek adja, mondta a Nehéz néni. Mire észbe kaptunk, zárta mögöttünk a kaput.)

Nagy, szürke, erős és büszke tank szikrázott a Bécsi út keramitkockáin a Templom tér elé. Farolva, kicsit oldalra fordulva fékezett, forgatni kezdte a lövegtornyát, pucoltunk, amerre láttunk. Nem volt rajta Kossuth-címer, a nagyobbak se tudták elolvasni, olyat festettek rá. Egyedül volt, mégis elnémult tőle az egész utca.

Bagi Zsolt

A város és képe

Babos Pálma porcelánszobrai

A város egyik lehetséges képe a várostérkép. Ha a „Budapest” szót hallok, ma is sokszor a metróaluljáróban lévő nagy térképek jutnak eszembe. „Párizs”-ról azonban nem a metróban lévő térképek, hanem a metrótérképek jutnak először eszembe. Másrészt „Róma” vagy „Firenze” egyáltalán nem ilyen képként jelenik meg számomra, hanem megélt térként, amelyben az idő a város arcára van írva. A Trastevere sikátoraiként, vagy az élő reneszánsz városaként. Nem arról van szó, hogy az egyik absztrakt, a másik konkrét kép lenne. Semmi sem konkrétabb Párizsban, mint a metrótérkép. Nem is attól függ, hogy személyes élmények fűznek-e hozzá vagy sem, Budapesten, de még Párizsban is jóval több személyes élmény ért, mint Rómában. Az bizonyos, hogy a képnek más a jellege, az egyik esetben a nézőpont kívül, a másik esetben belül van rajta, de ennek oka sokkal inkább az, hogy más-más arcot mutat egy-egy város szívesebben. Párizs Haussmann óta felülnézetben szeretni mutatni magát, távolról. Ha a Louvre–Tuileries–Place de la Concorde–Champs-Élysées–Étoile–Défense tengelyen az ember végigtekint, pillantása szükségszerűen geometriává válik, érzékelésével képtelen befogni a hatalmas teret, nem az érzékelés belső nézőpontja számára készült, hanem egy gondolat-kép külső nézőpontja számára. Budapest sokban utánozza ezt. Firenzének azonban belső perspektívája van, a szakrális főteret, a Santa Maria del Fiore által uralt Piazza del Duomót a Piazza della Signoriával, a polgári főtérrrel egy séta köti össze, nem pedig sugárút.

Babos Pálma városai egyesítik a város képének e két értelmét. Egyrésztől térképek, leképezései azoknak a relációknak, amelyek a várost várossá szervezik, másrésztől a toronyok élnek.

Térképek, legalábbis relatív térképek: útvonalak, házak, azonos relatív magasságok, toronyházak ablakainak rendje, szobák szabályos térfogata. Közel egyforma relációk (fehér porcelán-darabok) szövevényes hálózata, ahol a hasonló, sőt az identikus hozza létre a szabálytalant, a „mást”. Itt a relációk hozzák létre a formát, nem a forma a relációkat. Nem a „lényege” a toronyforma ezeknek a szobroknak, hanem az eredménye. Ha térkép, akkor egy nem létező dolognak a térképe, olyasminek, amit maga a térkép hoz létre. De mint kép nem a várost jeleníti meg elsősorban, hanem a relációt.

Az azonos vagy hasonló fehér négyszögek hálózata a hierarchia nélküli rendszer képe. A hálózatot az különbözteti meg a hierarchikus rendszerektől, hogy nincs benne előre adott minta. Egy hagyományos, a modernizmust megelőző épület mindig mintát követ. Alberti Palazzo Rucellai-ja a reneszánsz paloták mintája, de maga is mintákat követ: kulturálisakat, mint Vitruvius oszloprendjei, matematikaiakat, mint a kör és a négyzet, amelyek a *De re aedificatoria* szerint a tökéletes formák. Itt azonban a minta néhány strukturális döntés révén alakul ki, amelyek maguk is tisztán megjelenítettek.

Van egy alaplap, ami kétségkívül dönt a legalapvetőbb rendszerjellemzőről: a „lent” meglétéről. Egy szobor esetében természetesen ez szinte szükségszerű adottság, de csak szinte az. Léteznek olyan szobrok, amelyek esetében nem lényegi, nem strukturális elem a „fent” és a „lent”. Kétségkívül igaz, hogy ez a festmény esetében sokkal kevésbé kényszerítő. Kassák néhány képarchitektúráján van fenn és lenn, a legtöbb esetben azonban nincs: az architektúra nem feltétlenül igényli a lent meglétét. A „lent” azonban itt más funkcióval is bír, más jelentése is van: alap. Éppen azért válhatnak ezek a hálózatok egy város képévé, mert *épületek*, van alapjuk, amire egy architektúra épül. A második döntés az anyag. Ezek az épületek az alátámasztás elvén épülnek fel. A hálózat itt alátámasztott rendszer. A modern építészet alapeleme nem az alátámasztás, hanem a húzóerőre épülő vasbeton konzol. A porcelán nem a konzolos építés anyaga, ezek az épületek csak formájuk összességében hasonlítanak némelyest egy modernista toronyházra, de nem annak képei. Az alátámasztott hálózat városának képei, amely se nem hagyományos (hierarchikus), se nem modern (konzolos). Az alátámasztás rendszerét érinti a következő döntés. Ez legelőször is az alaprajz megalkotását jelenti, mert ez dönt a rendszer egészéről. „Ha 10 négyzet képezte az alapot, akkor 10 négyzet is zárta a függőleges oszlopot.” Másrészt az elemek függőleges, illetve vízszintes helyzetétől, amelytől az emeletek relatív magassága függ. Vannak tornyok, amelyek megpróbálják tartani az alap kijelölt síkot és rendszert, vannak olyanok is, amelyek felbomlóban vannak, az alaptól távolodóban az emeletek egyre kevésbé tükrözik az alap síkját és struktúráját. A torony rendszere ugyanis soha nem előre eldöntött: azért meg kell küzdeni.

Ahogy mondtam, másrésztől a város képe él. A porcelán kiegészése során közvetlenül azelőtt, hogy keményre szilárdulna, meglágyul. A tornyok megroggyannak: idősekké válnak, abban az értelemben is, hogy magukon hordják kiegészésük történetét, és abban az értelemben is, hogy valami olyannak a képeivé válnak, ami maga is az időben van. A rendszer felépítésekor Babos Pálma számol ezzel a pillanattal, az esemény bekövetkeztének pillanatával. Egyszerre előre látott és előre láthatatlan pillanat ez: előre látható, hogy be fog következni, de az nem, hogy miképp. A kiegyensúlyozatlan, „hibásan” kiegyensúlyozott rendszer a kiegészés pillanatában összeomlik, és összeomlás közben merevedik az örökkévalóságba. Éppen mivel a rendszer alátámasztott rendszer, viselheti magán az idő nyomait, a vasbeton nem roggyan meg, vagy összeomlik, vagy elporlad; Babos Pálma tornyai megroggyanva merevednek porcelánkeménységbe. A kiegészés deformálja a porcelánlapokat, azok meghajlanak. Ez a város

életesemények nyomait viseli. Ami a porcelánművesség gyakorlatában a hiba elhárításának, a kiegészítés alatti deformáció elhárításának az eszköze, az itt az esemény előállításának eszközévé válik. Maga a hiba deformálódik: válik lényegi mondanivalóvá, eseménnyé.

Az életesemény képe mindegyik tornyon egyértelmű: a relációk elhajlanak, összetorlódnak, elcsúsznak. Hiszen az életesemény – minthogy esemény – nem rendelkezik formával. Az életnek csak előtte és utána van formája, közben nincs. Egy esemény, amikor éppen történőben van, akkor megragadhatatlan. Például ha egy élet éppen összeomlik, mert valami tragédia történik. Kétségbeesetten próbálom az úton tartani az autót, de az életem többé nincsen a kezemben. Az utolsó szalmaszál, amibe kapaszkodom, az a pillanat, amely megelőzte az eseményt, mintha még meg tudnám tartani a dolgokat a rendjükben. Semmit nem tudok arról, mi lesz ezután, azt viszont tudom, hogy nem az lesz, mint eddig. Az esemény kétirányú, egyszerre két értelme van – mondja Deleuze. Egyrészt valami létrejön, és arra nézve megalapozó. Másrészt valami elmúlik, és arra nézve romboló. Ezért az esemény paradox, nem leírható, mert e két egymásnak ellentmondó értelem egyszerre van meg benne, nem egymás után. Meg lehet-e örökíteni magát az életeseményt? Babos Pálma úgy látszik, talál rá módot: a relációk ebben a csomópontban nem relációvá válnak. Pusztá anyaggá, porcelántömeggé, amelynek nincsen struktúrája. A falak összedőlnek, a porcelánlapok egymásra rétegződnek, a csomópontok megszűnnek, a lapok többé nem kötnek össze semmit, hanem csupán egymáson fekszenek. Az esemény ebben az értelemben deformáció: a formától való megfosztottság. Egyszerre jól meghatározott, és mégis a véletlenül alapul.

Azt mondom, „életesemény”, mert ez az esemény mégis folytonosságba van ágyazva. Babos Pálma számára az esemény nem diszkontinuitás, nem a magában való, a tiszta esemény képét akarja megalkotni, mint azt a XX. századi filozófia számos képviselője. A tiszta esemény a mérték nélküli és az önellentmondó betörése a jól formáltba. Itt egy deformációról van szó, egy folytonosságként felfogott szakadásról, nem pedig a formátlanról. De nem is „sorsesemény” ez, abban az értelemben, ahogy a fenomenológiai hermeneutika beszél róla: valami, ami az élettörténetet formálja át. Nincs élettörténet. Nincs narratív egész, forma van, amely a saját esetleges törvényeinek engedelmessé jött létre, egy mintát, az alapelrendezést követve, de a véletlennek engedelmessé.

Az *Összeomlás*-sorozat felvet egy másik kérdést is. Egy toronyház nem úgy omlik össze, mint Babos Pálma tornyai. Ezt mindenki tudja, aki 9.11 idejében él. A retinánkba égett a magába omló torony és a porfelhő látványa. Azóta minden katasztrófafilm erre a várostraumára építi az összeomlás látványát. Babos Pálma nem. Az „összeomlás” itt sokkal inkább valami élőnek a földre hanyatlása. Milyen városképről van itt szó? Egyáltalán milyen város képeről?

Biztosan nem európai városok. Az európai város mindig egy másik városon jön létre, vagy egyes esetekben – például Róma – egy másik város mellett, vagy annak réseiben. Babos Pálma tornyai a semmiben emelkednek. De nem is amerikai város: Manhattanben a lakatlan földön kijelölt tökéletesen szabályos alaprajz egyenlőséget jelent, a „we the people...” alapszituációját. Ezt az alaprajzot azonban Lower Manhattan toronyházai teljesen átírják: magasságuk a tőke

Összeomlás; részlet; 2013; kézzel formált mizas porcelán, 1380 °C

Pár, 2013; 38×51×48 cm; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Város; 2013; 50×30×58 cm; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Felhők a város felett; 2014; 100×10×60 cm; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Magány; 2013; festett, mázas porcelán, 1380 °C

Érintés; 2019; 34×38×64 cm; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Pár; 2013; 30×18×51 cm; kézzel formált mázás porcelán, 1380 °C

Összeomlás; 2019; 19×20×43 cm; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Szembénézők; 2019; 50×30×43 cm; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Szenvedélyes pár; 2012; 56×26×40 cm; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Összeomlás; részlet; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Összeomlás; 2013; 27×29×4 cm; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Összeomlás; részlet; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Nagyvárosi mimikri; 2016; 40×40×60 cm; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Nagyvárosi mimikri; 2014; 24×29×34 cm; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Felhők; részlet; 2014; kézzel formált mázás porcelán, 1380 °C

Elmülés; részlet; 2012; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

Szingli a városból; 2012; 21×18×62 cm; kézzel formált mázas porcelán, 1380 °C

koncentrációját képezi le. Az egyenlőség lehetőséget biztosít a tőke tornyainak magasba szökésére. Itt az egyenlőség – a fehér porcelánlapok – nem a szabad verseny lehetőségét teremti meg. Az alaprajz egyenlősége egy esetleges módon megmarad mindvégig a konstrukcióban.

Azt mondanám, ideális város, ha ez a jelző nem a reneszánsztól a kora újkorig tartó városutópiák, a jól megtervezett városok megnevezésére volna fenntartva. Ideális városok tornyai ezek, de nem a megtervezettség, a kigondoltság értelmében, hanem abban az értelemben, hogy elgondolt élő város kísérleti példányai. Egy sehol nem létező városé, amely azonban tetszőleges város képe lehet. Minden városra tudunk Babos Pálma tornyain keresztül nézni: minden városban megláthatjuk a megroggyant idő, vagy a szenvedélyek által összekötött épületek képét.

A városlakó nem különbözik természetében a várostól. Attól városlakó, hogy ő maga is relációk képe. A tornyok ugyanúgy párokba rendeződnek, szenvedélyek vagy legalábbis esetleges testi események mozgatják őket, ugyanúgy van „fejük” vagy záróelemük, van talpuk, alapjuk is, amin állnak. A városlakók kicsiny városok. A város Babos Pálma értelmezésében nem egy hely, ahol lakunk, nem üres épületek sora, amelyeket a városlakók benépesítenének. Talán inkább fordítva van: a város „népesíti be” lakóit, ő hálózza be a relációk sokaságával, átadja neki struktúráját, az identikusból kialakuló másik és az időbeli esemény, mint a relációk elcsúszása struktúráját.

A városlakók részben maguk is tornyok, házak. Ezeket gyakorlatilag csak szenvedélyeik különböztetik meg a többi toronytól. Az élő városban a szenvedélyek újfajta relációként jelentkeznek. Nem a fehér porcelánlapok hálózataként, hanem hálózat és hálózat kapcsolataként. A tornyok hálózatát kezdetben csak az alapelemeik határozzák meg: De a szenvedélyekkel más kapcsolatok épülnek ki: hálózatok közötti vonzások és taszítások. Néha a tornyok megőrzik identitásukat, néha pedig összekapcsolódnak más hálózatokkal, párt alkotnak, elkülöníthetetlen lesz rendszerbe szerveződésük.

A szenvedély ezért nem az egyes relációkat (porcelánlapokat), hanem a teljes rendszert illeti, a formát. Mondhatjuk-e, hogy először itt jelenik meg a torony formája identikusként, egészként? Hogy a másik, a szenvedély másikja alakítja ki először a lezárt identitást? Ez nem tűnik igazolhatónak. Először is, vannak olyan ikertornyok („párok”), ahol eldönthetetlen, hol kezdődik az egyik rendszer és hol fejeződik be a másik. Aztán vannak olyan tornyok, amelyek a szenvedély hatása alatt elvesztenek relációkat: éppen nem lezárulnak, hanem bomlásuk véglegessé válik, és végül azok a tornyok, amelyek a legszenvedélyesebbnek tűnnek egyben a legkevésbé jól formáltak is: bennük lép fel a legnagyobb deformáció. A szenvedély nem zárja le, hanem megsokszorozza a relációk rendszerét. Az élet nem a rendszerrel szemben áll, hanem az élet nem más, mint a rendszer kiteljesítése.

A „párok” ebből a szempontból a rendszer kiterjesztésének nukleuszai. A legkisebb kiterjesztés a párba rendeződés. Husserl volt az, aki azt gondolta, az interszjektív világ a párképződésen alapul. Itt azonban nem pontosan husserliánus rendszerről van szó, sőt talán éppen az ellentétéről. A párok nem az alapjai a szenvedélyes tornyoknak, hanem az elemzéseik során létrejövő képük.

A legminimálisabb szenvedély képei, a tornyok összetett szenvedélyei helyett az egyszerű szenvedélyeké. Nem azért, mert az egyszerűn alapulna az összetett, valójában az egyszerű maga is összetett itt: kis torony. Hanem az összetett szenvedélyek leképeződnek a lakók egyszerű, legegyszerűbb szenvedélyében: a párképződésben. Ha a hagyományos filozófiai szókinccsel akarom leírni ezt a jelenséget, azt kell mondanom: Babos Pálma tornyai nem *monadologikusak*. Számára az összetett vagy a sokaság nem tételezi fel az egységet, éppen ellenkezőleg: minden, ami egyszerű, csak levezetett lehet. Ellentmond Leibniz állításának, miszerint „kell, hogy legyen egyszerű, mert van összetett”. Az egyszerű mindig csupán eredmény, nem áll meg magában.

Éppen ezért a végső levezetett elem a szingli. A szingli a szinte absztrakt, de még mindig rendszerként felépülő városlakó. Egy rendszer végső eleme nem annak anyaga, nem a fehér porcelánlap, hanem az a legutolsó rendszerszelet, amelyre még egyszerűsíthető, visszabontható. Ami még rendszer, még nem absztrakt (a rendszertől elvonatkoztatott) építőkocka vagy téglá, hanem valami, ami mutatja a hálózat jellemzőit, noha annak csak a minimumát. A szingli azonban még csak nem is a torony egyik darabja, hanem a hálózat kiterjesztésének tagadása, a nem kiterjesztés. Szingli az, aki nem pár. A szingli nem a hálózat minimuma, hanem a hálózatosodás minimuma. A „még nem hálózat”, ami azonban magában hordja a lehetőséget vagy a vágyat arra, hogy hálózattá váljék.

Babos Pálma legutóbbi munkái újfajta képek. Saját városának leképezései síkban. Táblaképek az élő városról, az önmagát hálózatosító városról. Ezek metaszetek vagy pillanatképek, nem pedig az élet képei. Nem az esemény, hanem az állapotok képei, nem a szenvedély, hanem a forma képei. A tornyok a kép egy specifikus értelmét hordozzák, az életesemény képei. A táblaképek erre nem alkalmasak, az életesemény megjelenítéséhez toronyra van szükségünk. A táblakép vagy csak forma (egy síkbeli rendszer), vagy csak puszta anyag (egymásra vetett porcelánlapok sokasága) lehet, nem lehet esemény, nem lehet szenvedély. Mint képek kétségkívül új értelmet hordoznak, nem egyszerű leképezései a tornyoknak, de egyben bemutatnak valami mást is: a torony sajátos lényegét, az életesemény ábrázolását.

Jódal Rózsa

Szavak és eszmék szellemes tűzijátéka

Balázs Attila *Magyarfauszt* című regényéről

Balázs Attila könyvének címét feltehetően Slobodan Šnajder horvát drámaíró legismertebb drámája, a *Hrvatski Faust* ihlette, amelynek – legalább címében – ezúttal megírta a magyar változatát. Tréfára mindig kihegyezett habitusával/tollával könnyen megtehetette, hisz a magyar hírességek között bizony akadt olyan – szinte felkínálkozó alany –, aki nagyon is alkalmasnak bizonyult ilyesfajta megformálásra.

A *Magyarfauszt* című regény – én már csak így nevezem, mert minden érdekes formai bravúrja ellenére mégiscsak az – igazi huszárvágás. Hogy a formánál kezdjük: a szöveg első változata egy regényes drámai szöveg volt, a második változat viszont hangjáték lett, amely az *Ex Symposion*ban meg is jelent. Erre figyelt fel a szintén vajdasági származású, azóta sajnos túl korán és váratlanul elhunyt Tóth Loon, s 2016-ban Veszprémban, a Petőfi Színház Latinovits–Bujtor Játékszínében színpadi változatát – a szerző hathatós közreműködésével – *VoltEmber* címmel meg is rendezte, méghozzá kísérletező, vetítésekkel spekkelt multimédiális változatban. A címváltoztatásra azért volt szükség, mert a világ akkor ünnepelte Tesla születésének 160. évfordulóját, s ennek jegyében a három kulcsszereplő közül ezúttal Nikola Teslát tették meg főszereplővé. A négyrészes hangjátékból egy 73 perces, tudományról és vallásról vitatkozó társalgási, filozófiai krimi lett. Ezek az „előjátékok” több szempontból is érdekesek és fontosak. Balázs Attila maga is több műfajú író, aki nemcsak regényt, novellát és olykor-olykor verset is ír, hanem mert ismert és többszörösen díjazott hangjátékszerző, sőt drámaíró és filmforgatókönyv-író is. Másrészt – s ez számunkra ezúttal a jelentősebb – ezeket a már párbeszédbe rendezett részeket nagy sikerrel helyezi el, s fejleszti tovább és teljesíti ki új regénye megfelelő fejezeteiben, ezzel új dimenzióval és színekkel gazdagítva az eddig leginkább különös történetészövésű, egyéni hangú leírásaival brillírozó alkotásait. Általuk válik ez a mű Balázs Attila „legbeszédesebb”, mély tartalma/mondanivalója, sokrészű utalásrendszere ellenére a párbeszédnek könnyed, vidám pezsgésű rípostjaival bravúrosan élő regényévé.

A *Magyarfauszt* három jelentős tudósnak állít emléket: a XV. században élt Johann Georg Faustnak, a német reneszánsz hírhedt asztrológusának, okkultistájának és alkimistájának. A XVIII. században élt dr. Hatvani Istvánnak, kora legnagyobb magyar tudósának, a „magyar Nikola Teslának”, aki teológiai és orvosi oklevelet szerezve, előbb Leidenben volt egyetemi tanár, majd, Debrecenben telepedve le, 1749-től negyven éven át mértant, bölcsészettant, és – Magyarországon először – vegytant tanított a debreceni református kollégiumban. Valamint a XX. századi, immár világhírű szerb Nikola Teslának, a váltóáram atyjának, a rádiózás úttörőjének, akiben már „felsejlett az okostelefon lehetősége is”, s akiről rendező-rajongója, Tóth Loon egy interjúban azt nyilatkozta, hogy: „Szerintem a legnagyobb valaha élt tudós, Einstein és Stephen Hawking elbújhat mellette. Mindaz a technikai

találmány, amit ma az emberiség használ, tőle ered. Azt mondta, ingyen energiát fog adni a világnak. Ez valószínűleg nem tetszett az akkori energetikai lobbinak, ezért tönkretette Nikola Teslát, aki nagy szegénységben, egyedül halt meg egy ócska szállodai szobában.” Az író mindhármas életének és munkásságának minden lényeges adatát lelkiismeretesen kiemelve, keretbe foglalva teszi közzé regényében. Ami a regényben összeköti őket, az az, hogy mindhárman nem csak sikeres és jelentős tudósok voltak, hanem hogy – a néphit szerint – az örök élet és a biztos siker reményében – eladták lelküket az ördögnek. Ezt az alapmotívumot Balázs Attila „ördögi” humorarzenáljával és könnyed, csapongó, vibrálóan élénk, egyedi stílusával teszi festőien „sátánivá” és játékosá. Regényét művészien festik alá és gazdagítják „Belzebubosan” *Penováč Endre* topolyai, immár világhírnévre szert tett festőművészi „ennivaló” éjfekete pulikutya- és macskaillusztrációi. Egy kócos-göndör fekete szőrgombóc a fedőlapon is ott villogtatja nem sok jót ígérő, fenyegető titokzatossággal elő-elővillanó szeme fehérjét.

A huszonkilenc (29) fejezetre osztott, szerzői eligazító előszóval és epilógussal ellátott regény egy vidéki kis kórházban játszódik, ahol dr. Hatvani és dr. Faust immár „második életükben” praktizálnak, s minden szabadidejükben végeláthatatlan szellemes eszmecsereket, olykor fel-felparázsló vitákat folytatnak életről, halálról, vallásról, tudományról, filozófiáról, irodalomról-művészetről, a titokzatos Időről, és még sok egyébéről. Váratlanul, mintegy az égből pottyan közéjük a szintén „másodszorra megszülető” láncdohányos, beteges kinézetű Nikola Tesla, hogy most már hármásban vitassák meg a világ és az élet kulcskérdéseit. Magasröptű beszélgetéseikben persze fel-felderengenek a múlt személyes vonatkozású, de többnyire inkább sorsdöntő eseményei, a jövő kilátásai, s cseppet sem kecsegtető helyzetrajzával megrajzolódik körülöttük a korrupciós, háborúra szagló, erőszakorientált jelen is. S mindez az író – eddigi írásaiból már jól ismert, de most „új festékanyagokra/keverékekre” lelt – varázslatos könnyedségű/ lebegésű, sziporkázóan színes humor-fénypásmáival megvilágítva, átitatva. Mélyéről a cinkosan szarvacskáit nyújtogató szatíra ízei/zamatai is megboronthatóak.

A huszonkilenc fejezet számtalan izgalmas, színes, olykor humoros, máskor tragikus, vagy éppen gyomorforgató hangvételű „tablóképet”, vagy éppen fejezeteken át kalandos, titokzatos krimiként tovahömpölygő történetet is rejteget. Ilyen a magyar Szent Korona századokon át tartó kínos/kalandos mentése, rejtegetése, hol ki-, hol újraelásása. Esetleges „női korona” voltának meglebegtetése. II. Szilveszter pápa bűnös-kalandos életútjának kavargása. A vízaknai csata után a sóbányába hajigált holtak utólagos kiásása és a só által mumifikálódtak hátborzongató látványa. Megdöbentő életes leírását találjuk a boncolás során felfedezett úgynevezett „sószemnek” és az orrlyukakból és a fülkagylókból kiálló sókristályoknak, nem beszélve a szintén a sóbányából előkerült Kolla Máttyás „nagytermészetű” koldusbíró utóéletéről, akinek múmiáját egész Amerikáig elhurcolták, és transzilván vámpírként mutogatták a vándormutatványosok. Olvashatunk a táltos ujjal és farkasfoggal született Köcsön Péter szamosháti ördögös tudású kocsis hajmeresztő népi horrorrelekezetéről, akinek istállójában az ördög ganézott, szekerstől a levegőbe tudott emelkedni, gémeskútja pedig maga húzta fel a vizet. Tesla erre megjegyzi, hogy ez az örökmozgó egyik típusa lehetett. Hatvani néhány valóban meglepő gyógyítási sikere ellenére halála után rengeteg legenda kelt szárnyra nem evilági képességeiről. Balázs Attila, többek között, egy tömeges orgiává fajuló vacsorameghívását örökíti meg, amikor is a doktor hat macskája emberré átváltozva az egész falut vendégeli meg ördögi módon. Megdöbentő hatása az öngyulladás számos példával illusztrált, megmagyarázhatatlan indíttatású pusztításának megjelenítése, majd a szibériai *tunguszkai esemény*, amikor is harminc kilométeres körzetben hamuvá égtek vagy megsültek a legelésző állatok, s az írói fantázia nyomán egy vaddisznó gyomrában kipattogzott az előtte lenyelt maréknyi

kukorica... Stb., stb. A hatalmasra méretezett szöveg olykor-olykor azért egy kis üresjáratot produkálva „leül”, az elfáradt vitázók fogfájásra panaszkodnak, vicceket mesélnek egymásnak, hogy aztán pillanatokon belül szikrázó, összekacsintó pajkossággal tovább lebegjen, tovább játszadozzon az olvasóval a lebilincselő „mese”.

A *Magyarfauszt* számos erkölcsi, tudományos, történelmi, művészeti, vallási, filozófiai, népi-nemzeti, politikai kérdés megvitatását adja hősei szájába. Az író hatalmas felkészültséggel rendelkezik, a regény valós adatokkal, pontos évszámokkal, a felfedezéseknek, (olykor titkos/eltitkolt) történéseknek a nagyközönség számára ismeretlen háttér-megvilágításával is szolgál. Varázsos hatása mégsem (csak) és főleg nem ebben van, hanem az óriási – persze önmagában is érdekes és vonzó, jó érzékkel összeválogatott – ismeretanyag *tálalásában*. Az egész könyv egy sajátos, összetéveszthetetlen gondolkodású és stílusú, eredetien „gubancos” egyedi stílust alakító/formázó író utánozhatatlan remekműve, amelyben minden komoly gondolat mellett, mögött, alatt, fölött ott ólalkodik a kajánul mindent megkérdőjelező, olykor a feje tetejére állító, sajátos, meghökkentő megvilágításba helyező, gunyoros/szarkasztikus, nyelvöltögető kérdőjel, nyakon öntve egy habzóan túlsorduló kriglinyi erotikával. Balázs Attilát Radics Viktória a legjobb tollú, eredeti szemléletű irodalmi értékeket felmutató írók közé sorolja, Fekete J. József mesemondó sziklának nevezi. Én – talán – Csodagyereknek, aki nem tud és nem is akar felnőni, a mindenkori elvárásoknak megfelelni. Műveiben – Köcsön Péter módjára –, ha a helyzet megkívánja, akár a saját fején bucskázik át.

(*Forum*, 2019)

Varga Réka

„Mélyen szívni magamba az éjszakai semmit”

(Szeifert Natália: *Mi van veletek, semmi?*)

Szeifert Natália második nagyobb volumenű munkája, a *Mi van veletek, semmi?*, hiánypótló generációs regény arról a nemzedékről, melyet már nem lehet egy fejlődéstörténet narratívájában megírni, hiszen valódi tragikuma sincs, pontosabban tragédiája annak hiányában ragadható meg.

A cselekmény egy populáris közhellyel indul: Grafit és Pók, két harmincas éveik elején járó férfi káromkodásokkal kísért egymásba ütközésével az utcán. Grafit, a hirtelen szakítások megszokottan teátrális jelenetének szereplőjeként, az ablakból az utcára dobált személyes holmija megmentett részét a hóna alatt szorongatja, Pók friss verekedés véres nyomait viseli az arcán. Az előbbit az első találkozás alkalmával a másik tekintete ragadja meg, felidéz benne egy gyermekkori emléket, egy rossz sorsú kutya szemét. Az állattal történő egyszeri találkozás alkalmával mindkettejükön végigfutott a félelem, ez teremtette meg az összetartozás érzetét: *„Két félelem ha találkozik, abban riadalom van és remény.”* Ebből a közös reményből születő sorsközösség az, amely egymáshoz láncolja a két férfit is. Hamarosan előkerül egy üveg vodka, másnapra pedig Grafit Pók újdonsült lakótársaként ébred. A klisés kezdet egy sematizált világ eszköztárát használja, alapvetően meghatározva annak a kettős közegnek az egyik oldalát, amelyben ez a két identitásvesztett figura mozog, mert *„Minden városnak két felülete van”* – ez a könyv nyitómondata. A kettősség a teljes regényt átszövi, ez úgy a tér ábrázolásában, mint a karakterek háttértörténetében tetten érhető. Pók a város sötét felületén drogdíler-informatikus, felsőbb utasításra mások után kémkedik. Grafit eleinte egy boldogtalan rajztanár, aki egyúttal az alkotásra képtelen művész életét éli, később megélhetési problémái következtében ő is Pók mellé szegődik. Az egzisztenciális válságból adódó paradoxon mindkét esetben megjelenik. Grafit nem talál köztes pozíciót a laza pedagógus figurája – aki csak egy rajztanár, a rajzórát pedig sehol nem veszik komolyan – és az énkereső művész között. Néha fest, legtöbbször fotókat készít, az őt körülvevő várost pedig egy idő után képtelen leválasztani a fényképezőgép objektívjéről. A regény a vizualitás érzékelését végig ebben a markáns kettősségben ábrázolja, ezzel meghatározva a kívülállóság léthelyzetét. Mindez gyakran visszatér, sokszor más művészeti ágak viszonylatában.

„– Lassan úgy érzem, nem látok jól az objektív nélkül. (...) Állandóan ott van közted és a világ között. Minden csak egy képkivágat, minden, az egész város, bakker, az egész

világ egy fényképtéma, és én, hogy is mondjam, én nem vagyok fotográfus. Engem egy idő után zavar, hogy semmi nem ér közvetlenül hozzám."

Az objektíven keresztül szemlélt külvilág sehogyan nem tud énaazonossá, jelenidejűvé válni. Pók, hasonlóképpen, a kamera túlsó oldaláról szemléli a világot, embereket, helyszíneket figyel, szintén kívül marad az események terén és idején, a város másik felületéről tudósít, melyet jól ismer, mégsem tud a magáénak. A ráosztott feladat: utcák, helyszínek, emberek megfigyelése precíziós technikai eszközökön keresztül rögzítve, ebből a perspektívából pedig túéles pontossággal rajzolja meg Budapest másik oldalát. A 2010-es évek elején járunk, abban az időszakban, amikor az internet markánsan részévé vált a hétköznapi emberek életének: Facebook-profil, mobilszám, e-mail fiók, ezek válnak az identitás jelölőivé. Pók a város kamerái mellett ezeken a felületeken figyel a rejtélyes Főnök által kijelölt személyeket, többnyire maga sem tudja, hogy miért pont őket, csak teszi a dolgát. Észrevétlenül szemléli a város titkos oldalát, végletesen kívül maradva a másikon. Egy meghatározó rémálmában a szoba plafonjáról figyelni önmagát a barátnője mellett, a kívülről szemlélő én nem találja meg az azonosságot az ágyban fekvő önmagával, még saját személyének is külső megfigyelője tud csak lenni.

Grafit és Pók valahol a végtelen jelenbe zárva léteznek. Pók lakása olyan tér, amely Grafitban azt a benyomást kelti, hogy *„aki itt lakik, csak nemrég költözött be, és azt, hogy időtlen idők óta itt lakik"*. Ez a rögzült átmenetiség, az elkezdett és soha be nem fejezett hely az egyedüli, ami otthonossá válik. A jövő kilátástalan, a múlt pedig a soha nem vágyott szembesülést jelenti, amely csupán kísértetként, szükséges rosszként van jelen. A múlt közege a család, ahová nem szívesen járnak vissza. Az állandó halogatás, a mardosó lelkiismeret-furdalás és a szembesüléstől való folytonos félelem jellemzi ezeket a kötelékeket.

Szeifert Natália remekül rétegezi a nézőpontváltásokat, úgy helyezi át az olvasót egyik tudatfolyamból a másikba, hogy végig könnyed és koherens marad. *A Mi van veletek, semmi?* nem próbál posztmodern regény lenni, de játszik az ilyen típusú szöveghagyománnyal. Az emlékezés mechanizmusa működteti az elbeszélést, amely nem pusztán a jelent körvonalazza, hanem az elmúlt harminc évet, majd a szülőkhöz is visszalépve a rendszerváltás előtti időszakot, így tulajdonképpen megszólítja a tematizált generáció mindenkori előzményét, egyúttal keresztmetszetet teremt múlt és jelen között, felvillantja, hogy a világ valójában ugyanolyan egy nemzedékváltást követően is, csak a keretrendszerek változnak, hisz az előző generációnak még bevett és megmásíthatatlan szabályrendszerei voltak. Pók apja a Belügyminisztérium fontos embere volt valaha, megbecsült figura, emellett pedig uralkodó, elnyomó karakter, nem áll tőle távol a testi fenytés sem a szabályok betartatása érdekében. *„Apának mindig megvolt a helye a világban. (...) Apa tudta, a dolgoknak rendjük van, és a rendet be kell tartatni."* A kudarcra ítéltség rajzolódik meg a szülők figuráin keresztül, ami borítékolja a gyerekek céltalanságát. Az apa által felépített rend később megbomlik, először pozícióvesztéssel, majd egy leszakadt kabátgombbal, végül egy agyvérzéssel, melynek következtében magatehetetlen lénnyé válik. Ez az apakép a fiú számára a fájdalommal, a szorongással azonosított kísértet, a megbukott szabályok árnyé-

ka. A szülők felbomlott szabályai, megbukott elvei alappillérei annak a nihilnek, melyben az utódok léteznek, a valamikori normáktól teljesen megfosztva. A családdal folytatott párbeszéd a megszokott sémák mentén zajlanak, háritással terheltek és kiüresedettek.

A beszéd mint funkcióját veszített interakció gyerekkori élmény. Grafit először kisfiúként tapasztalja, hogy a környezetében élő nénik és bácsik tulajdonképpen soha nem várnak választ a hozzá intézett kérdésekre. A párbeszéd kliséen keresztül épülnek, a szavakban megfogalmazott tragédiák csupán belső monológok maradnak a család közegében. A beszéd ugyanúgy kiüresedik, mint az ünnepek, a szokások, a régi szabályrendszerek. Ezek alapvetően a biztonságot jelentenek, de mivel átalakultak, csak a kudarc emlékeként mutatkoznak a továbbiakban. Így nincs más megoldás, csak a háritás, az évente egyszer előforduló kényszer-hazalátogatás karácsonykor, rövidebb zárt telefonbeszélgetések az utcájában, jelentésüket veszített nyelvi formulákkal a semmiről.

A családhoz hasonlóan az egyéb emberi kapcsolatok is determinálnak mutatkoznak. Grafit esetében felbukkan a múltból az egyetlen nagy szerelem, de természetesen hiába megy el néha a mesterkelt művészvilág egy-egy cseppet sem vágyott eseményére, soha nem találkozik újra Olgával. Pók számára a kapcsolataiban is az önazonosság hiánya élesedik ki. Egy idealizált női figura volt mellette, Bea, akit azonban képtelen volt élettől rendelkező entitásként szemlélni. A tökéletes lényt látta a lányban, azonosíthatatlannak érezte, nem találta mögötte az embert, valójában nem találta sem benne, sem mellette önmagát. Mintha harmadik szereplőként figyelne a kapcsolatot a szoba sarkából, akár a rémálmában. Majd később egy kétes munkaakciója során megismer egy lányt, és ez a kapcsolat még inkább leleplezi azt a sarokba szorított magányt, amely nem tudja megváltani önmagát. Az első beszélgetést arra használja, hogy az összes információ tekintetében hazudhasson magáról, és ne történjen semmi. Az elmaradt énazonosításnak köszönhetően kezd kötődni, pontosabban figyelni és figyeltetni kezdi a másikat. A végletes marginalizáltság tehát még ebben a helyzetben is hangsúlyozott, kívül marad, egy másik síkról figyel, miközben végig észrevétlen marad.

A 2010-es évek politikai eseményeit és emlékezetes tragédiáit is felvillantja a regény, Budapest meghatározó tereinek átnevezését, az úgynevezett „trafikmutyit”, a West-Balkánt és a vörösiszap-katasztrófát. Ezekkel az eseménypárhuzamokkal is a kívülállóság-történetét erősíti a regény, hiszen úgy érzékeljük, hogy a valódi események, a valódi tragédiák is máshol zajlanak. Rajtuk kívül, hozzájuk csupán eljutnak a hírek, tévéből, rádióból a valódi átérzésükre pedig, bár mélységesen vágnak rá, mégsem képesek. Grafit festői munkássága fő művén dolgozik. A festményen a vörös szín dominál, a vörösiszap-katasztrófa jeleként, de a kép fókuszában hatalmas fehér, üres felületet marad, melyet csak körülölelnek a vörös árnyalatok. A festmény valódi tétje nem az empatikus fájdalom megfestése, hanem annak a hatalmas ürességnek a megragadása, ami igazából nem mások, hanem önnön tragédiájának emlékműve. *„Nem az őszinte megrendülés, mások fájdalmának a fájdalma amiből dolgoznom kell, hanem a megnevezhetetlen semmi belül.”* A fehér folt a vásznon állandó jele a nem múltó szorongásnak, magának ennek a bizonyos mindent kitöltő *semminek*. Végül a kép a szemét-

ben landol. Grafit tragédiája, a gyerekkorából ismert kiüresedett párbeszéd sémáját követve elmondhatatlan marad.

Az egyetlen hely, ahol mindez feloldódik, az a *Mexikó*, vagyis a kocsmá, a háztömb aljában. A jelenidőbe zárt létezés, a társas magány, a kiüresedett nyelv, az otthontalanság, mindaz, ami Grafit és Pók létezésének tragikumát adja, itt megszűnik. A család, a biztonság közegévé válik a helyszín. A Mexikó jelentette közösségnek, hasonlóképpen a családhoz, megvan a maga szabályrendszere, de ezek a normák és szokások elevenek és értelemmel bírnak. Minden törzsvendégnek megvan a maga helye a gépezetben, Évának a pult mögött, Jégermiszter belépőjének, Leveles Laci címadó köszöntésének: „*Mi van veletek, semmi?*”, a gyanútlanul betévedő turisták által bevállalt tequila-kihívásnak, ezek mind ennek a jól működő rendszernek a szerves részei. Az egyetlen hely tehát, ahol Grafit és Pók életében állandóság és evidens világtrend található, az a kocsmá.

Még csak a szokások apropója sem tér el nagyban az otthoniaktól, a karácsonyt a Mexikóban is ünneplik, méghozzá csak a törzsvendégek társaságában. Nem véletlen, hogy Grafit valamiféle beavatási szertartásként értelmezi a közös forralt borozást a *zártkörű rendezvény* tábla mögött. A rituálé része az is, hogy Leveles Laci megosztja vele saját tragédiáját, a közös tudás megszerzésével hangsúlyozva a kocsmá törzsközönységéhez való tartozást. A történetből kiderül, hogy miért bőmbölteti Laci minden vasárnap reggel a Live is life című Opus-számot, amely igencsak megkeseríti a lakóközösség életét. Grafit itt végre kívül tud lépni a nyomasztó, részvételen semmin. A kocsmá közege ebből is képes kiszakítani.

Grafit legjobban sikerült fotója a kocsmá pillanatképe. A képen a dolgoknak megvan a helyük, bele tud helyezkedni ebbe a kimerevített térbe és pillanatba, és a gép objektívje végre nem áll közte és a világ között. Egyesül a retinájával. A szem és a gép egyszerre menti el a tökéletes pillanatot, megszűnik az objektívbe zárt létezés, és Grafit képes részévé válni önnön jelenének.

A Mexikó az egyetlen helyszín, ahol valójában feloldódik a szakadék a szülők és a gyerekek generációja között, megnyílik egy csatorna a párbeszédre, és kielégsedik, hogy a tragédiák mindkét idősávban azonosak. A kocsmá éppúgy szerves részét képezi mindkét korosztály életútjának, és az elnémított, kényszeredett kötelékek helyett választott apák és fiúk teszik ki a törzsvendégek közegét, a párbeszéd is közöttük folyik. Tulajdonképpen ennek a megnyíló csatornának köszönhető, hogy a kocsmá a család, az otthon manifesztált helyszínévé válik. „*Csak nézett Pest felé, és arra gondolt, hogy szeretne már hazamenni. Vagy ha nem is haza, legalább a Mexikóba, ami majdnem ugyanaz.*” A pont a nagyvárosban, ami az otthont és az állandóságot jelenti. Nem véletlen tehát, hogy a Mexikó lesz végül az a hely, amiért megéri áldozatokat hozni, és még az egyedüli, megváltást jelentő külföldre távozás lehetőségét is kockára tenni.

Seifert Natália könyve keserédes humorával, mesterien keretezett cselekményével és könnyed nyelvezetével valódi generációs regény. Folyamatosságot teremt múlt és jelen között, ennek origója pedig, melyből dolgoznia kell, végig ugyanaz a markánsan kijelölt *semmi* marad.

Kállai Katalin

Hatáshalász szerelmek

Réczei Tamás: *Nagyon kell szeretniök!*

„...ez az íróbetegség, amely nem juttatja másféle kielégüléshez a szellemi embert, mint amit mestersége ad.”

Márai

A hatás kedvéért írom le (mutassunk szöveget, amely nem a hatás kedvéért születik), hogy a hatásvadászat mint a nagybetűs művészet legősibb sajátja, abban különbözik a hatáshalásztól, hogy az utóbbi jobban hangzik. Ezen túlmenően az asszociációs mező, ahol elhelyezzük, jó esetben olyan jelentéstartományokat mozgat meg, melyek a hasonló tartalmú régihez képest (vadászat) új tartalmakkal töltik meg (halászat) a kifejezést, továbbá olyan asszociációhalmazt indít el, amely a zavaros víztől ad absurdum a hidrofeminizmus 21. századi, lelket melengető fogalmáig terjed.

Kezdjük a kezdetekkel. Kezdjük Nyáryval. A branddel, amely immár családi brand lett, s amely bravúros módon megcsinálta önmagát... Nyáry Krisztián *Így szerettek ők* címmel írt két kötetének sikersorozatával (melyet aztán további, hasonló tematikájú kötetek követtek) az irodalmi recepció elsőre nem igazán tudott/akart mit kezdeni. Többnyire csak bólogattak. Írókról (ha nem is írókat) olvas a magyar. Olyan érzés volt, mint beülni a József Attiláról szóló musicalre a Madách Színházba. Mindegy, milyen lesz, JA-ról szól... Aztán ilyen-olyan formában mégiscsak fölvetették a kesztyűt. A távolságtartást indokolhatja, hogy Nyáry szövegeinek már önmagában a műfaja is kérdéses. Valamifajta irodalmi ismeretterjesztés, amely az irodalomtörténet és a bulvár között lebeg. Mégpedig abban az értelemben, hogy a megjelent szövegek az írók legintimebb magánéletével foglalkoznak ugyan (ügymint: házasság, szex, szerelem), a szórakoztatáson túl azonban „*irodalomtörténeti információkat is közölnek, ami némi tájékozottságot követel a befogadóktól*”. (Fényes Erika: *Irodalmi téli fagyj vagy szekuláris rítus?* – Médiakutató, XVIII. évf. 1–2. szám) Mindenesetre a jelenséget, Nyáry irodalomtörténet-interpretációjának előbb a közösségi médiában tesztelt, majd könyv formában elért, gyorsan eszkalálódó sikerét eleinte negligálta, majd bizonyos aspektusaiban erősen bírálta az irodalomtudomány. A kifogás nem annyira az írói szerelmek némiképp bulvárosított formájának szólt, sokkal inkább annak, hogy Nyáry az olvasók elé tárt tények mellett adott esetben irodalomtörténetnek sugallja a valóságból gyúrt fikciót is.

A biztosítékot irodalomkutató körökben (is) a Himnusz költőjének homoerotikus hajlamára (Nyáry utólagos – immár egyértelműen a könyv jól felépített rek-

lámjának ható – reflexiója szerint a Szemere Pál iránt érzett „erotikus tartalmat sem nélkülöző” szerelmére) tett utalások verték ki. Hozzátevé, hogy elsődrendűen nem a nemzeti bálványrombolás ellen van kifogás, hanem a tények tendenciózus beállítása, illetve a kétséget kizáró bizonyítékok hiánya ellen. Kölcsey vonzalmát Nyáry egyebek között a Szemerének címzett szerelmes tárgyú költeményekkel indokolja. („Öllemek, édes Palim, lepjék arcodat csókjaim, ha úgy akarod, de az enyémet borítsák a tied, és a kedvelt lányod egykoron!”) Szendi Nóra értelmezése szerint azonban a kor mienktől erősen eltérő, a felhevült lelkesültséget is megengedő társadalmi kapcsolatrendszerében a csók a nagy lelkek összetalálkozását is jelenthette, amellyel mély barátságokat pecsételtek meg. Ennek alátámasztására Kazinczy Berzsenyihez írt levelét idézi. („Légy tehát barátom, derék férjfiu! íme a’ valóság helyett a’ te szerelmes képedet [ti. az arcképet] meg tsókolom...”) Miközben Szendi Nóra hosszan taglalja a férfiak közötti csók 19. századi szokásait, Margócsy István Kölcsey-ügyben annyit tesz hozzá Nyáry szerinte „szakirodalmilag nagyon sokszor teljesen korrekt” szövegéhez, hogy Kölcsey „férfi kortársai közül sokan leveleztek egymással hasonlóan heves [sic] szóhasználattal”. („Akkor Petőfi pedofil volt?” – Margócsy István és Nyáry Krisztián az írók magánéletéről – Magyar Narancs 2013. 11. 07.) Jóllehet azon a nyilvánvaló tényen itt egy pillanatra elgondolkodhatunk, hogy az irodalomkutatás sem mindig tévedhetetlen.

A szöveget bíráló textusok közül Fényes fent citált tanulmánya az, amely az egyik legátfogóbb képet adja a Nyáry-jelenségről. Már önmagában azzal, hogy nem csupán a Nyáry-szövegek sikerének kulcsát vizsgálja, de ezzel egyidejűleg a a szövegeket bíráló értelmiség attitűdjét is. „...egyebek között arra a kérdésre keresek választ, honnan ered a polgári réteg fölött álló »valódi« értelmiség képmutató és önbüntető attitűdje a populáris kultúra fogyasztásával szemben. Okot adhat-e az elutasításra az irodalmilag, tudományosan produktív réteg egyre mélyülő frusztrációja, a közbeszéd tematizálásában, a tömegek értékrendjének alakításában elvesztett szerepe?” – írja öt évvel az Így szerettek ők első kötetének megjelenése után. Ekkorra datálódnak a Nyáry-művek népszerűségét megalapozó Facebook-oldal általa közrebocsátott statisztikai adatai is. „...követői leginkább a 25 és 34 év közötti korosztályból kerülnek ki, és döntő többségük nő. Az oldal további adatai szerint az olvasók átlagéletkora 35 év, a legfiatalabb 10, a legidősebb 87 éves. Döntően városiak, diplomások, egyetemisták. Sok közülük határon túli magyar, a legtöbben Erdélyből, Londonból és Berlinből.” Ez azért is érdekes, mert a közösségi oldalakon való megjelenés volt a kiindulópontja a „közösséggé integrálás” azon folyamatának, amely a tanulmány szerzőjének olvasatában a Nyáry-féle szövegek „rituális kommunikációjának” legfőbb eleme. („Ugyanannak a moralizáló-orientáló történetnek különböző regiszterek számára befogadható változatai élhetnek egymás mellett, azonosságukkal egységet teremtve a társadalom tagjai között.”)

„Bulvár-e vagy?”

Sezezi Nyáry szövegének – a kortárs magyar népnyelvből kölcsönzött formában – a megcélzott regisztert kutatva Fényes a kérdést, s végkövetkeztetésképp arra jut, hogy jóllehet „célja a szórakoztatás, mégsem tekinthető egyenlőnek a hagyományos bulváretikával, sem morális, sem gazdasági értelemben”. Több más mellett érvként hozza a bulvár és a tudományos szövegek között félúton elhe-

lyezkedő Nyáry-írások „önmegvalósító” jellegét a szakmai textusok tudományos eredményeket felmutató célkitűzéseivel szemben. (Bár, ha jól belegondolunk, ez a kitétel az utóbbtól sem mindig teljesen idegen, azaz előfordul, hogy az irodalmi téli fagyvi visszanyal.) S mindezek hatásos konklúziójaként Nyáry szövegeit blogbejegyzésnek titulálja (degradálja?), miközben nem tagadja meg tőle a tényt, hogy „ajtót nyit a szépirodalomra”. A bulvár helyett a szélesebb körökben ismeretlen tabloid kifejezést tartja helyénvalónak, amely műfaji jellegzetességénél fogva inkább az érzelmekre, mintsem az értelemre kíván hatni. S ha igaz, leginkább itt csípi fülön Nyáry sikerességének a titkát, amelyhez hozzátartozik a pikáns részletek kimazsolázása, a szex és a párok közötti – írói körökben nem (sem) ritka – tettelegesség túlsúlyozása, továbbá a némiképp lebutított nyelvezet ugyanúgy, akár a széles olvasótábor érdeklődésére számot tartó, jó érzékkel megtalált, marketingszempontból is ügyesen tálalt téma és az olvasók elé tárt hihetetlenül gazdag anyag – negyven, részleteiben tárgyalt írói, költői szerelem.

Namármost. Csináljunk-e ebből színházat?

Hangzik a kérdés, miközben a dolog már megtörtént. Az Átrium, a REÖK, a miskolci Nemzeti, a tatabányai Jászay, a KMO Művelődési Központ, Kaszásdűlő, Kolozsvár stb. *Így szerettek ők* címmel létrehozott, Réczei Tamás rendezte, rajongással övezett felolvasószínházi sorozatai, alkalmi vendéjátékai mellett született már koncertszínházi produkció a Szabad Tér Színházban más alkotóktól, vagy példának említhetjük a Mozsár Műhely 2017-es előadását is. Mindegyikre elmondható, hogy nyilvánvaló szándékuk szerint a Nyáry által belőtt közönséget lovagolják meg. Valóságos személyek (úgy mint: irodalmunk nagyjai), valóságos tényeken nyugvó szerelmi botrányai, élő szereplőkkel előadva, a jól bejáratott Nyáry-marketing kiugró eredményei szerint mindenesetre jósolnak annyi érdeklődőt, hogy kisebb-nagyobb színházi nézőtereket bőségesen meg lehessen velük tölteni. Innentől már az sem kérdés, hogy a színházi sikereken felbuzdulva könyv formában is a közönség elé kerüljenek-e a Nyáry szövegei nyomán létrehozott Réczei-féle felolvasószínházi előadás-sorozat évek során összeállt szövegei. A kérdés elsősre egyetlen szó.

A nyomán jelentése.

A színházi célra született szövegeket kötetbe gyűjtő Réczei Tamás könyvének előszavát Nyáry Krisztián írta. Ebben döntően saját könyvéről értekezik. (Nyáry Krisztián: *Így szerettek ők I–II.*) A szöveg harmadik harmadában tér ki arra a műre, amelynek előszavát írja. (Réczei Tamás: *Nagyon kell szeretniök! I–II.*) Az előszó ténye mint vonzerő a könyv címlapján is szerepel. (*Magyar irodalmi minidramák az Így szerettek ők nyomán*, Nyáry Krisztián előszavával) A bevezető textus tematikai arányait annak jelzéseként is felfoghatjuk, miként vélekedik az előszó szerzője saját művének szerepéről az újonnan megjelent mű keletkezését tekintve. Ezzel valamivel közelebb jutunk a (Nyáry és Réczei jegyezte) két textus viszonyához, legalábbis a „nyomán” kifejezés tartalmának Nyáry-féle olvasatához. Az így kialakult képet árnyalják Nyáry konkrét utalásai a Réczei kézjeggyével ellátott alkotói folyamatban elfoglalt helyéről. Az ötletet ugyan nem tartja eredetinek (... már ekkor [ti. Réczei megjelenése előtt] előfordult, hogy középiskolákban és művelődési házakban irodalmi műsorok és dramatizált felolvasóestek keretében adták elő a könyve-

imből megismert történeteket), mégis „meglepődik”, amikor Réczei megosztja vele nagyívű terveit a felolvasószínházi sorozatról. (A kifejezés negatív, illetve pozitív töltetét nem vizsgálja.) A Réczei által dramatizált szövegeket, mint láttuk, a „könyveimből megismert történeteknek”-nek titulálja, majd ezt finomítja tovább az „egy-egy általam megírt párkapcsolati történet” kifejezéssel, hogy aztán a létrejött előadások profi színészeire utaló álszerény bonmot után (*Kakukktójásként egy amatőr is akadt köztük: az első előadáson én olvastam fel Szabó Lőrinc szövegeit.*) az „általam leírt valós történetek”-kel tegye fel az i-re a pontot.

A kiemelt szerepet kapó bevezető textus szerzőjének önreflexiói után nézzük, miről árulkodnak maguk a szövegek...

Am előtte még meg kell említeni azt a Réczei-könyv keletkezéstörténetében szintén fontos szerepet játszó tény, hogy az általa rendezett előadásokat szegedi, illetve budapesti egyetemi hallgatók filológiai munkája nyomán föltárt dokumentumokból állította össze. (*„Nagyon sokat tudnak a kutatószeminárium hallgatói segíteni, hiszen az előadások szövege kizárólag dokumentum, amelyeket ők maguk kutatnak ki és fel.” – „Engem is felkavar” – Réczei Tamás az Így szerettek ők sorozatról, Színház.org, 2017. január 7.)*

Nyáry (tematikus) kiindulópontnak tekintett szövegeihez hasonlóan a *Nagyon kell szeretniük!* szövegeinek műfaja szintén kérdéses. A meglévő műfajok közül elsősre a dokumentumdrámához közelít, de, mint látni fogjuk, ennek is inkább csak az első fele igaz. Réczei maga „minidramának” aposztrofálja az összesen tíz darab felolvasószínházi szöveget, ám drámaként nem tesznek maradéktalanul eleget a „jelenidejű interperszonális történés” műfaji követelményének. A szereplők eredeti dokumentumokból összeollózott szövegei (eltekintve egy-két rövid, „átkötő” mondattól) sok esetben (1) nem, vagy csak látszólag hoznak létre interperszonális kapcsolatot, (2) a dramatizált forma jelenidejűsége lényegében egy múltban játszódó epikus történéssort takar. A szereplők elbeszélnek egymás mellett, oratorikus megszólalásaikkal többnyire nem közvetlenül, csupán tartalmilag reflektálnak egymásra, idézik meg az emlékeiket, mondanak el a saját műveikből vett, odavágó részleteket. Más szóval a szövegtöredékekből egyfajta „áldráma”, „látszatdráma” keletkezik, amely szándéka szerint – a maga sajátos műfajában – a lehető leghitelesebben eleveníti fel a valóságos biográfiai történetelemeket. Ez egyben azt is feltételezi, hogy a valós események konfabulációja nem (maximum a szerkesztés sugallta tendenciákat tekintve) kap szerepet a szövegben. A Nyáryéval ellentétben Réczei szövegének épp ez a legfőbb erénye. A szubjektív értelmezésnek is teret engedő interpretáció helyett a szigorúan vett tényekre koncentrálnak, miközben nagy magyar írók és költők – Ady Endre, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Karinthy Frigyes, József Attila, Molnár Ferenc, Babits Mihály, Szabó Lőrinc, Márai Sándor – magánéletének legintimebb részleteit tárgyalja. (Adyét kétszer.)

A keletkezésüket tekintve színházi szöveggönyvnek készült textusok dokumentumjellege természetesen hozta magával a felolvasószínházi formát. A hagyományos értelemben vett színházi előadás nehezebben tűrné azt a fajta, sokszor körülményesen dekódolható vibrálást, melyet a vendégszöveggént funkcionáló, más-más térben és időben keletkezett dokumentumok (széppróza,

versek, levelek, híradások, naplórészletek, visszaemlékezések...) színpadi jelenben történő elhelyezése jelent. Ugyanakkor épp ez a vibrálás az, amely a dokumentumokból kibontakozó primér tartalom túl a Réczei-féle felolvasószínház s a belőle keletkezett nyomtatott textus izgalmát adja. Nem kész sorvezetőt nyújt át, hanem arra készíti a befogadóját, hogy lankadatlan figyelemmel kísérje az egyes szereplők tartalmi szempontból egymásra reflektáló, ám eltérő térben és időben keletkezett szövegét (az érzelmi felindulást azon melegében papírra vető szépírói munkáktól az évtizedekkel későbbi visszaemlékezésekig) s a megidézett figurák változó nézőpontja szerint árnyalja tovább, adott esetben írja újra meg újra az addig megszerzett ismereteit.

Az írók és költők kiválasztásának metódusa a népszerűek közt a legnépszerűbbet elvét követi, azzal a megszorítással, hogy Réczei nem megy bele olyan csínyekbe, mint például Kölcsey és az ő – Nyáry által valósnak vélt – férfiszerepei, vagy Léda férjének, Diósi Ödönnek – Nyáry által tényként kezelt – homoszexuális mivolta. (Tegyük hozzá, konkrétan Kölcsey nem is jöhetett szóba, hisz a nyugatosok korának alkotói közül szemezget.) A tényszerűséghez való ragaszkodás mellett a befogadói komfortzóna valamivel óvatosabb kerülgetése nyilván a dolog színházi eredetéből is fakad, hiszen a „nagyívú tervet” – miszerint a lehető legtöbb színházban fölolvasni a dramatizált szövegeket – némileg hátráltatta volna a dokumentumokkal nem kellően alátámasztott, botrányos sztorik beemelése. (Nyilván ennek a körültekintő eljárásnak is köszönhető, hogy a nyomtatott szövegek a Corvina Diákkönyvtár sorozatában jelentek meg.)

Ami a tematikai változatosságot illeti, a *Nagyon kell szeretniök!* nem vetekszik (tekintettel egy-egy előadás szöveggönyvének hosszabb terjedelmére, nyilvánvalóan nem is igazán teheti) Nyáry köteteinek tematikus gazdagságával. Réczei tíz történetében összesen kilenc íróra jut figyelem, az egyes történetek viszont jóval gazdagabb, terjedelmesebb és – szigorúbban vett dokumentumjellegüknél fogva – adott esetben hitelesebb anyagot kínálnak, miközben megőrzik a Nyáry-narratíva azon erényét, hogy nem irodalmunk szoborrá merevedett nagyjainak elidegenült hősiességét bocsájtják áruba, hanem a közös kultúrkincsünket így-úgy gazdagító, önnön fájdalmaikból erőt merítő, némelykor gyűlöletes, máskor esendő emberi lények élettörténeteit. Így kap példának okáért Ady Endre és Brüll Adél szerelme, a szereplők közé emelt Brüll Berta alakjának is köszönhetően, olyan kontextust, amely par excellence belerántja az olvasót az adott korba, miközben Berta különlegesen érzékeny megfigyelései egy külső szemlélő szemével ugyan, mégis a saját mikrokörnyezetükben érik tetten Ady és Léda sötét játszmákba fúló kapcsolatának borzongatóan valós pszichológiai mozzanatait. Hasonlóan borzongató felütéssel indul a Móricz-történet. Nem az író feleségét halálba kergető Simonyi Mária-sztorival kezdődik, hanem „Zsiga” önnön ifjújü enjét megidéző vallomásával, amely a megcsalt Janka öngyilkosságának a fényében fájdalmasan sokdimenziós háttérrel ad a történetnek. („Mikor megismerkedtünk, maga édes, maga egy üde virág volt, rám mindig egy harmatos reggeli gyümölcsvirág benyomását tette. Valami mély, természeti komolyság volt a lényében: ígéret, komoly jövő, bizalomkeltő, rendíthetetlen nyugalom és erő, szegénységet, bajokat, veszélyt elvisselni tudó életuralom. Én ezzel szemben egy nulla voltam, egy senki, aki semmire sem

készül, és akiben senki sem bízott. Az egyetemet nem végeztem, állásra nem törekedtem, a pályám titok volt.”)

Nyáry és Réczei narratívájának különbözőségei – a dokumentumokban föllelhető tények rövid, tömör, zanzásított, alkalomadtán szubjektív megítélésű tálalása, illetve maguk a dialogizált históriává gyúrt dokumentumok – nem feltétlenül terelik más-más irányba a történeteket, ám a különböző nézőpontok összeszikkasztása a bővebb terjedelmű Réczei-történetekben mintha több lehetőséget kínálna arra, hogy a valóság árnyaltabb mintázatai rajzolódjanak ki. Az Ady–Léda–Diósi-sztori szerelmi háromszögénél maradva, Nyáry így ír a már említett Diósi Ödönről: „Itt [úgy mint: Párizsban] a férfinék sikerült talpra állnia, s ismét sikeres üzletember lett. Helyzetük 1903-ra rendeződött, s Adél párizsi dámaként újra megjelent a váradi korzón.” Réczei Lédát idéző szövege szerint az igazi talpra állástól a látszat ellenére még messze voltak: „...nem akartam, hogy a nagyváradiak sajnáljanak bármi miatt, kiruházkodtam, és úgy indultam júniusban vissza.” Mindez nem jelenti azt, hogy Réczei szövegszerkesztési módszerén ne „lepődne meg” olykor az olvasó. A Karinthy–Böhm Aranka-történetben az író fia, Karinthy Gábor beszél az apján eluralkodó kényszeres szokásokról, mintha a skizofréniával diagnosztizált – Benedek István *Aranyketrecében* is megidézett – „fájdalomherceg”, Karinthy Gábor nem maga küzdött volna a kényszerességgel járó elmebaj súlyosabb formájával. („Apám gyakran volt tétovázó, különösen életének végső szakaszában. Ilyenkor léptei is bizonytalanokká váltak, megállt a járdán, s töprengett, hogy merre menjen. Vagy a házak ablakaira nézett fel, mintegy onnan várva a segítséget, hogy valaki majd kihajol, lekiált érte, felhívja, útbaigazítja. Az is megtörtént, hogy megállt egy helyben, megmakacsolta magát és nem akart továbbjönni.”) Ugyanakkor az egymásra vetített, fülünkben „visszhangzó” dokumentumrészletek olyan erős drámaiságot képesek létrehozni, mint például a Molnár Ferenc-sztori, amely a nagytermésztű színpadi szerző nőügyein keresztül egy teljes életút tragikus töredékeit tárja elénk, miközben szétmorzsolts könnyeink között a fel-felszikkázó molnári humorral is szembesülhetünk. („...végig rettegtem a hajóutat az óceánon. Féltem, hogy mi is úgy járunk majd, mint a Titanic. Fel voltam rá készülve, hogyha süllyedni kezdene az óceánjáró, akkor gyerekeket és anyákat félrelökve, elsőnek ugrom a mentőcsónakba.”) Hogy végül az elhagyott Fedák Sári visszaemlékezésével még mélyebbre rántsón az elmúlás csendes melankóliájába. („Akkor sokáig sírtam és azzal a sírással lelkemben eltemettem. A halottakat pedig nem lehet feltámasztani. Késő éjszakáig ültem a rádió mellett, ahogy szoktam: térdemre könyökölve, fejemet két kezembe hajtva... Csak ültem... [...] Liliom ma éjjel alszik. Egyedül fekszik...”)

Felkavaró történetek születtek.

Nevezhetjük akár hatásalásznak is – a szó pozitív aspektusában – a múlt század első felének irodalmi dokumentumaiból összeállított szövegeket, melyek az ötlethez fölhasznált eredeti művel összhangban a közös kultúrkincsünkről való közbeszédet hivatottak gazdagítani. Ha pedig a nyugatosok korában élt, a társadalmon belül különleges sorsot képviselő, elhíresült alkotók és hozzátartozóik – szerelmi – életútjából kívánunk messzemenő következtetéseket levonni száz év előtti társadalmunk mentális állapotáról, akkor azt mondhatjuk, hogy az esetetek, az elesett élni akarók kora volt... Köztük azoké a nőké, akiknek a maiénál

jóval jelentéktelenebb társadalmi szerep jutott, s ily módon még fájdalmasabban élték meg a családon belüli, eleve elrendeltetett kiszolgáltatottságot. Férfiszexenik oldalán – olyan alkotók oldalán, akiknek a lelkén maradandó nyomot hagyott a világegéstől világegésig szánkázó kor – élték/halták az életüket. A szenvedély legvadabb viharaitól övezve, szélsőséges körülmények között. Sorsuk, mintegy a jéghegy csúcsaként, ha sarkított formában is, de tragikus szinkronban zajlott a társadalom kevésbé kivételezettjeivel. Mindők közül a legkeményebben talán Babits baráti szópárbajban kiharcolt felesége, a végsőkig elkeseredett Török Sophie fogalmaz. („*Oh, örültek háza. Mindenki örült, Ady örült volt, Babits Mihály még titkolja bomlott agyát a külvilág előtt, de meddig? Örült minden író, Karinthy közveszélyes örült, örült Kosztolányi és Mikes, örült Baumgarten – s örült írók nyomorult feleségei egymás után nyúlnak méreg és kötél után.*”) Akárhogy is, a tény, hogy a valóság száz év előtt élt különleges szereplőinek (szerelmi) életében az emberi lét tapasztalatai sűrűsödnek fájdalmasan össze, lehetőséget kínál arra, hogy némi-képp bizarr fénytörésben szemléljük a harmadik évezred elején újrafogalmazódó, (átmeneti) árvaságra jutott korunkat.

Más kérdés, hogy a *Nagyon kell szeretniök!* adott esetben kínál-e az olvasónak esetlegesen elvárt életvezetési tanácsokat, szikárabban fogalmazva, rávilágít-e létezésének rejtett összefüggéseire... Nos, ez attól is függ, hogy a kíváncsiság primér vágyának a kielégítésén túl eléri-e az olvasó legbensőbb érzelmi ingerküszöbét, azaz sikerül-e kibillentenie kényelmes tudásának féltve őrzött komfortzónájából. Erre, mindent egybevetve, ott a lehetőség.

A szerző utószava:

Javasolom, hogy a 2020 elején született szöveg bizonyos kitételeit (úgy mint: „jósolnak annyi érdeklődőt, hogy kisebb-nagyobb színházi nézőtereket bőségesen meg lehessen velük tölteni” stb.) kellő fenntartással kezeljünk. Lehetőség szerint vegyük figyelembe az azóta fölgyorsult időt. (Corvina, 2019)

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000
N Y O M D A K E T K E C S K E M É T

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelenetését az Emberi Erőforrások Minisztériuma és
a Nemzeti Kulturális Alap támogatja.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzeti Kulturális Alap

Ára: 500,- Ft
(előfizetőknek 400,- Ft)

2020 MÁJUS

forrás

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

nka

ISSN 013-3056X

9 770133 056007

2 0005